

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra psychologie a sociologie

Diplomová práce

**PROBLEMATIKA SEXUÁLNÍHO ZNEUŽÍVÁNÍ
V DĚTSTVÍ**

Vedoucí práce: PhDr. Jan Polivka

Autor práce: Bc. Pavla Vachová
Studijní obor: Etika v sociální práci
Forma studia: kombinovaná
Ročník: třetí

2011

Diplomová práce v nezkrácené podobě.

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

16. března 2011

„Děkuji vedoucímu diplomové práce PhDr. Janu Polivkovi
za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.“

OBSAH

Úvod	6
1 POSTAVENÍ DÍTĚTE V MINULOSTI AŽ PO SOUČASNOST	10
1.1 Právo dítěte na ochranu	13
1.1.1 Důvody, proč chránit dítě před sexuálním násilím	14
1.1.2 Pojem sexuální zneužívání dětí.....	14
1.1.3 Údaje o sexuálním zneužívání	15
1.1.4 Sexuální práva.....	17
2 SEXUÁLNÍ ZNEUŽÍVÁNÍ DĚTÍ (SYNDROM CSA).....	19
2.1 Definice sexuálního zneužívání dětí.....	19
2.2 Definice pohlavního zneužívání z pohledu práva.....	22
2.3 Specifické formy sexuálního zneužívání	22
2.3.1 Nekontaktní sexuální zneužívání	24
2.3.2 Kontaktní (dotykové) sexuální zneužívání	26
3 CHARAKTERISTICKÉ RIZIKOVÉ FAKTORY.....	27
3.1 Rizikové dítě.....	28
3.1.1 Věk a vzhled dítěte	28
3.1.1.1 Dívka v roli oběti.....	29
3.1.1.2 Chlapec v roli oběti	30
3.1.2 Osobnostní charakteristiky dítěte.....	32
3.2 Rizikové rodiny a situace	33
3.3 Rizikové osoby (pachatelé)	35
3.3.1 Parafilní pachatelé sexuálního zneužívání.....	42
3.3.2 Mladiství pachatelé	44
3.3.3 Žena v roli pachatelky.....	45
3.3.3.1 Sexuální zneužívání dospívajících ženami.....	46

3.4	Intrafamiliární sexuální zneužívání (incest).....	47
3.4.1	Typologie rodin s výskytem incestu	50
3.4.2	Dynamika průběhu zneužívání v rodině	52
3.4.3	Dynamika utajování a odhalení incestu	53
3.4.4	Pachatelé incestního sexuálního zneužívání	55
3.4.4.1	Charakteristiky pachatelů incestu	58
3.4.4.2	Mladiství pachatelé incestu (sourozenci)	62
4	DŮSLEDKY SEXUÁLNÍHO ZNEUŽÍVÁNÍ	62
4.1	Důsledky z pohledu vývojové psychologie.....	65
4.2	Typické reakce sexuálně zneužitých dětí	71
4.2.1	Emocionální reakce a změny v chování dítěte.....	78
4.2.2	Dívky / ženy jako oběti sexuálního zneužití v dětství	83
4.2.3	Chlapci / muži jako oběti sexuálního zneužití v dětství	85
4.3	Rodina sexuálně zneužitého dítěte a sociální prostředí.....	89
4.3.1	Pachatel neznámý	90
4.3.2	Pachatel pochází z okolí dítěte.....	90
4.3.3	Pachatel pochází z okruhu rodiny	91
4.4	Falešná obvinění sexuálního zneužití.....	91
4.5	Prevence sexuálního zneužívání dětí.....	92
4.6	Sociální práce a role sociálního pracovníka	94
	ZÁVĚR	98
	Seznam použitých zdrojů.....	101
	Seznam zkratk	105
	ABSTRAKT	106
	ABSTRACT	107

Úvod

Myšlenka zpracovat teoretickou studii na téma „Problematika sexuálního zneužívání v dětství“ mne provází celým průběhem dosavadního studia. Násilí páchané na dětech se sexuálním podtextem se vyskytuje v naší společnosti v hojně míře. Postoje veřejnosti jsou do jisté míry pasivní. Převládá přesvědčení, že sexuální zneužívání se vyskytuje v ojedinělých případech. Pachatelem bývá cizí osoba, která čeká s bonbonky u školy či v parku a číhá na potencionální oběť – dítě. Pachatel musí zcela jistě působit odpudivým dojmem, na první pohled je zřejmé, že jde o pedofila či sexuálního devianta a jistě pochází z nižších socioekonomických společenských vrstev. Používá násilí k uspokojení své sexuální touhy apod. Média veřejnosti prezentují případy, které mívají tragické následky jak pro oběť, rodinu oběti, tak pachatele. Většinou se jedná o uveřejněné kauzy, které skončily smrtí oběti či bylo sexuální zneužívání spojeno s týráním a zanedbáváním dítěte. Dítě má fyzická i rozsáhlá psychická postižení na zdraví.

Média se také převážně zaměřují na pachatele těchto trestných činů a utvrzují veřejnost v názoru, že tyto delikty páchají převážně jedinci pedofilního zaměření nebo kriminální delikventi (recidivisté) s nějakou formou sexuální deviace či úchyvky. Jistě je pravdou, že i tito lidé mohou být pachateli těchto činů, ale bývá opomíjeno sexuální zneužívání intrafamiliárního charakteru a z toho vyplývající typy pachatelů. Ve skutečnosti aktéři těchto trestných činů bývají často i nedelegantní jedinci. Není tento názor veřejnosti pouze iluze, kterou podporují média a nepramení z nedostatku poskytnutých informací či nezájmu veřejnosti se o tento problém více zajímat či snaze popřít, že by se ve společnosti mohli vyskytovat jedinci, kteří nejsou moc odlišní od ostatních občanů? V případě, že se opravdu skutečně pachatelem stal jedinec parafilní, trpící sexuální deviací, společnost je velmi agresivní ve vyjadřování názoru, ohledně dalšího osudu pachatele. Nechce si připustit, že se pachatel může také vyléčit či být zaléčený, ale žádá naprostou izolaci těchto osob. Společnost se bojí dalšího recidivujícího jednání pachatele. Pokud je pachatel skutečně sexuální recidivující delikvent, čím větší či tvrdší trest je pachateli uložen, tím větší je ohlas spokojenosti veřejnosti.

O tomto stavu mínění společnosti vypovídá i veřejný průzkum v kontextu se spuštěním tzv. „Registru pedofilů“ v ČR, který měl dle jeho tvůrce údajně sloužit

jako další nástroj ochrany dětí před sexuálními delikventy. V roce 2010 se více jak 16 tis. občanů ČR vyjádřilo, zda je pro spuštění tohoto registru či nikoliv. Z uvedeného průzkumu vyplývá, že 95,7 % osob hlasovalo pro spuštění registru. Některé názory jsou uveřejněny, z nichž mnoho vypovídá o naprosté neinformovanosti tohoto jevu. Většinou pachatele označují za pedofila. Pojem delikvent se vyskytuje v názorech výjimečně, sexuální agresor vůbec. Naprostá většina hlasujících osob se přiklání k negativnímu posuzování parafilních (pedofilních) jedinců, bez ohledu, zda se jedná o delikventa či devianta. Přístupují k deviantním jedincům s předsudky a nálepkují veškeré pedofilní jedince v populaci, jako potencialního či reálného pachatele převážné většiny ohlášených případů sexuálního násilí, páchaného na dětech.

V jaké pozici se ocitají oběti sexuálního zneužití je pro společnost již méně zajímavé. Už se nedozví o souvislostech, které zneužití předcházely či co po něm následovalo. A to jak ve vztahu k oběti, rodině oběti a k pachateli. Většinou se obrátí pozornost na pachatele. Už daleko méně se dozvídáme o dalším osudu těchto dětských obětí. Jakým způsobem je či může být jejich další vývoj narušen. Zda se důsledky sexuálního zneužití v dětství mohou projevat i v dospělosti a jaký může být rozsah postižení rodinných vztahů a vztahů se sociálním prostředím oběti.

Lidé vědí něco málo o důsledcích, které se vztahují k pachateli a to v kontextu s orgány činnými v trestním řízení (odsouzení pachatele, nařízení ústavního léčení apod.). Veřejnost je informována o oběti, jakým způsobem byla zneužita a poškozena na zdraví, kdo byl pachatelem, jaký trest odnětí svobody mu hrozí (v případě odsouzení i trestní sazbu, možná rozsudek). Trauma, kterým dítě prochází v důsledku zneužití má ale mnohem širší rozsah, než si lidé dokáží připustit a může mít dalekosáhlé důsledky na další vývoj jedince.

Podnětem k vypracování tohoto tématu byly právě výše zmíněné otázky, na které se nám nedostává odpovědi, pokud se hlouběji o toto téma nebudeme zajímat. Vzhledem k mému studovanému oboru se domnívám, že by každý erudovaný sociální pracovník měl mít hlubší povědomí o fenoménu sexuálního zneužívání dětí, vyskytujícím se v rodině i mimo ni, pokud v této oblasti chce být aktivně činný a ku prospěchu všem. A právě vzhledem k tomu, že sociální pracovník má v podstatě velmi důležitou roli při řešení případu sexuálního zneužití dítěte, by si měl být vědom různých charakteristik, hledisek, souvislostí i důsledků, které sexuálnímu zneužívání předcházejí a které ze zneužití vyplývají.

Prevence k zamezení výskytu sexuálního zneužívání dětí je stále dosti nedostatečná. K odhalení a zmírnění dopadů případů zneužívání dětí je zapotřebí poznatků z celé řady oborů a disciplín. K této problematice se musí přistupovat multidisciplinárně. Sociální péče či sociálně-právní ochrana dětí ve spolupráci s pediatrií, sexuologií, psychologií, psychiatrií, orgány činnými v trestním řízení, by měla být hlavním přístupem, která je odpovědná za další vývoj a řešení těchto případů. Měla by být nápomocna jak obětem těchto činů, tak pachatelům, při opětovném začlenění se do společnosti, eliminovat rizika recidivujícího jednání pachatele, snížit negativní dopady, týkající se rodiny oběti a jejího okolí apod.

Předmětem pozornosti mé diplomové práce jsou tedy děti jako oběti sexuálního zneužití se zaměřením na jejich další vývoj s přesahem do dospělosti a socializaci ve společnosti. Děti, které neměly to štěstí a byly vystaveny sexuálnímu napadení ze strany rodičů a blízkých příbuzných (incest) či osob z řad pedagogů, vychovatelů či sexuálních agresorů, případně parafilních deviantů či delikventů a to jak jednorázovým atakem, tak i dlouhodobým zneužíváním. Nebyly vychovávány takovým způsobem, na který má každé dítě nárok. Mít krásné dětství bez traumatizujících zážitků, vyplývajících ze sexuálního zneužívání. Vyrůstat tak, jak je žádoucí pro správný zdravý vývoj jedince, v prostředí, které je plné lásky, důvěry a porozumění.

Má diplomová práce je jakousi teoreticko-komparativní studií, jejíž výsledkem by měl být ucelený pohled na problematiku sexuálního zneužívání v dětství. Cílem mé práce bude specifikovat charakteristiky potencionální či reálné dětské oběti a vliv důsledků, vyplývajících ze sexuálního zneužití. Dále je zaměřena pozornost na typologii pachatelů a rodin obětí. Nebudou opomenuty ani souvislosti, vyplývajících ze zneužití i další kvalita života zneužitého dítěte.

Tento ucelený pohled bude zpracován metodou sekundární analýzy kvalitativních dat, s ohledem na novější výzkumy a zjištění odborníků, zabývajících se sexuálním zneužíváním dětí. Práce čerpá z odborné literatury z oblasti práva, pediatrie, psychologie, psychiatrie, sociální práce, kriminologie a dalších zdrojů, které souvisí s výskytem sexuálního zneužívání dětí.

Budu se též snažit na základě informací, vyplývajících z činnosti orgánů sociálně-právní ochrany dětí, upozornit na tendenci poklesu či nárůstu výskytu sexuálního zneužívání dětí v České republice za posledních léta v porovnání se zjištěními autorů, zabývajících se tímto tématem.

Diplomová práce obsahuje pouze teoretickou část, která je členěna do čtyř základních kapitol, přičemž každá z nich obsahuje řadu podkapitol.

V první kapitole diplomové práce se věnuji vývoji postavení dítěte od minulosti po současnost a změně tohoto pohledu ve vnímání společnosti. Tento vývoj postavení dítěte souvisí i s přiznanými právy a následně právními dokumenty, které vedly k aktuální pozici ve vnímání společnosti. Také v této části uvádím údaje, vztahující se k výskytu sexuálního zneužívání dětí v jednotlivých vybraných státech.

Druhá kapitola čtenáře informuje o syndromu CSA (Child Sexual Abuse). Zde porovnám různé názhledy na vymezení pojmu sexuálního zneužívání a definice různých autorů z odlišných hledisek. Také se zde čtenář seznámí se specifickými formami sexuálního zneužívání.

Další kapitola pojednává již o charakteristických rizikových faktorech, které výskytu sexuálního zneužívání předcházejí a mohou být příčinou vzniku, i specifických situacích, které se při zneužívání vyskytují. Jednotlivé podkapitoly jsou rozděleny podle toho, k jaké oblasti se vztahují (dítě, rodina, pachatel, extrafamiliární a intrafamiliární sexuální zneužívání).

Poslední kapitola je věnována převážně reakcím dítěte na sexuální zneužití po stránce fyzické, psychické a sociální. Pokud je dítě vystaveno sexuálnímu zneužití, mohou se objevit krátkodobé či dlouhodobé důsledky následkem prožitého traumatu. Tyto prožitá traumata v dětství mohou mít vliv i na další vývoj osobnosti jedince a kvalitu jeho života, a to jak ve vztahu k sobě a druhým, tak v přístupu k sexualitě i hodnocení světa a lidí. Je zde rozdělení dle pohlaví dítěte, vlivu rodiny či reakci okolí. Není zde opomenuta ani možnost falešného obvinění a prevence sexuálního zneužití. Poslední podkapitola této části je zaměřena na postavení a roli či funkci sociálního pracovníka, v případě řešení případu sexuálního zneužití.

Základními prvky této práce budou informace z odborných publikací a výsledky prací pocházející od autorů Šárky Blatníkové, Jiřího Dunovského, Evy Malé, Jiřího Rabocha, Vladimíra Täubnera, Evy Vaníčkové, Marie Vágnerové, Petra Weisse a Uršuly Wirtzové.

1 Postavení dítěte v minulosti až po současnost

Ve starověké tradici byla hodnota dětského života téměř nulová. Otec byl ten, kdo určoval, co s dítětem bude či nebude, mohl udělat cokoliv. Ve středověku se díky křesťanství dítěti přiznala pouze formálně lidská hodnota a zakázalo se jeho zabíjení. Teprve v novověku je dítě chápáno jako samostatný jedinec, kterému má být poskytnuta péče a podpora, která je nezbytná pro správný vývoj jedince.¹ Minulé století bylo poznamenáno názorem, že nejlepší výchovou dětí je jejich trestání fyzickými tresty. I dnes se s tímto výchovným směrem často setkáváme.²

V dávných dobách napříč kulturami bylo násilné jednání společnosti vůči dětem každodenní realitou, více či méně akceptováno a ani rodina nebyla výjimkou, kde by k násilí nedocházelo. I v dnešní době se setkáváme s případy na různých místech světa (převážně z východní Asie a Afriky), kde je toto jednání páchané na dětech poměrně časté. Až na přelomu 60. až 70. let 20. století dochází k postupné změně. Do té doby převládal názor, že v běžných rodinách se násilné projevy a jednání nevyskytují či nemohou vyskytovat. Násilí v rodinách již ztrácí nálepku rodinného tajemství. Toto tajemství přestává být respektováno a rodina již postupně ztrácí ideál klidu a bezpečí. V současnosti je pohled na dítě a jeho práva již zcela jiný. Společnost tento negativní jev odsuzuje a trestně stíhá, je si vědoma jeho negativního vlivu na vývoj jedince.³

Bohužel i v dnešní době demokratických společností, Česká republika není výjimkou, se stále častěji objevují případy ubližování dětem ve všech jeho formách či podobách. V nedávných dobách socialismu v ČR byl tento stav popírán, jen minimum případů bylo uveřejněno. Totalitní režim si nemohl dovolit připustit výskyt negativních patologických jevů. Pokud se vyskytl nějaký případ sexuálního zneužívání, zneužívané děti byly izolovány od rodiny a posílány do ústavů sociální péče. Ještě v 70. letech 20. století se u nás této problematice nevěnovala pozornost. V USA se uveřejněním statisticky podložených studií o prevalenci sexuálního zneužívání dětí se situace v 80. letech zcela změnila. Za posledních více jak 20 let se česká společnost začala více zajímat o tento sociální problém. Tento posun zájmu souvisel i pádem

---

¹ DUNOVSKÝ, J. Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě – možnosti socializačního působení ... *Prevence úrazů, otrav a násilí*, s. 105.

² MALÁ, E.; RABOCH, J.; SOVÁK, Z. *Sexuálně zneužívané děti*, s. 9.

³ GJURIČOVÁ, Š.; KOCOURKOVÁ, J.; KOUTEK, J. *Podoby násilí rodině*, s. 13.

minulého totalitního režimu a s rozvojem feministického a emancipačního hnutí žen v USA, později i v zemích západní Evropy. Objevovaly se četné zprávy o existenci a rozsahu sexuálního zneužívání a incestu ve společnosti. Česká společnost se více zajímala o tento jev a zájem byl pocíťován převážně odbornou veřejností z oblasti pediatrie, psychologie a sociální sféry. První statistické údaje o výskytu sexuálního zneužívání dětí v ČR se objevují až v roce 1994. Od této doby začala vznikat celá řada odborných publikací a článků na téma „Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě“. Díky těmto tématicky zaměřeným publikacím a snahám odborníků, dobrovolných pracovníků a státních orgánů si veřejnost mohla udělat částečný pohled na dítě, kterému je ubližováno, jaké formy tohoto ublížení mohou být a případně co dělat, aby se takovému poškozování zabránilo či minimalizovalo další utrpení dítěte. Veřejnost již není odkázána pouze na sdělení případů z médií. Bohužel medializované případy jsou jen špičkou ledovce tohoto jevu. Může za to i pokřivený pohled společnosti na sexualitu a také pasivní vnímání ubližování dětem (dokud se nás to netýká, není to zajímavé). Pohled, který byl po dlouhá desetiletí tabu.⁴

Teprve 20. století bylo přelomové skrze pohled nazírání společnosti na dítě. Byly přijaty tři mezinárodní dohody o dětských právech a to: Ženevská deklarace práv dítěte (1924), Charta práv dítěte (1959) a Úmluva o právech dítěte (1989) a řada dalších podstatných dokumentů.⁵

Ženevská deklarace práv dítěte obsahovala 5 zásad. Zásady se vztahovaly na uspokojení potřeb pro zdárný fyzický a duševní vývoj: hladové děti nakrmit, nemocné dítě opečovávat, zaostalému dítěti pomoci, delikventní dítě má být napraveno a opuštěnému dítěti poskytnout vhodnou péči. Charta práv dítěte z roku 1959 již obsahovala 10 zásad a zpestřila obsah deklarace z roku 1924. Je zaměřena na boj proti diskriminaci dětí a má zajistit u každého dítěte šťastné dětství a možnost užívat práv stanovených v deklaraci ve prospěch svůj i společnosti. Za hlavní zdůrazňovanou zásadu tohoto dokumentu je považován nejdůležitější zájem dítěte, který by měl být vůdčím principem osob zodpovědných za jeho vzdělávání a výchovu. Poslední zmíněný dokument, Úmluva o právech dítěte, je závazný v zemích, které ho ratifikovaly a je nadřazen zákonům těchto zemí. Byla přijata v listopadu roku 1989. Tato úmluva je závazná pro 40 států a jedná se o právní dokument nejvyššího řádu. V žádném

---

⁴ DUNOVSKÝ, J. Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě – možnosti socializačního působení ... *Prevence úrazů, otrav a násilí*, 2005, č. 2, s. 106–107.

⁵ Tamtéž, s. 106.

případě neruší ani nesnižuje význam Charty práv dítěte z roku 1959. Oproti Chartě, která není závazná a je pouze morálním a politickým dokumentem, je Úmluva o právech dítěte již celosvětovou, mezinárodní smlouvou, která stanovuje mezinárodně uznávaná práva dítěte jako lidské bytosti, mající svou důstojnost. Navíc poskytuje kontrolu a stanovuje povinnost podávat zprávy o realizaci ustanovení úmluvy. Touto kontrolou je pověřena mezinárodní instituce – Výbor práv dítěte. Úmluva ve své podstatě ustanovuje lidská práva na situaci dětí.⁶

Česká a slovenská federativní republika ji ratifikovala 6. února 1991. Po rozdělení státu na Česko a Slovensko se úmluva stala součástí právního pořádku ČR.⁷

Ocituji pouze část Úmluvy o právech dítěte: „*Děti na celém světě jsou nevinné, zranitelné a odkázané na dospělé. Jsou však také čilé, zvědavé a plné naděje. Měly by vyrůstat v míru a radosti, hrát si a učit se. Jejich budoucnost by se měla utvářet v harmonii a spolupráci. Měly by dospívat a zároveň si rozšiřovat obzor a získávat nové zkušenosti.*“⁸

V preambule Úmluvy o právech dítěte se shrnuje základní myšlenka. „*Rodina jako základní jednotka společnosti a přirozené prostředí pro růst a blaho všech svých členů a zejména dětí, musí mít nárok na potřebnou ochranu a takovou pomoc, aby mohla beze zbytku plnit svou úlohu ve společnosti. Dítě musí vyrůstat v rodinném prostředí, v atmosféře štěstí, lásky a porozumění a pro svou tělesnou a duševní nezralost potřebuje zvláštní záruky, péči a odpovídající právní ochranu před narozením i po něm.*“ Práva, která tato úmluva obsahuje, jsou práva občanská, politická, ekonomická, sociální a kulturní.⁹

Mnoho dětí nemá bohužel to štěstí, vyrůstat v rodině plné lásky, porozumění, soucitu a důvěry. Tento vyvážený přirozený stav, na který má každé dítě nárok, je pro ně nedosažitelný. Musejí snášet mnohá příkoří a vyrovnávat se s následky sexuálního zneužívání.

---

⁶ KOVAŘÍK, J.; DUNOVSKÝ, J.; FLEKKOEY, M.G. et al. *Dětská práva, právní povědomí, participace dětí a sociální služby*, s. 21.

⁷ NOVOTNÁ, V.; FEJT, V. *Sociálně-právní ochrana dětí*, s. 18.

⁸ BARTUNKOVÁ, I., et al. *Komerční zneužívání dětí v České republice, Sborník konference konané ve dnech 6.-7. listopadu 2001*, s. 5.

⁹ NOVOTNÁ, V.; FEJT, V. *Sociálně-právní ochrana dětí*, s. 19.

1.1 Právo dítěte na ochranu

„Stát považuje žádný somatický, psychický a mravní vývoj mladé generace za prioritní a poskytuje ji ochranu za využití nejrůznějších prostředků společenského působení i státního donucení. Nejsilnějším a nejúčinnějším nástrojem v potírání sexuálního zneužívání dětí je trestní zákon. Česká právní úprava považuje za pohlavní zneužívání sexuální kontakt s osobou mladší patnácti let (§ 242 odst. 1 trestního zákona).“¹⁰ Od věku patnácti let může osoba svobodně rozhodovat o svém sexuálním životě.

„Podle Úmluvy o právech dítěte, která je jako součást právního pořádku České republiky jedním ze specializovaných instrumentů jak pro mezinárodní, tak národní ochranu lidských práv přijatých v rámci OSN v roce 1989, je pro potřeby této úmluvy považován za dítě každý jedinec mladší osmnácti let. Navádění nebo nucení dítěte k účasti na jakékoliv nezákonné aktivitě je jednání v rozporu s touto úmluvou.“¹¹

K této úmluvě byly v roce 2000 přidány další dva Opční protokoly. Jeden z těchto protokolů se vztahuje k sexuální problematice dětí, a to: Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte, týkající se prodeje dětí, dětské prostituce a dětské pornografie. Bohužel Česká republika tento opční protokol doposud neratifikovala.¹²

V současnosti mají všechny správní systémy světa určenou minimální věkovou hranici pro sexuální vztahy. Nejnižší věkový limit v Evropě je 12 let, nejvyšší 17 let. Většinou bývá hraniční věk 14, 15 či 16 let. Téměř polovina právních států nepovažuje sexuální vztah se čtrnáctiletou osobou za trestný. Liší se i definování chování, které lze považovat za pohlavní zneužívání. Někde je za zneužití považována i slovní komunikace s erotickým obsahem, případně i pohled na nahé tělo rodiče.¹³ Některé státy jsou explicitní ve svých definicích, vztahujících se k sexuálnímu zneužívání dětí, zatímco jiné poskytují pouze obecnou definici. Roste ale počet států, kde se i obecné definice rozšiřují a do sexuálního zneužívání nyní patří i fotografování nebo vystavení dítěte sexuálním situacím.¹⁴

---

¹⁰ MITLÖHNER, M. *Komerční sexuální zneužívání dětí - rozbor české právní úpravy*. [online] [cit. 2010-09-27]. Dostupné na WWW: <<http://www.planovanirodiny.cz/>>.

¹¹ Tamtéž, dostupné na WWW: <<http://www.planovanirodiny.cz/>>.

¹² *Komerční sexuální zneužívání dětí – dokumenty* [online], [cit. 2010-09-29]. Dostupné na WWW: <<http://www.mvcr.cz/clanek/komerčni-sexualni-zneuživani-deti-dokumenty.aspx?q=CHJuPTE%3d>>.

¹³ WEISS, P. et al. *Sexuální zneužívání dětí*, s. 12–13.

¹⁴ CLARK, R. E.; CLARK, J.F. *The Encyclopedia of Child Abuse*, s. 59.

1.1.1 Důvody, proč chránit dítě před sexuálním násilím

Dítě má právo na ochranu před sexuálním násilím, které vyplývá z řady přijatých mezinárodních dokumentů, ale také důvodů, které jsou přirozené a pochopitelné a pro správný vývoj jedince žádoucí. Dítě je nevyzrálé z hlediska vývoje tělesného, funkčního, sociálního a psychického. A především, dítě se neumí a nemůže ubránit dospělé osobě a jejím nekalým choutkám, v touze po svém vlastním sobeckém uspokojení. Dalším hlavním důvodem je, že dítěti zůstanou po sexuálním napadení krátkodobé a dlouhodobé následky, které mohou výrazným způsobem změnit jeho další vývoj po stránce fyzické, psychické i sociální.¹⁵

„Dítě má právo na všechny informace přiměřené jeho věku a výchovu v takovém prostředí, které bude stimulovat a zdokonalovat jeho sociální dovednosti v tom smyslu, aby dítě umělo rozpoznat nebezpečné situace, varující signály a umělo se bránit, resp. odmítnout svoji účast na „podezřelých“ aktivitách nebo aktivitách a chování, které se mu pouze nelíbí, necítí se při nich dobře. Je to vlastně právo na šťastně prožívané dětství.“¹⁶

1.1.2 Pojem sexuální zneužívání dětí

Sexuální zneužívání se děje ve všech mezilidských vztazích na všech úrovních společnosti. Je hluboce zakořeněno v nerovnováze mezi pohlavími. Silnější vítězí nad slabšími, lépe řečeno muži mají převahu nad ženami. A děti jsou nejslabším článkem společnosti. Za poslední desetiletí se značně zvýšil zájem o tento jev, je odkrýváno mnoho případů, publikováno mnoho studií, výzkumných zpráv a statistik, které dokazují, že je sexuální násilí závažným problémem dnešní doby. Děje se na celém světě v rodinách, školách, zaměstnání i v různých společnostech. Společnost, která jednoznačně neodsuzuje toto chování vůči dětem, v podstatě toto chování podporuje.¹⁷

Největší počet ohlášených případů je z poslední doby hlášen z oblastí, kde je vyhlášen válečný stav např. Kongo (jako součást systematického způsobu boje a etnických čistek).

---

¹⁵ VANÍČKOVÁ, E.; PROVAZNÍK, K.; HADJ-MOUSSOVÁ, Z. *Sexuální zneužívání dětí II. díl.*, s. 9.

¹⁶ Tamtéž, s. 10–11.

¹⁷ GJURIČOVÁ, Š.; KOCOURKOVÁ, J.; KOUTEK, J. *Podoby násilí rodině*, s. 13–14.

Taktéž rituální obřady některých sekt či společenství s nádechem náboženství či magie, nejsou výjimkou dnešní doby.¹⁸

Sexuální zneužívání není to samé, co pohlavní zneužívání. Sexuální zneužívání v sobě zahrnuje mnohem širší oblast působení. Oproti pohlavnímu zneužívání (osahávání, dotýkání rukou, tělem, rty, jazykem, genitály, cizí předměty, pohlavní styk), sexuální zneužívání postihuje i takové jednání, které ohrožuje dítě jinou formou např. pornografická literatura, verbální projev, fotografování, filmování, sex po internetu.¹⁹

Sexuální zneužívání může mít různé podoby s jediným cílem, a tím je vždy snaha po uspokojení dospělé osoby.²⁰

I přes zvýšený zájem společnosti a snahou o preventivní působení (časté diskuse v médiích, kongresech, publikacích, setkáních odborníků, seminářích atd.), počet sexuálně zneužívaných dětí stále roste. Tento růst je snadno viditelný na statistikách orgánů sociálně-právní ochrany dětí, policie či v kriminologických studiích.

1.1.3 Údaje o sexuálním zneužívání

„Výskyt sexuálního zneužití u dětí je silně určován kulturou sociálního prostředí, náboženskou vírou, národními zvyky a tradicemi, moderním uměním atd., které kultivují pravidla sexuálního a pohlavního chování.“²¹

V jednotlivých zemích jsou údaje o sexuálním zneužívání rozdílné. Postihnout přesná fakta je nemožné, stejně tak, jako kdybychom chtěli odhadnout osoby, které jsou nakaženy virem HIV. Většinové údaje jednotlivých států, uveřejněné autory a vztahující se k výskytu sexuálního zneužívání jsou více méně pouze odhadnuté počty s možností až pětitisícové tolerance, jak uvádí Wittrock, M. (1994).²² Dále uvádím informace z roku 2003 (Francie, Německo a Kanada), které pocházejí z Národní zprávy o dodržování lidských práv v jednotlivých zemích (The Country Report on Human Rights Practices, 2004), vydané v roce 2005 v USA ministerstvem zahraničí.

---

¹⁸ VANÍČKOVÁ, E.; PROVAZNÍK, K.; HADJ-MOUSSOVÁ, Z. *Sexuální zneužívání dětí II. díl.*, s. 8.

¹⁹ Tamtéž, s. 8.

²⁰ Tamtéž, s. 8.

²¹ VORNIK, B.; GOVORUN, T. Sociologická studie sexuálně viktimizovaných adolescentů.

In. *Sexuální zneužívání dětí a sexuální násilí. Sborník z konference East-West*, s. 54.

²² TÄUBNER, V. *Nejstřeženější tajemství – sexuální zneužívání dětí*, s. 18.

Anglie: Údaje jsou velmi strohé, jak uvádí Wittrock, M. (1994). Jedno dítě z deseti, ve věkovém rozmezí do 15 let, je sexuálně zneužíváno.²³

Austrálie: V Austrálii je sexuálnímu zneužití vystavena každá třetí dívka a každý devátý chlapec ve věku do 16 let.²⁴

Česká republika: Údaje o sexuálně zneužívaných dětech v České republice jsou velmi nepřesné. Situace bude ale jistě srovnatelná např. s údajem v Rakousku. „*Raboch (1994) s odkazem na zahraniční statistiky odhaduje, že 10–40 % žen a 5–20 % mužů bylo v dětství či dospívání sexuálně zneužito.*“²⁵ Konkrétní údaje či statistické procentuelní zobrazení vychází v této práci pouze z ohlášených případů či údajů, vyplývajících z výzkumů či retrospektivních studií realizovaných v České republice.

Francie: Odhaduje se, že v roce 2003 bylo nahlášeno 18 000 případů zneužívání dětí, z čehož 5 200 případů zahrnovalo sexuální zneužívání dětí.²⁶

Kanada: Dle uvedené národní zprávy o dodržování lidských práv bylo v roce 2003 zaznamenáno 2 935 podložených vyšetřovaných případů sexuálního zneužívání. Z toho podíl dívek tvořil 63% a chlapci v 37 % případů.²⁷

Německo: Přibližně 300 000 dětí je ročně vystaveno sexuálnímu zneužití. Tento odhad uveřejnil v roce 1992 Kriminologický ústav v Hannoveru. Poměr zneužitých dětí je 1:10, čili na jednoho chlapce připadá deset zneužitých dívek. Četnost zneužívání je v Německu taková, že asi každá čtvrtá dívka je sexuálně zneužívána, u chlapců připadá výskyt zneužívání na každého dvanáctého. Němečtí psychologové udávají informaci, že 93 % pachatelů jsou osobami oběti důvěrně známé. Dvě třetiny pachatelů bylo z řad rodinných příslušníků nebo nejbližšího okruhu rodiny a jednalo se tedy o incestní typ zneužívání. Z deseti pachatelů těchto deliktů, bylo devět osob mužského pohlaví.²⁸ Údaj z roku 2003 uvádí počet 15 430 zaznamenaných případů sexuálního

---

²³ TÄUBNER, V. *Nejstřeženější tajemství – sexuální zneužívání dětí*, s. 19.

²⁴ WIRTZ, U. *Vražda duše – incest a jeho terapie*, s. 20.

²⁵ TÄUBNER, V. *Nejstřeženější tajemství – sexuální zneužívání dětí*, s. 19.

²⁶ CLARK, R. E.; CLARK, J. F. *The Encyclopedia of Child Abuse*, s. 126.

²⁷ Tamtéž, s. 52–53.

²⁸ TÄUBNER, V. *Nejstřeženější tajemství – sexuální zneužívání dětí*, s. 18–19.

zneužívání dětí v Německu.²⁹ Ohlášen bývá jen zlomek případů, ohlášení případů na každé 18.–20. zneužití a pouze každý pátý z oznámených případů se dostane až před soud.³⁰

Nizozemí: 5–15 % děvčat a 1 % chlapců je vystaveno sexuálnímu zneužití.³¹

Rakousko: Obecně se udává počet zhruba 30 000 obětí sexuálního zneužití v dětství.³² Wirtzová uvádí roční počet zneužitých dětí v rozmezí 10 000–15 000 dětí ročně.³³

Švýcarsko: 40 000–45 000 dětí je ročně vystaveno sexuálnímu zneužití. Údaje pocházejí z Agentury o dětech. Přitom trestních oznámení bylo v roce 1986 podáno jen 1603 a odsouzených osob za tyto delikty, páchaných na dětech, bylo jen 399. Z tohoto počtu je pachatelem v 385 případech muž.³⁴ Stejný počet je uváděn i dalšími autory.

USA: Wittrock dle amerických statistik usuzuje, že každá čtvrtá žena a 3–9 % mužů v USA bylo nějakým způsobem vystaveno sexuálnímu zneužití. Dle Kinseyova výzkumu a jeho výsledků se 50–80 % případů sexuálního zneužití vůbec nenahlásí a nevyšetřuje se. Obětem se nedostane pomoci. Studie Hendersona z roku 1975 odhaduje počet incestně zneužitých dětí v USA na 1 000 000 případů.³⁵ Průměrný věk zneužívaných dětí je uváděn v rozmezí 7 až 11 let. Zneužívání incestního typu je odhadováno na dobu trvání tři až pěti let.³⁶

1.1.4 Sexuální práva

Sexualita je součástí osobnosti člověka. Její správný vývoj je podmíněn uspokojením základních lidských potřeb, kterými mohou být snaha o navázání kontaktu, sdílení intimity, citový projev, něžnost a láska. Z výše uvedeného vyplývá

---

²⁹ CLARK, R. E.; CLARK, J. F. *The Encyclopedia of Child Abuse*, s. 128.

³⁰ WIRTZ, U. *Vražda duše – incest a jeho terapie*, s. 20.

³¹ Tamtéž, s. 20.

³² TÁUBNER, V. *Nejstřeženější tajemství – sexuální zneužívání dětí*, s. 19.

³³ WIRTZ, U. *Vražda duše – incest a jeho terapie*, s. 20.

³⁴ TÁUBNER, V. *Nejstřeženější tajemství – sexuální zneužívání dětí*, s. 18.

³⁵ Tamtéž, s. 19.

³⁶ WIRTZ, U. *Vražda duše – incest a jeho terapie*, s. 20.

i znění sexuálních práv.³⁷ „*Sexuální práva jsou všeobecnými lidskými právy založenými na základní svobodě, důstojnosti a rovnosti všech lidí. Jelikož zdraví je nezbytným lidským právem, musí být sexuální práva základními lidskými právy. Za účelem zabezpečení rozvoje zdravé sexuality jedince i společnosti je zapotřebí, aby všechny společenské struktury následující sexuální práva definovaly, podporovaly, respektovaly a hájily všemi prostředky. Sexuální zdraví je výsledkem společenského uznání, respektu a uplatňování těchto sexuálních práv.*“³⁸

Všeobecná deklarace sexuálních práv byla přijata na 14. světovém sexuologickém kongresu v Hongkongu v roce 1999 Světovou sexuologickou organizací (The World Association for Sexual Health – WAS) a obsahuje 11 práv:³⁹

1. *právo na sexuální svobodu* – vylučuje všechny formy sexuálního nátlaku, vykořisťování a zneužití,
2. *právo na sexuální autonomii, integritu a bezpečnost těla* – garantuje autonomii v rozhodování týkající se vlastního sexuálního života; ochranu před jakýmkoliv druhem týrání a násilí,
3. *právo na sexuální soukromí* – právo se rozhodnout v rovině sexuálního chování, aniž by jednotlivec porušoval sexuální práva druhých,
4. *právo na sexuální rovnost* – svoboda všech forem bez diskriminace pohlaví, sexuální orientace, věku, rasy, sociálního postavení, náboženského vyznání či fyzické nebo emoční diskvalifikace,
5. *právo na sexuální potěšení* – sexuální potěšení, včetně autoerotických aktivit je zdrojem blaha jedince,
6. *právo na vyjádření sexuálních citů* – jedinec má právo vyjádřit svou sexualitu formou komunikace, doteků, citového vyjádření či lásky,
7. *právo na svobodné sexuální sdružování* – možnost volby uzavření či neuzavření sňatku, rozvodu či registrované partnerství,
8. *právo učinit svobodné a zodpovědné rozhodnutí* – volba plození dětí, jejich počet a právo na plnou dostupnost regulačních prostředků plodnosti,
9. *právo na sexuální informace založené na vědeckých poznatcích,*

---

³⁷ Světová deklarace sexuálních práv [online]. První český zdravotnický portál: [cit. 2010-09-29]. sekce Sex a zdraví – Sexuální zdraví. Dostupné na WWW: <<http://www.medicina.cz/>>.

³⁸ Tamtéž, dostupné na WWW: <<http://www.medicina.cz/>>.

³⁹ Světová asociace pro sexuální zdraví. Otevřená encyklopedie [online]. [cit. 2010-09-30]. Dostupné na WWW: <http://en.wikipedia.org/wiki/World_Association_for_Sexual_Health>.

10. *právo na komplexní sexuální výchovu,*
11. *právo na sexuální zdravotní péči – dostupná prevence a léčba.*⁴⁰

Tuto všeobecnou deklaraci sexuálních práv přijala i Česká republika a tím se pro ní stala závaznou.

2 Sexuální zneužívání dětí (syndrom CSA)

Sexuální zneužívání dětí je označováno pod pojmem Child Sexual Abuse (CSA) a je zařazeno v kategorii relativně nového jevu syndromu týraného a zanedbávaného dítěte (označovaného běžně zkratkou CAN). Americký pediatr Henry Kempe se věnoval dětem s poraněním různého druhu, které nebyly způsobeny nahodile a byl první, kdo předložil ucelený soubor informací v roce 1962. Tento jev označil jako „*syndrom týraného či bitého dítěte*“, který byl nahrazen novým názvem syndromem CAN. Syndrom CAN se dá charakterizovat jako tělesné, duševní či sexuální postižení dítěte, které je výsledkem špatného zacházení. Sexuální zneužívání dětí se označuje jako samostatný syndrom CSA a váže se na jakoukoliv sexuální aktivitu. „*Za sexuální zneužívání dětí je možné považovat jakýkoli projev sexuální aktivity vůči dítěti, které není způsobilé s ohledem na svůj věk vyjádřit s takovouto aktivitou právně relevantní souhlas.*“⁴¹

2.1 Definice sexuálního zneužívání dětí

Definice pojmu sexuálního zneužívání dětí je více. Abychom jasně pochopili jev sexuálního zneužívání dětí, je třeba ho nějakým způsobem vymezit či definovat. Nejvýstižnější, nejširší a nejčastěji uváděnou definicí o sexuálním zneužívání je definice **zdravotní komise Rady Evropy z června roku 1992** a zní takto: „*Za pohlavní zneužívání se považuje nepatřičné vystavení dítěte pohlavnímu kontaktu, činnosti*

---

⁴⁰ Světová deklarace sexuálních práv [online]. První český zdravotnický portál: [cit. 2010-09-29]. sekce Sex a zdraví – Sexuální zdraví. Dostupné na WWW: <<http://www.medicina.cz/>>.

⁴¹ MITLÖHNER, M. *Komerční sexuální zneužívání dětí - rozbor české právní úpravy.* [online]. © 2001 – 2005. Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu. [cit. 2010-09-27]. Dostupné na WWW: <<http://www.planovanirodiny.cz/view.php?cisloclanku=2006030801>>.

či chování, jako je jakékoliv dotýkání, styk nebo vykořisťování, a to kýmkoliv, komu bylo dítě svěřeno do péče, anebo kýmkoliv, kdo dítě zneužívá.⁴² Takovou osobou může být rodič, příbuzný, přítel, odborný či dobrovolný pracovník či cizí osoba. Sexuální zneužívání se dělí na dotykové a bezdotykové. Bezdotykové zneužívání zahrnuje např. setkání s exhibicionisty a účast na sexuálních aktivitách, kde nedochází k žádnému tělesnému kontaktu, např. vystavování dítěte pornografickým videozáznamům. Kontaktní zneužívání je takové, kde dochází k pohlavnímu kontaktu, včetně laskání prsou a pohlavních orgánů, vaginálnímu pohlavnímu styku, pohlavnímu styku orálnímu nebo análnímu.⁴³ Tato definice je poměrně široká i svým dělením na dotykové a bezdotykové zneužívání.

Národní centrum pro zneužívané a zanedbávané děti (NCCAN) vymezuje sexuální zneužívání takto: „Kontakty nebo interakce mezi dítětem a dospělým, při kterých je dítě použito pro sexuální stimulaci pachatele nebo jiné osoby. Sexuální zneužití může spáchat také člověk mladší osmnácti let, pokud je významně starší než oběť, nebo když je v pozici, která mu dává nad druhým dítětem moc.“⁴⁴

Definice autorů **Schechtera a Roberge** z roku 1976 se liší od ostatních tím, že vyzdvihuje vztah závislosti dítěte na dospělé osobě: „Sexuální zneužívání je zavzetí závislého, vývojově nezralého dítěte nebo adolescenta do sexuálních aktivit, které jím nejsou plně pochopeny a přijímány a narušují sociální tabu v rodinných rolích.“⁴⁵ Ve stejném smyslu definoval tento jev v roce 1962 již zmiňovaný americký pediatr Henry Kempe.⁴⁶

Oldřich Matoušek popisuje sexuální zneužívání dětí jako nepatřičné vystavení sexuálnímu kontaktu, činnosti či chování. „Sexuální zneužívání zahrnuje jakýkoliv typ dotyku, styku či vykořisťování (např. i odhalování dospělého před dítětem za účelem sexuálního vzrušení, nucení dítěte k tomu, aby bylo svědkem sexuálních praktik mezi dospělými, a to ze strany jakékoliv osoby).“⁴⁷

Michelle Elliotová se zase zaměřuje ve své definici na věkový rozdíl i výčet forem zneužití: „Jakékoliv sexuální využívání dítěte mladšího šestnácti let pro sexuální uspokojení dospělého nebo značně starší osoby. Může jít o obscénní telefonáty, neslušné

---

⁴² WEISS, P.; BRICHČÍN, S.; DUNOVSKÝ, J. et al. *Sexuální zneužívání – pachatelé a oběti*, s. 21.

⁴³ VANÍČKOVÁ, E.; PROVAZNÍK, K.; HADJ-MOUSSOVÁ, Z. aj. *Sexuální násilí na dětech – výskyt, podoby, diagnostika, terapie, prevence*, s. 20.

⁴⁴ MUFSONOVÁ, S.; KRANZOVÁ, R. *O týrání a zneužívání*, s. 46.

⁴⁵ MALÁ, E.; RABOCH, J.; SOVÁK, Z. *Sexuálně zneužívané děti*, s. 15.

⁴⁶ Srov. WIRTZ, U. *Vražda duše – incest a jeho terapie*, s. 15.

⁴⁷ MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*, s. 232.

*předvádění se a voyérství, jako sledování dítěte při svlékání, ohmatávání, zhotovování pornografických fotografií nebo pokusy o soulož, znásilnění, incest nebo dětskou prostituci. Může se jednat o jednotlivou událost nebo aktivity, které trvají léta.*⁴⁸

Petr Weis uvádí definici s ohledem na zákonnou hranici a specifika forem zneužití: „*Za sexuální zneužívání je označován pohlavní kontakt mezi dospělou osobou a nedospělým jedincem, přičemž se zákonem určená hranice přípustnosti pohlavního styku pohybuje v různých zemích obvykle mezi 13. a 18. rokem věku. Pojem zneužití přitom může označovat jak různé formy koitálního styku (vaginální, anální, interfemorální), tak i aktivní a pasivní orogenitální aktivity, masturbaci či osahávání jiných částí těla oběti, to vše za účelem dosažení sexuálního vzrušení a eventuálně i uspokojení pachatele.*“⁴⁹

Další definicí, u které se domnívám, že vhodně doplňuje definice výše uvedené, je od **Suzanne M. Sgroi**: „*Sexuální zneužívání dětí dospělými (anebo staršími mladistvými) je sexuální čin dospělého s dítětem, které není vzhledem k emočnímu a intelektuálnímu vývoji schopno tento sexuální čin chápat a dát k němu svobodný souhlas. Přitom dospělý zneužívá nerovný poměr moci mezi dospělým a dítětem, aby dítě přemluvil a přinutil ke spolupráci. Centrální je přitom zavázání k utajení, odsuzující dítě k mlčení, bezbrannosti a bezmocnosti.*“⁵⁰

Arnon Bentovim se ve své definici zaměřuje na traumatizaci dítěte: „*Systém vytvářející trauma v důsledku sexuálního zneužívání je determinován násilným činem pachatele. „Sexualizace“ je traumatická reakce, charakteristická pro jedince, který nesouhlasí nebo nemůže vyjádřit souhlas.*“⁵¹

Autorem nejkratší definice je **Fraser**: „*Zneužitě dítě pro sexuální uspokojení dospělého.*“⁵²

Každá z těchto definic je něčím specifická a zaměřená na nějakou činnost či záměr, negativní pocit vyvolaný v dítěti či vztahem dítěte ke zneužívající osobě.

---

⁴⁸ VANÍČKOVÁ, E.; PROVAZNÍK, K.; HADJ-MOUSSOVÁ, Z. *Sexuální zneužívání dětí I. díl.*, s. 12.

⁴⁹ TÁUBNER, V. *Nejstřeženější tajemství – sexuální zneužívání dětí*, s. 10.

⁵⁰ WIRTZ, U. *Vražda duše – incest a jeho terapie*, s. 16.

⁵¹ BENTOVIM, A. *Týrání a sexuální zneužívání v rodinách*, s. 51.

⁵² MAŠÁT, V.; PÖTHE, P.; LENORÁKOVÁ, S. *Prevence sexuálního zneužívání mentálně postižených dětí a mládeže*, s. 5.

2.2 Definice pohlavního zneužívání z pohledu práva

Pohlavní zneužívání dětí upravuje právní řád ČR, konkrétně trestní zákon č. 392/1992 Sb., který stanoví v § 242: „*ten, kdo vykoná soulož s osobou mladší než 15 let nebo kdo takovou osobu jiným způsobem pohlavně zneužije, bude potrestán odnětím svobody na jeden až osm let*“. Podle § 243 trestního zákona: „*kdo zneužívá závislosti osoby mladší než 18 let nebo osoby svěřené do jeho dozoru, přiměje ji k mimomanželské souloži, nebo kdo takovou osobu, zneužívá její závislosti, jiným způsobem pohlavně zneužije, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta ...*“⁵³

Děti a dospívající jsou chráněni ustanovením § 217 o „*ohrožování mravní výchovy mládeže*.“ Do tohoto ustanovení spadá i svádění mladých osob k prostituci, vystavování vlivu pornografických materiálů a videozáznamů a mnoho jiných sexuálních aktivit, nekontaktního charakteru.⁵⁴

Incestní (intrafamiální) zneužití řeší § 245 trestního zákona – soulož s příbuznými v pokolení přímém nebo se sourozencem. Bez potrestání zůstávají sourozenci mladší 15 let, kteří vykonávají sexuální praktiky na sobě samých.⁵⁵

2.3 Specifické formy sexuálního zneužívání

K sexuálnímu zneužití může dojít kontaktní (dotykovou) či nekontaktní (bezdotykovou) formou.

Sexuální chování je za sexuální zneužívání označeno tehdy, když jsou splněny tři základní kritéria, kterými jsou:

- a) pachatel je věkově o dost starší a vyspělejší,
- b) pachatel se ocitá v pozici autority, které dítě respektuje či musí respektovat, případně dítě je vychováváno touto osobou,

---

⁵³ ZVĚŘINA, J. Forenzní posuzování pachatelů pohlavního zneužívání. In *Sexuální zneužívání – pachatelé a oběti*, s. 138.

⁵⁴ Tamtéž, s. 138.

⁵⁵ GÖDTEL, R. *Sexualita a násilí*, s. 100.

- c) pachatel naléhá na dítě násilím, případně donutí dítě podvodným jednáním, které dítě není schopno rozpoznat a následky tohoto jednání pachatele nedokáže odhadnout.⁵⁶

Další dělení sexuálního zneužívání, které se vztahuje k pachateli:

- pachatel je cizí osoba (oběti a rodině neznámá),
  - zde může být sexuální zneužití jednorázového charakteru neznámým pachatelem bez komerčního využití, a nebo s komerčním využitím, známé jako komerční sexuální zneužívání dětí (označované zkratkou CSEC);
- pachatel je rodině znám (buď přímý příbuzný či rodinný přítel, vychovatel, pedagog, vedoucí letního tábora apod.).⁵⁷

Dalším pohledem, podle kterého lze dělit sexuální zneužívání, je místo, kde k sexuálnímu zneužití došlo či dochází:

- a) intrafamiální (sexuální zneužívání odehrávající se v rodině - incest, nevlastní otec či matka, adoptivní otec či matka, prarodič, vlastní sourozenec, nevlastní sourozenec, blízcí příbuzní)
- b) extrafamiální (sexuální zneužívání se odehrává kdekoli jinde než v rodině – pedagog, vychovatel, vedoucí zájmového kroužku, soused, osoba pečující o dítě, druh či družka rodiče; případně osoba oběti zcela neznámá).⁵⁸

Další dělení se vyznačuje četností sexuálního zneužívání a to buď jako jednorázový akt nebo opakované sexuální zneužívání. Pokud dojde k jednorázovému zneužití, zpravidla se jedná o pedofilního pachatele či sexuálního agresora, méně často o mentálně retardovanou osobu, vzácně o psychickou.⁵⁹ K opakovanému sexuálnímu zneužívání dochází převážně v intrafamiálním prostředí.

---

⁵⁶ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*, s. 340.

⁵⁷ HANUŠOVÁ, J.; HANUŠ, P.; KOVAŘÍK, J. et al. Sexuální zneužívání dětí – oběti a pachatelé. *Prevence úrazů, otrav a násilí*, s. 57–58.

⁵⁸ Tamtéž, s. 57.

⁵⁹ MAŠÁT, V.; PÖTHE, P.; LENORÁKOVÁ, S. *Prevence sexuálního zneužívání mentálně postižených dětí a mládeže*, s. 7.

2.3.1 Nekontaktní sexuální zneužívání

Nekontaktní sexuální zneužívání (bezdotykové) je takové zneužívání, při němž nedojde k fyzickému kontaktu pachatele a oběti. Může se jednat o tyto aktivity: telefonní hovory s obscénním obsahem (např. jaké aktivity by s dítětem dělal či otázky, vztahující se ke vzhledu dítěte, jeho těla; nucení dítěte k obnažení); přinucení dítěte k obnažení či fotografování obnaženého dítěte, příp. natáčení videozáznamů (komerční sexuální zneužívání dětí); nucení dítěte ke sledování časopisů s pornografickou tematikou, sledování pornografických filmů; vystavení dítěte exhibicionismu (masturbace či pouze obnažení pachatele); pozorování obnažujícího se či nahého dítěte, za účelem sexuálního vzrušení.⁶⁰

Do této oblasti patří i tzv. harassment. Jedná se o formu, která je svou rozporuplností jakousi formou obtěžování. Definuje se jako znepokojování, zneklidňování dítěte různými slovními narážkami, nepříjemnými doteky (poplácání na hýždích, „nevinné“ hlazení na hrudi), narušování tělesně-sexuálních hranic např. vtíravý zájem o menstruaci, o sexuální aktivitu dítěte, oblečení či vývoj genitálií apod. Veškeré toto chování má ze strany dospělého sexuální podtext, i když si ho nepřipouští a motivaci popírá. V případě dotýkání se dítěte je možné chování zařadit již do kontaktního sexuálního zneužívání (nepenetrativních aktivit).⁶¹

Další jednání, které lze zařadit do kategorie bezdotykového sexuálního zneužívání je tzv. **kybergrooming**. Jev je svou povahou relativně nový, spojený s rozvojem počítačové internetové gramotnosti dětí a dá se považovat za jakýsi předstupeň kontaktního zneužívání v případě, že počínání manipulující osoby začíná být úspěšné a oběť je donucena ke schůzce. Jedná se o takové jednání osoby (pachatele), které má za cíl oběť zmanipulovat a donutit k osobní schůzce. Pachatel je s obětí v kontaktu pomocí internetu, převážně prostřednictvím komunikačních kanálů či sociálních sítí, typu Chat, ICQ, SMS zprávy, e-mailové zprávy a Skype, Facebook aj. Komunikace pachatele se zaměřuje zejména na otázky, které se vztahují k osobě a soukromí oběti (zda dokáže mlčet o vzájemné komunikaci; věku a vzhledu dítěte; zájmům a oblíbeným činnostem – pro případ možnosti uplatit dítě), k místu bydliště; k informacím o rodičích (dostupnost dítěte v případě osobního setkání; informace o době, kdy je dítě bez dozoru)

⁶⁰ Srov. VANÍČKOVÁ, E. et al. *Sexuální násilí na dětech*, s. 39.

⁶¹ Srov. DUNOVSKÝ, J.; DYTRYCH, Z.; MATĚJČEK, Z. et al. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*, s. 74.

a dalších informací, které může pachatel použít k vydírání a manipulaci (fotografie, video, používání webových kamer apod.).⁶² Tyto materiály se sexuálním obsahem, na nichž je samotné dítě, může násilník následně používat k vydírání dítěte, aby např. provádělo jiné další činnosti (sexuální akty, sexuální chování živě přes webové kamery, které sleduje pachatel online aj). Zároveň tyto materiály poskytují pachateli větší kontrolu nad dítětem.⁶³ Dítě je pachatelem manipulováno formou typické komunikace - že mu nikdo nerozumí; že nemá nikomu říkat o tom, že si píše (bude to naše tajemství). Snaží se o navázání důvěrného vztahu a izolování dítěte od nejbližšího okruhu blízkých osob. Pachatel postupem času získá od oběti kontaktní informace: e-mail, telefonní číslo na mobil, adresu bydliště a školy. Dítěti může ukazovat materiály s pornografickou tematikou. Snaží se dítě podplácet dárky (buďto bezdůvodně či výměnou za fotografie či videa) a tím posilovat vyvíjející se vztah. Postupem času se dítě opravdu začne svěřovat, nedokáže odhadnout důsledky svého jednání a nebezpečí z toho vyplývající. Pachatel se stává jeho důvěrníkem, k rodičům i kamarádům ztrácí důvěru a dítě začíná být na pachateli emočně závislé. Pokud je dítě přístupné k osobnímu setkání, odehrává se většinou v parku, v kině, na diskotéce, případně přímo u pachatele doma.⁶⁴ Pokud kybergrooming dojde do této poslední fáze (např. návštěva v bytě pachatele), dochází obvykle k sexuálnímu obtěžování a zneužití dítěte (příp. mučení dítěte s následkem usmrcení).

Jsou známy i případy, které bohužel skončily tragicky (sexuálním zneužitím obzvláště brutální formou a usmrcením) a které byly mediálně zveřejněny. Jedná se o jev, který je nový a bohužel k němu dochází stále častěji. Nejlepší ochranou před touto formou manipulace je dobrá komunikace rodičů s dětmi, primární prevence ve školách a poskytnutí informací o nebezpečí, které z takového jednání vyplývá či hrozí a jak se mu vyhýbat.⁶⁵ Tomuto jevu se zde věnuji podrobněji, poněvadž již dávno neplatí pravidlo, že by pachatelé sexuálního zneužívání čekali před školou či školkou a nabízeli dětem sladkosti. V dnešní době je viditelný přesun k této anonymní formě snahy manipulace pachatele přes nové internetové sociální sítě, které dnešní děti hojně využívají, aniž by si byly vědomy rizik a nebezpečí.

---

⁶² Srov. *Kyberšikana a její prevence – příručka pro učitele*, s. 21–23.

⁶³ CLARK, R. E.; CLARK, J. F. *The Encyclopedia of Child Abuse*, s. 64.

⁶⁴ Srov. *Kyberšikana a její prevence – příručka pro učitele*, s. 21–23.

⁶⁵ Tamtéž, s. 21–23.

2.3.2 Kontaktní (dotykové) sexuální zneužívání

Tento typ zneužívání představuje jakékoliv fyzické dotýkání se oběti, které vyvolává sexuální touhu či uspokojení pachatele, případně oběti. Obecně lze říci, že tento typ sexuálního zneužití se vyznačuje buď násilným či nenásilným jednáním a rozlišuje se na nepenetrativní a penetrativní aktivity.

Nepenetrativní aktivity se vyznačují absencí pohlavního, análního či orálního styku. Jsou to činnosti spojené s dotýkáním se, mazlením, drážděním na genitáliích či erotogenních zónách dítěte buďto genitálem, rukou či předměty (vztahuje se jak na obnažené tělo dítěte, tak oblečené).⁶⁶

Penetrativní aktivity se vyznačují průnikem prstů, předmětů či genitálem do genitálních partií dítěte či úst a rozlišují se na:

- a) orálně-genitální,
- b) análně-genitální,
- c) genitálně-genitální.⁶⁷

Masturbace spadá do nepenetrativních aktivit. Buďto pachatel dráždí vaginu a klitoris u dívek, penis u chlapců nebo dítě dráždí na genitáliích pachatele. Do masturbačních aktivit lze zahrnout i dráždění anální. Frotérství je blízké svou povahou k masturbaci tím, že dosahuje sexuálního uspokojení formou tření se o jinou osobu (např. v davu lidí, hromadných dopravních prostředcích apod.). Při sexuálním zneužívání se může vyskytnout i fetišismus (záleží na typu fixace pachatele), zoofilie (nucení dítěte k sexuálním aktivitám se zvířaty), sadomasochistické aktivity (děti jsou vystaveny fyzickému násilí). Forem či sexuálních úchylek, které se mohou v jednání sexuálního zneužívání dětí vyskytnout je mnoho. Vždy je ovšem jednání tohoto charakteru podmíněno sexuální orientací na dítě.⁶⁸

---

⁶⁶ Srov. HORT, V., HRDLIČKA, M., KOCOURKOVÁ, J. et al. *Dětská a adolescentní a psychiatrie*, s. 386.

⁶⁷ Tamtéž, s. 386.

⁶⁸ VANÍČKOVÁ, E.; PROVAZNÍK, K.; HADJ-MOUSSOVÁ, Z. *Sexuální zneužívání dětí I. díl.*, s. 16–17.

E. Malá dále poukazuje na sexuální zneužívání, které může probíhat v kombinaci podávání drog či alkoholu obětem.⁶⁹

Dále můžeme rozlišovat kategorie závažnosti těchto činů:

- *nejméně závažný čin* – svlékání, sexuální líbání (násilné či nenásilné), sexuální doteky na nahém či oblečeném těle dítěte (na hýždích, stehnech, nohou, prsou či genitáliích), laskání genitálií a vynucená masturbace;
- *závažný čin* – různorodé způsoby uspokojení nepenetrativního charakteru, simulovaný pohlavní styk, genitální kontakt nahých těl, včetně manuálních doteků či proniknutí do pochvy (násilné či nenásilné);
- *velmi závažný čin* – penetrativní aktivity.⁷⁰

3 Charakteristické rizikové faktory

Pro výskyt sexuálního zneužívání dětí jsou typické faktory, které mohou vést k sexuálnímu zneužívání. Z výzkumů chování pachatele sexuálních deliktů i oběti a kriminalistických statistik je možné vyčlenit určité rizikové faktory, situace či charakteristiky, vztahující se jak k oběti, tak k pachateli sexuálního zneužívání a také modely sexuálního zneužití u chlapce a dívky.

„Zatímco primární prevence je orientována na celou populaci dětí jako možných obětí, na celou populaci dospělých jako možných preventistů, ale i možných pachatelů, tak sekundární prevence je již specificky a cíleně orientovaná do objektivního rizikového pole. Problematika sekundární prevence sleduje uvedenou koncepci z hlediska: rizikových dětí; rizikových dospělých, rizikových rodin; rizikových situací (ostatní sociální prostředí apod.).“⁷¹

---

⁶⁹ MAŠÁT, V.; PÖTHE, P.; LENORÁKOVÁ, S. *Prevence sexuálního zneužívání mentálně postižených dětí a mládeže*, s. 7.

⁷⁰ Srov. VANÍČKOVÁ, E. et al. *Sexuální násilí na dětech*, s. 40.

⁷¹ Srov. WEISS, P. et al. *Sexuální zneužívání dětí*, s. 78.

3.1 Rizikové dítě

Potencionálně je ohroženo každé dítě. Čili i děti, které nespádají do rizikových skupin. Mohou to být děti z rodin, kde vládne harmonie a intrafamiální sexuální zneužívání (incest) je velice střežené tajemství, které ve výsledku může být chráněno pachatelem, obětí i ostatními členy rodiny. Existuje přesto několik typologií u dítěte, které zvyšují riziko sexuálního zneužití ve vztahu k prostředí (rodina), ve kterém dítě žije, osobnostní charakteristiky dítěte, vzhled dítěte, věk dítěte, pohlaví dítěte a rizikové situace mimo rodinu.

Vzhledem k tomu, že nelze objektivně získat spolehlivé údaje o výskytu sexuálního zneužívání v dětství, uváděné procentuální údaje bývají odhadovány s přihlédnutím k oznámeným, vyšetřovaným a odsouzeným případům. Autory bývá uváděno, že každá třetí dívka je v dětství sexuálně zneužita, což odpovídá zhruba 10–20 % dětské populace. U chlapců je toto procento nižší a pohybuje se mezi 5–10 %.⁷²

3.1.1 Věk a vzhled dítěte

Děti v batolecím a předškolním věku jsou vysoce rizikové všechny a odhaduje se asi 20 % těchto případů z této věkové skupiny, z celkového počtu sexuálního zneužití.⁷³ V této věkové kategorii se obětí stávají takové děti, jejichž rodiče nechávají děti bez dozoru nebo děti dávají na hlídání někomu, koho důvěrně neznají. Jejich věk, bezbrannost a nevinnost jsou velkým lákadlem pro potencionálního pachatele. Dítě mladšího školního věku (6 až 9 let) taktéž spadá do skupiny vyšší rizikivosti. S rostoucím věkem dítěte je úměrně snižován i výskyt rizikivosti sexuálního zneužití.⁷⁴

Vzhled dítěte hraje taktéž významnou roli při potencionálním hledání obětí pachatelem. Fyzická krása a způsob oblékání dítěte jsou považovány za důležité faktory při výběru dítěte. Tyto poznatky vycházejí ze studia pachatelů, kdy fyzická krása dítěte hrála roli ve 42 % případů a způsob, jak dítě bylo oblečeno ve 27 % případů.⁷⁵

---

⁷² KOVÁŘ, P. et al. *Sexuální agrese – znásilnění z pohledu medicíny a práva*, s. 74.

⁷³ MALÁ, E.; RABOCH, J.; SOVÁK, Z. *Sexuálně zneužívané děti*, s. 24.

⁷⁴ DUNOVSKÝ, J.; DYTRYCH, Z.; MATĚJČEK, Z. et al. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*, s. 79.

⁷⁵ WEISS, P.; BRICHCÍN, S.; DUNOVSKÝ, J. et al. *Sexuální zneužívání – pachatelé a oběti*, s. 64.

3.1.1.1 *Dívka v roli oběti*

Dívky bývají ohroženy sexuálním zneužíváním v dětství daleko častěji než chlapci. Mají tzv. dvě kritická období a těmi jsou: předškolní věk (3 až 6 let) a prepubertální věk (10 až 14 let). V těchto letech jsou pro případné pachatele nejvíce přitažlivé. Dívky mají též tzv. období latence (tj. věkové rozmezí 7 až 9 let), kdy pro potencionální pachatele nejsou až tak atraktivní. V prvním krizovém období jsou vystaveni především kontaktní formě zneužívání nepenetrativního charakteru (osahávání, žádaná masturbace, orální sex). V tomto období je zájem pachatelů převážně z řad členů rodiny (otec, nevlastní otec, strýc apod.) a zneužívání začíná oproti chlapcům v nižším věku. Děvčátka jsou pachateli snáze dostupná. Druhé kritické období (prepubertální věk) u dívky souvisí s hormonálními změnami. Začínají být atraktivní pro normální muže s heterosexuální orientací jak v okruhu rodiny tak mimo ni. Sexuální zneužívání bývá již násilného charakteru, má často penetrativní formu (sexuální styk).⁷⁶

Ohrožená jsou děvčátka, která mají roztomilý, ženský vzhled a mazlivý typ chování. Jsou přítulná k rodičům i ostatním členům rodiny, potažmo i k ostatním osobám, které jsou rodině blízké. Mohou působit svým chováním jako koketní a svádívá. Z tohoto důvodu může dítě vyvolávat pedofilní zájem i u vlastního rodiče.⁷⁷

Pro dívku je charakteristické, že se většinou případy sexuálního zneužívání odehrávají v rodinném kruhu. Dívky bývají častěji opakovaně a dlouhodobě zneužívány. Taktéž je charakteristická heterosexuální forma násilí a pouze každá čtvrtá dívka se svěřila svým tajemstvím a to v době, kdy už dosáhla dospělosti. Na dívce se nejčastěji dopouští násilí člen rodiny, v drtivé většině mužského pohlaví.⁷⁸

---

⁷⁶ BREJCHOVÁ, K.; KLIMEŠ, J. Sexuálním zneužíváním trpí dívky i chlapci. *Psychologie Dnes*, s. 18–19.

⁷⁷ WEISS, P.; BRICHČÍN, S.; DUNOVSKÝ, J. et al. *Sexuální zneužívání – pachatelé a oběti*, s. 64.

⁷⁸ VANÍČKOVÁ, E.; PROVAZNÍK, K.; HADJ-MOUSSOVÁ, Z. aj. *Sexuální násilí na dětech – výskyt, podoby, diagnostika, terapie, prevence*, s. 29–30.

Model sexuálního zneužívání u dívky:

- každá třetí dívka je sexuálně zneužita,
- každý druhý případ sexuálního zneužívání se odehraje doma a dopouští se ho člen rodiny (nejčastěji muž v roli otce),
- významně převažuje heterosexuální forma zneužití,⁷⁹
- dívky jsou častěji zneužívány dotykovou formou (penetrativní i nepenetrativní aktivity),
- dívky jsou zneužívány častěji a opakovaně,
- dívky jsou sdílnější k svěření se jiné osobě a vyhledání pomoci.⁸⁰

U dívek se ale též může vyskytnout situace, kdy se vlivem incestního sexuálního zneužívání dostávají do pozice výjimečnosti a prokazují se tzv. „vstřícnou pasivitou“. Dívka se naučí, že náklonnost si udrží uspokojením potřeby pachatele. Dítě je pachatelem (např. otcem) zahrnováno pozorností, dárky, má výrazné úlevy v povinnostech údržby domácnosti či není v dostatečné míře věnována pozornost školnímu prospěchu dítěte a dítě z toho těží.⁸¹

3.1.1.2 Chlapec v roli oběti

Chlapci mají též rizikové věkové rozmezí a to převážně v mladším školním věku (7 až 9 let), tedy po nástupu do školy. V tomto věku bývají více zneužíváni než dívky. Jsou častěji ohrožováni pachateli, kteří nepocházejí z okruhu rodiny a díky školní docházce jsou pachatelům snadněji dostupní. V tomto období jsou chlapci vystaveni častěji stejně jako dívky nekontaktním formám zneužívání. O chlapce mívají zájem jedinci s homosexuální orientací.⁸²

Z výzkumných zpráv, které vypovídají o sexuálním zneužívání dětí, jsou uváděny rozdíly mezi mužskými a ženskými oběťmi. Tento poměr je uváděn 10:1 v neprospěch ženských obětí. Sexuální zneužívání je u chlapců odhalováno méně častěji. Důvodem neodhalení a zakrývání těchto případů jsou stejné aspekty, které jsou i u dívek

---

⁷⁹ NOVOTNÁ, V.; ŠEVČÍK, D.; VANÍČKOVÁ, E. et al. *Sborník vybraných přednášek z IX. konference Společnosti sociálních pracovníků. Násilí v rodině a jeho důsledky*, s. 28.

⁸⁰ VANÍČKOVÁ, E.; PROVAZNÍK, K.; HADJ-MOUSSOVÁ, Z. *Sexuální zneužívání dětí I. díl.*, s. 43–44.

⁸¹ TÄUBNER, V. *Nejstřeženější tajemství – sexuální zneužívání dětí*, s. 26.

⁸² BREJCHOVÁ, K.; KLIMEŠ, J. Sexuálním zneužíváním trpí dívky i chlapci. *Psychologie Dnes*, s. 18–19.

(nezralost dítěte, obavy z odhalení, možné rozpaky nad příjemnými sexuálními pocity a z toho vyplývající pocity viny).⁸³ K tomu ale ještě u chlapců dochází k takovému jednání, že nechtějí hledat pomoc u druhých a o to méně se svěřují. Snaží se být více nezávislí, odhalením by byla narušena jejich mužská a vlastní sexuální identita a převažuje strach z názoru ostatních, že by mohli být označeni za homosexuální jedince. Chlapci jsou též vystaveni více fyzickému násilí. Je zde menší výskyt nekontaktního sexuálního zneužívání, převážně se jedná o kontaktní pohlavní zneužití (masturbace, orální a anální sex).⁸⁴ U chlapce se pachatel zaměřuje převážně na jeho pohlavní orgány a konečník, zatímco u dívek se mnoho pachatelů spokojí s dotýkáním se pohlavních sekundárních znaků (jak přes oděv, tak na nahém těle).⁸⁵ U chlapců je též typické, že nejsou vystaveni opakovaně a pravidelně sexuálnímu zneužívání. Pokud jsou opakovaně sexuálně zneužiti, je to méně častěji, než u dívek. Stále platí, že opakování nenaplnuje intenzitu mnohočetnosti a pravidelnosti.⁸⁶

Oproti dívkám, kde se sexuální zneužívání odehrává ve většině případů v rodině, je uváděno, že u chlapců je pachatelem těchto činů méně blízká osoba, mimo okruh rodinných příslušníků, přátel (učitel, vychovatel, trenér apod.) či naprosto cizí. „*Výzkumy u chlapců ukázaly, že ze dvou třetin se jedná o sexuální zneužívání ze strany zodpovědné cizí osoby a z jedné třetiny osoby chlapci známé.*“⁸⁷ Bohužel veškeré statistické údaje vycházejí pouze z ohlášených a šetřených případů, tudíž je možné se hypoteticky domnívat, že je vyšší výskyt sexuálních ataků na chlapecké oběti, ač neodhalených.

Na tento fakt poukazuje i Jos van den Broeck (1993), který uvádí, že minimálně 20 % obětí všech případů (zahrnuje i neohlášené případy) sexuálního zneužívání jsou chlapecké oběti.⁸⁸

---

⁸³ VANÍČKOVÁ, E.; PROVAZNÍK, K.; HADJ-MOUSSOVÁ, Z. *Sexuální zneužívání dětí I. díl.*, s. 20–21.

⁸⁴ MALÁ, E.; RABOCH, J.; SOVÁK, Z. *Sexuálně zneužívané děti*, s. 24.

⁸⁵ TĀUBNER, V. *Nejstřeženější tajemství – sexuální zneužívání dětí*, s. 35.

⁸⁶ VANÍČKOVÁ, E.; PROVAZNÍK, K.; HADJ-MOUSSOVÁ, Z. *Sexuální zneužívání dětí I. díl.*, s. 38–39

⁸⁷ HANUŠOVÁ, J. Sexuální zneužívání in. *Sborník studií – Děti a jejich problémy I.*, s. 90.

⁸⁸ TĀUBNER, V. *Nejstřeženější tajemství – sexuální zneužívání dětí*, s. 34.

Model sexuálního zneužívání u chlapce:

- každý čtvrtý až pátý chlapce je vystaven sexuálnímu zneužití,
- převažuje homosexuální orientace pachatele,⁸⁹
- ze dvou třetin případů je pachatelem cizí osoba a místo, kde dojde k zneužití je více méně náhodné,
- sexuální zneužívání nebývá dlouhodobého charakteru (většinou jednorázové akty),
- převažuje penetrativní charakter zneužití (chlapci nebývají vystaveni osahávání),
- nechtějí se se svými problémy svěřit jiné osobě a nevyhledávají pomoc.⁹⁰

3.1.2 Osobnostní charakteristiky dítěte

Jedná se o takové charakteristiky, které svým nositelům neumožňují odhadnout nebezpečí, které jim hrozí a v případě situace sexuálního zneužití jednání pachatele nesprávně hodnotí. Jedná se zejména o děti:

- mentálně retardované,
- zanedbávané (bez výchovného zájmu rodičů),
- s nižším stupněm inteligence (je zde zvýšená potřeba uznání v případě neúspěchů),
- s nízkým sebehodnocením,
- stresované děti,
- nemocné děti (pokud důsledkem nemoci je ovlivněn aktuální psychický stav dítěte),
- děti, které nemají potřebné znalosti o svém těle a sexuálním chování obecně (neví, jak se zachovat v případě sexuálního obtěžování nebo neodhadnou rizika či nebezpečí vyplývající např. z komunikace přes internetové sociální sítě),
- dočasně opuštěné (matka dočasně mimo domov, např. hospitalizace, směnný provoz v zaměstnání apod.).⁹¹

---

⁸⁹ NOVOTNÁ, V.; ŠEVČÍK, D.; VANÍČKOVÁ, E. et al. *Sborník vybraných přednášek z IX. konference Společnosti sociálních pracovníků. Násilí v rodině a jeho důsledky*, s. 28.

⁹⁰ VANÍČKOVÁ, E.; PROVAZNÍK, K.; HADJ-MOUSSOVÁ, Z. *Sexuální zneužívání dětí I. díl.*, s. 43–44.

Děti v ústavní péči (dětský domov, diagnostický ústav apod.) či handicapované děti se smyslovým, tělesným nebo mentálním handicapem jsou obzvláště rizikovou skupinou. Z hlediska dokazování je velmi složité posoudit věrohodnost výpovědí jak oběti, tak personálu těchto institucí. U dětí mentálně handicapovaných pachatel dopředu usuzuje, že oběť nebude schopna se bránit a nemusí se tedy obávat možného odhalení.⁹²

3.2 Rizikové rodiny a situace

Děti, u kterých byl diagnostikován výskyt sexuálního zneužívání často pocházejí z rodin, které jsou specifické určitými charakteristickými znaky:

- rodiče, kteří neplní svou rodičovskou funkci svědomitě a zodpovědně,
- rozvedená rodina, dysfunkční rodina (kde dítě dlouho žije osamoceně s rodiči; matka má jiného partnera - nevlastní otec),
- rodiče používají násilí vůči sobě i dětem,
- rodiče zneužívající návykové látky (alkohol, omamné látky),
- jeden z rodičů je psychotický.⁹³

Některé tyto charakteristické specifické znaky rodin potvrzují i údaje ze statistiky MPSV o výkonu sociálně-právní ochraně dětí za rok 2009 (viz Tab. 1).⁹⁴ Nejvíce případů se vyskytuje v úplné rodině, neúplné rodině bez otce, rodině doplněné o otce (nevlastní otec).

---

⁹¹ WEISS, P. et al. *Sexuální zneužívání dětí*, s. 79.

⁹² VYKOPALOVÁ, H. *Sociálně patologické jevy v současné společnosti*, s. 40.

⁹³ HORT, V., HRDLIČKA, M., KOCOURKOVÁ, J. et al. *Dětská a adolescentní psychiatrie*, s. 388.

⁹⁴ *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online] [cit. 2011-01-19]. Dostupné na WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/7260msmt.cz>>.

Tab. 1 Sociální prostředí sexuálně zneužitého dítěte

Sociální prostředí dítěte	Počet chlapců / dívek	Celkový počet dětí
úplná rodina	66 / 221	287
neúplná rodina bez matky	5 / 35	40
neúplná rodina bez otce	51 / 197	248
doplněná rodina o matku	3 / 11	14
doplněná rodina o otce	21 / 138	159
náhradní rodina	5 / 30	35
ústavní péče	4 / 29	33
Celkem	155 / 661	816

„U všech skupin jsou přítomny dvě podmínky, které se vzájemně potenciují: **špatná a nedostatečná kontrola a emoční deprivace.**“⁹⁵

Weiss upozorňuje na podmínky, které se v rodinách s výskytem sexuálního zneužívání mohou objevovat. Tyto podmínky označuje za multifaktoriální:

- *individuálně proměnné* (sociální izolace; pachatel byl v dětství také zneužíván; impulzivní jednání; snížené kognitivní schopnosti),
- *rodinné proměnné* (násilí vyskytující se mezi rodiči; sexuální násilí je v rodině hodnoceno pozitivně; rodiče bez dostatečné empatie a chybějící sociální dovednosti),
- *sociální proměnné* (rodina se nachází ve společnosti, kde je sexuální násilí schvalováno; sexualizace dítěte není považována za pohoršující a amorální čin; antisociální chování a jednání rodičů, příp. společenství; do této oblasti spadají i různé náboženské sekty).⁹⁶

Rizikové situace jsou takové, kde je dítě ohroženo sexuálním zneužitím a je podmíněno přítomností potenciálního pachatele. Tato situace může vzniknout v rodině, vrstevnické skupině, mimo rodinu. Pachatel je s dítětem o samotě, dítě je mimo dozor rodičů či pedagogů, pachatel sám vyhledává kontakt s dítětem např. na dětském hřišti, před školou či školkou, na internetu. Pachatel může sledovat např. odchod dítěte ze školy domů; zjišťovat si telefonicky, zda a jak dlouho bude doma osamoceno; dítě je ponecháno dočasně v péči osoby na hlídání; dítě neodhadne

⁹⁵ HORT, V., HRDLIČKA, M., KOCOURKOVÁ, J. et al. *Dětská a adolescentní psychiatrie*, s. 388.

⁹⁶ WEISS, P.; BRICHČÍN, S.; DUNOVSKÝ, J. et al. *Sexuální zneužívání – pachatelé a oběti*, s. 67.

riziko kybergroomingu a setká se s pachatelem osobně. Místa, která mohou být považována za riziková, ve vztahu k napadení se sexuálním podtextem, jsou místa veřejně přístupná. Takovými místy mohou být: výtahy a schodiště (v těchto místech dochází ke znásilnění), veřejné toalety, autobusové zastávky a prostředky hromadné dopravy, dětská hřiště (pachatel přichází do kontaktu s dítětem a poté může dítě sledovat).⁹⁷

3.3 Rizikové osoby (pachatelé)

Všeobecně míněný názor veřejnosti je takový, že pachatelé sexuálního zneužívání jsou nutně osoby deviantní či psychopatické. Lidé je nazývají „pedofily, úchyláky či zvrhlíky“. Tento názor se ale zcela liší od kriminologických statistik. Většina pachatelů pochází z širších sociálních vrstev, jde napříč úrovní vzdělanosti či profesemi a jen malé procento ohlášených případů připadá na vrub pedofilně orientovanému jedinci (i když častěji se vyskytuje zneužívání tam, kde je přímý styk či práce s dětmi). Zázemí či materiální poměry pachatelů je také rozmanité. Někteří autoři i přesto uvádějí, že je častější výskyt u osob s nižším socioekonomickým statutem a nižší úrovní vzdělanosti. Většina pachatelů, kteří páchají tyto činy na dětech netrpí duševní poruchou či nemocí. Své jednání a z toho vyplývající následky si plně uvědomují.⁹⁸

Údaje pravomocně ukončených trestních věcí za rok 1994 (sexuálně motivované trestné činy proti dětem a mladistvým) uveřejnil v kriminologické analýze Kriminologický institut v Praze. U 50 osob (89,3% pachatelů) byl vypracován posudek z oblasti psychologie či psychiatrie. Odborné posudky hodnotili osobnost pachatele a u 15 osob (26,8%) byla diagnostikována osobnost, která z normy výrazněji nevybočovala, psychopatická osobnost byla stanovena jen u 5 osob (8,9%), za neurotické osoby byly označeny pouze 2 osoby (3,6 %) a psychotická osobnost pouze jedna (1,7%). Čtyři jedinci, kteří trpěli organickými poruchami (7,1%). Na základě dalšího hodnocení bylo zjištěno: 8 pachatelů bylo označeno za sexuální devianty (14,3%), ostatní pachatelé **netrpěli žádnou sexuální deviací (85,7%)**. Pouze čtvrtina pachatelů nadměrně konzumovala alkohol, více jak polovina pachatelů nebyla závislá na alkoholu. Úroveň inteligence byla z 50 % více jak průměrná

⁹⁷ WEISS, P.; BRICHČÍN, S.; DUNOVSKÝ, J. et al. *Sexuální zneužívání – pachatelé a oběti*, s. 70.

⁹⁸ KOVÁŘ, P. et al. *Sexuální agrese – znásilnění z pohledu medicíny a práva*, s. 73.

či nadprůměrná. Druhou polovinu tvořili jedinci s podprůměrnou inteligencí, výjimečně s inteligencí úrovně debility (5 osob).⁹⁹ Mezi pachatelem a obětí bývá často citová vazba či určitý vztah. Pouze v malé míře se pachatel s obětí nezná.¹⁰⁰

Weiss poukazuje na kriminologické hodnocení trestných činů pohlavního zneužívání a způsobu spáchání trestného činu. Udává, že množství útoku, které jsou právně kvalifikovány jako „zneužití jiným způsobem než souloží“, je přisuzována převážně starším pachatelům. Ti se dopouštějí těchto útoků při každé vhodné příležitosti na malých děvčátkách, zatímco u mladších a či mladých pachatelů jsou výraznější počty pokusů o soulož a dokonaných souložích. Starší pachatelé většinou mají tendenci popírat své skutky, cítí se terčem msty ze strany oběti a pokud třeba osahávání z části připustí, označují tuto aktivitu jako nevinné letmé doteky, spíše otcovského charakteru. Na rozdíl od pachatelů do 40 let věku, kteří své oběti, převážně děvčata se sekundárními pohlavními znaky, vidí jako dospělé osoby schopné sexuálního života, činnost doznávají, ale necítí se trestně odpovědní. Sexuální zneužívání jim nepřipadá jako trestné, nemorální.¹⁰¹

Finkelhor se zabýval charakteristikami pachatelů a určil čtyři základní podmínky, které vedou pachatele k sexuálnímu zneužití dítěte:

➤ **Motivace k sexuálnímu zneužívání** – pachatel musí mít motivaci ke svému chování. U některých pachatelů je vrozená primární sexuální orientace na vývojově nevyzrálý objekt (dítě). Pachatel si také může nést trauma z dětství a zaměřuje se na oběť, která věkově odpovídá jeho vlastní zkušenosti se sexuálním zneužitím. Motivace též může vyplynout z pocitu moci a ovládnutí dítěte, kterou si pachatel upevňuje sexuálními aktivitami. Pachatel ale může být motivován i tím, že nerozlišuje mezi dospělým či dítětem, nerozlišuje žádné atributy (věk, pohlaví) a v podstatě se sexuální apetit zaměřuje na cokoliv, co může uspokojit jeho sexuální potřebu.¹⁰² Pachatelova motivace může vyplynout také pouze z nedostatku sexuálního uspokojení ze strany partnerky a objektem touhy se stane nejbližší osoba (dítě), která je na pachateli

---

⁹⁹ MARTINKOVÁ, M. *Špatné zacházení s dětmi a mladistvými v rodině – kriminologická analýza ...*, s. 26–27.

¹⁰⁰ Srov. KOVÁŘ, P. et al. *Sexuální agrese – znásilnění z pohledu medicíny a práva*, s. 73.

¹⁰¹ WEISS, P.; BRICHČÍN, S.; DUNOVSKÝ, J. et al. *Sexuální zneužívání – pachatelé a oběti*, s. 24.

¹⁰² VANÍČKOVÁ, E.; PROVAZNÍK, K.; HADJ-MOUSSOVÁ, Z. *Sexuální zneužívání dětí I. díl.*, s. 23.

citově závislá a tudíž je zde větší šance na uspokojení svých potřeb (je k dispozici z pozice moci).¹⁰³

➤ **Překonání vnitřních zábran** – pachatel překoná své vnitřní zábrany, které mu byly předány výchovou v rodině a normami společnosti. Někteří pachatelé tyto zábrany překonají velmi rychle, jiným brání svědomí. Ve výsledku vždy tito pachatelé sami sebe utvrzují v tom, že zlo páchané na dítěti v určité situaci je společensky přijatelné.¹⁰⁴

➤ **Překonání vnějších zábran** – pachatelé se snaží své chování a jednání k dětem tajit. Proto své činy páchají v naprostém soukromí, bojí se odhalení. K tomu, aby mohli být s dítětem v soukromí, si musí zajistit dostatečnou důvěru rodičů, výběr povolání, který mu tento stav umožní, případně se zaměří na dítě, které je bez dozoru. Taktéž je si vědom případného prozrazení, a proto si tuto situaci předem pojistí (uplatí dítě, vyhrožuje dítěti, snaží se získat si důvěru a být milován).¹⁰⁵

➤ **Překonání odporu dítěte** – buď pachatel použije násilí k přemožení dítěte nebo si dítě získává pozvolna cestou důvěry. Dítěti věnuje pozornost, lásku a porozumění, které se mu v rodině nedostává. V jiných případech se díky autoritativnímu chování pachatele dítě podvolí tím, že splní příkaz.¹⁰⁶

Finkelhorovo faktory nejsou všeobecně přijímány všemi autory, zabývajícími se touto oblastí. Je kritizován za podcenění významu abnormality sexuálního pudu (pedofilní zaměření pachatele).¹⁰⁷

Členění či typologie pachatelů sexuálního násilí na dětech bývají velmi různorodé. Někteří autoři rozlišují pachatele dle údajů z kriminologických statistik, jiní na základě výskytu či absence sexuální deviace (deviantní a nedevariantní jedinci). Zvěřina rozlišuje podle toho, na jakou věkovou skupinu se pachatel zaměřuje (prepubertální, pubescentní a dospívající).

---

¹⁰³ VANÍČKOVÁ, E.; PROVAZNÍK, K.; HADJ-MOUSSOVÁ, Z. *Sexuální zneužívání dětí I. díl.*, s. 23.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 23.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 24.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 24.

¹⁰⁷ MALÁ, E.; RABOCH, J.; SOVÁK, Z. *Sexuálně zneužívané děti*, s. 80–81.

Je důležité brát v potaz, že každá typologie či členění pachatelů je pouhým zjednodušením a může vykazovat určitá rizika spojená s praktickou využitelností (neexistence tzv. „čistých“ typů pachatelů). Každý pachatel je do jisté míry individuálním jedincem a jeho motivace či jednání by mělo být podrobeno individuálnímu detailnímu empirickému zkoumání jeho konkrétních činů, s přihlédnutím k šablonovitým, předem daným typologiím.¹⁰⁸

Valerián L. obecně rozlišil pachatele, páchající mravnostní trestnou činnost dle kriminologických statistik:

- pachatelé, kteří nejsou předem motivováni; trestná činnost je příležitostná,
- pachatelé, kteří jsou motivováni vlastním uspokojením sexuální potřeby; chování je cílevědomé, promyšlené, plánované,
- pachatelé, vykazující se určitou patologií, sexuální či jinou úchylnou.¹⁰⁹

Malá popisuje rozdílnost ve vnímání pojmu pachatel pedofilního deliktu (pedofilní delikvent) a pedofilní jedinec (pedofil). Veřejnost vnímá pachatele těchto činů především jako pedofilního jedince, realita je ovšem trochu jiná. Sexuální devianti se nutně nemusí stát sexuálními delikventy a spáchat čin namířený proti dítěti či sexuální delikvent nemusí být pedofilního zaměření a může jednat z jiných pohnutek. Pedofilní delikvent je označení pro pachatele, který se dopustil sexuálního deliktu na dítěti. Tento pojem je definován zákonem. Oproti pedofilnímu jedinci, který trpí duševní poruchou, sexuální deviací.¹¹⁰

Někteří autoři se zase vyhýbají označení pedofilní pachatel či delikvent, ale přiklání se k pojmu **sexuální agresor**. „*Označení pachatel nelze používat pro možné citové zavadění v sociální komunikaci s dítětem a jeho okolím, termín delikvent nebývá většinou pravdivý a nevystihuje povahu zneužití dítěte a termín zneuživatel také často nemusí být oprávněný – děti v nejstarším školním věku často dají souhlas k sexuální aktivitě.*“¹¹¹

---

¹⁰⁸ BLATNÍKOVÁ, Š. *Pachatelé komerčního sexuálního zneužívání dětí*, s. 32.

¹⁰⁹ KOVÁŘ, P. et al. *Sexuální agrese – znásilnění z pohledu medicíny a práva*, s. 155.

¹¹⁰ MALÁ, E.; RABOCH, J.; SOVÁK, Z. *Sexuálně zneužívané děti*, s. 84.

¹¹¹ VANÍČKOVÁ, E.; PROVAZNÍK, K.; HADJ-MOUSSOVÁ, Z. aj. *Sexuální násilí na dětech – výskyt, podoby, diagnostika, terapie, prevence*, s. 29.

Mezi sexuálními agresory lze diferencovat osoby, které jsou označovány pojmy **situační** (regredovaní) pachatelé a **preferenční** (fixovaní) pedofilové a **agresivní** (sadističtí) pachatelé.

⇒ **Situační (regredovaní) pachatelé**

– sexuální zaměření není orientováno primárně na dítě (tyto osoby měly již heterosexuální vztah, ale po zklamání se vrací zpět k dítěti, připisují mu pseudodospělou roli) a do interakce s dětmi se dostávají z jiných důvodů (příčin). U regredovaných pachatelů je častá charakteristika zpětného návratu v psychosexuálním vývoji o nižší vývojovou úroveň, vlivem negativní zkušenosti či události, která narušila sebepojetí, sebedůvěru či identitu. Vzhledem k tomu, že nemá dostatek příležitostí k interakci s jinými dospělými jedinci, nakonec se uchyluje k pedofilním sexuálním aktivitám.¹¹² Podle těchto příčin se dělí na čtyři subtypy:

Regredovaný typ – rozvinuté nižší sebevědomí (pocity méněcennosti). Dítě je náhradním objektem.¹¹³ Útočí na dítě z důvodu závažné stresové zátěže např. rozvod (tito pachatelé bývají často ženatí). Většinou dítěti fyzicky neublíží, orientují se převážně na děti, které znají.¹¹⁴

Morálně narušený (nevybíravý) typ – jsou bez zábran a páchají sexuální delikty prakticky na jakékoliv osobě, bez selekce. Kriminální aktivity jsou různého druhu. Dítě je pro ně přitažlivé z důvodu jeho bezbrannosti a snadné příležitostné oběti.¹¹⁵

Sexuálně nevyzrálý (nevybíravý) typ – vyznačují se nejednoznačnou sexuální orientací. Aktivity s dětmi, stejně tak jako různé sexuální praktiky jsou experimentálním počinem.¹¹⁶

Inadekvátní (naivní) typ – sociálně problémový, nižší intelekt, výskyt známek senility (ve smyslu úbytku kognitivních funkcí); nemusí si být vědom svého neadekvátního jednání.¹¹⁷

---

¹¹² BLATNÍKOVÁ, Š. *Pachatelé komerčního sexuálního zneužívání dětí*, s. 34–35.

¹¹³ MALÁ, E.; RABOCH, J.; SOVÁK, Z. *Sexuálně zneužívané děti*, s. 85.

¹¹⁴ BLATNÍKOVÁ, Š. *Pachatelé komerčního sexuálního zneužívání dětí*, s. 34–35.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 34–35.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 34–35.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 34–35.

Nedeviantní pachatelé jsou charakterizováni náhradním sexuálním chováním, které je zaměřené proti dospělému i dítěti. Jejich motivované jednání má charakteristiky deviantnosti, ale devianty nejsou, jejich jednání je motivováno pouze snahou o uspokojení (dosažení pohlavního styku). S dítětem zacházejí stejně jako s dospělým jedincem, nerozlišují fyzickou sexuální nevyzrállost dítěte od sexuální vyzrállosti dospělého člověka. Z tohoto důvodu mívají dětské oběti různě těžká zranění v análně-genitální oblasti. Pachatelé jsou často psychopatičtí jedinci, opilí jedinci a jedinci s lehkým mentálním defektem.¹¹⁸

⇒ **Preferenční (fixovaní) pedofilové**

– tito jedinci se dlouhodobě a výhradně orientují na děti. Jedná se o tzv. „pravé pedofily“, sexuální devianty (s poruchou sexuální preference parafilii - pedofilie, hebefilie, efebofilie, sadismus, apod).¹¹⁹ Tento typ se dále dělí na tři subtypy:

Sadistický typ – tito jedinci se vyznačují vysokou mírou nebezpečnosti. Dosahují vzrušení pouze psychickým a fyzickým trýzněním, ponižováním a mučením dítěte, které může vést i k zabití (tělo je značně destruované). Pachatelovo jednání je promyšlené, plánované (dítě si vyhlédne předem). Je charakteristické rychlým napadením a únosem dítěte, která na jiném místě trýzní a většinou usmrtí.¹²⁰ Nutno dodat, že takovýto typ je řídkým jevem, ale svou povahou je velmi nebezpečný. Sadistický typ se začíná projevovat po pubertě a převážně v dospělém věku.¹²¹

Svádivý typ – tyto jedinci vykazují nespornou schopnost vetřít se do přízně dětí, velmi dobře se s nimi identifikují a svádí je. Tento typ je patrný u pachatelů pracujících s větším počtem dětí (pedagogičtí pracovníci, vedoucí letních táborů, vychovatelé, apod.). Jeho typ svádění se rovná svádění mezi dospělým mužem vůči věkově přiměřené ženě.¹²² Používají ke svádění dětí uplácení formou dárků, jsou dětem nakloněni, věnují jim maximální pozornost. Postupem času se tento svádívý proces může dostat do fáze, kdy dítě či pachatel přijde s nabídkou směnit sex za výhody.¹²³

¹¹⁸ ZVOLSKÝ, P.; FALTUS, F.; HERMAN, E. et al. *Speciální psychiatrie*, s. 153.

¹¹⁹ BLATNÍKOVÁ, Š. *Pachatelé komerčního sexuálního zneužívání dětí*, s. 34–36.

¹²⁰ Tamtéž, s. 35.

¹²¹ ZVOLSKÝ, P.; FALTUS, F.; HERMAN, E. et al. *Speciální psychiatrie*, s. 151.

¹²² BLATNÍKOVÁ, Š. *Pachatelé komerčního sexuálního zneužívání dětí*, s. 35.

¹²³ MALÁ, E.; RABOCH, J.; SOVÁK, Z. *Sexuálně zneužívané děti*, s. 86.

Fixovaný typ – u tohoto typu pachatele došlo k „zafixování“ jeho orientace v raném stádiu psychosexuálního vývoje.¹²⁴ Je to typ „*typického pedofila*“, který odpovídá všeobecné představě veřejnosti. Pohybuje se v místech, kde se vyskytují dětská hřiště, dětské koutky, před školami apod. Mají tendenci k obnažování se před dětmi, nevhodně mluvit s dětmi (oplzlosti) aj.¹²⁵

⇒ **Agresivní (sadistický) pachatel**

– jedinci tohoto typu jsou schopni vzrušení pouze při působení bolesti jinému (buď dospělý či dítě). Pachatel je charakterizován disharmonickou strukturou osobnosti (dissociativní porucha), jejíž prvky se objevují již v raném období vývoje, které následně vyústí v asociální chování. V dospělosti se stává velmi agresivním jedincem, který vyhledává své oběti, aby je mohl trýznit.¹²⁶

U sexuálních agresorů bývá v anamnéze často zásadní vliv z dětství. Ve výchovném vlivu u těchto jedinců bývá častý defekt v identifikační figuře otce (otec pasivní – hostilní či chybějící ve výchově), manželství rodičů bylo plné konfliktních situací nebo dlouhodobé pobyty v ústavních zařízeních. Jen malá část sexuálních agresorů trpí vážnějším duševním onemocněním, zpravidla to bývá porucha osobnosti – psychopatie s rysy nezdrženlivosti, explozivity, agresivity či sociální maladaptace. „Častý je i typ schizoidního jedince s agresivními tendencemi, inhibovaného a hostilního vztahu k ženám. Jako problematická se u nich jeví i oblast sexuální socializace, a to ve smyslu jejich neschopnosti citové angažovanosti v partnerských vztazích či neschopnosti udržení těchto vztahů. Pouze menší část však trpí tendencemi ve smyslu patologické sexuální agresivity či sadismu.“¹²⁷

---

¹²⁴ BLATNÍKOVÁ, Š. *Pachatelé komerčního sexuálního zneužívání dětí*, s. 35.

¹²⁵ MALÁ, E.; RABOCH, J.; SOVÁK, Z. *Sexuálně zneužívané děti*, s. 86.

¹²⁶ BLATNÍKOVÁ, Š. *Pachatelé komerčního sexuálního zneužívání dětí*, s. 35

¹²⁷ BRICHČÍN, S, KOLÁŘSKÝ, A., NETÍK, K. et al. *Sexuální delikventi z pohledu psychiatrické sexuologie*, s. 66.

3.3.1 Parafilní pachatelé sexuálního zneužívání

„Parafilie je pojem vyjadřující, že deviace (para-) je v tom, co postiženého nejvíce přitahuje (-filie). Jako specifické parafilie jsou uváděny fetišismus, fetišistický transvestismus, exhibicionismus, voyerismus, pedofilie, hebefilie, efebofilie a sadomasochismus (sadismus, masochismus) aj.“¹²⁸ Parafilní deviace spadají do poruch sexuální preference dle MKN (F65). Další poruchy sexuální preference jsou např. nekrofilie (sexuální ukájení na mrtvolách), zoofilie (sexuální vzrušení a ukájení se zvířaty). Mohou se vyskytovat i kombinace různých sexuálních úchylek, např. sadismus s nekrofilii, sadismus s pedofilii atp.¹²⁹

Pedofilie je sexuální deviace, kde převažuje erotické zaměření jedince na předpubertální (dětské) objekty, které ještě nemají vyvinuté sekundární pohlavní znaky (prsa, ochlupení). Nejčastějším objektem pedofilního jedince bývají děti ve věku 5–12 let. Tito jedinci preferují jak fyzickou nezralost dítěte, tak i jeho dětské chování.¹³⁰ Pedofilní jedinec může být zaměřen heterosexuálně, homosexuálně či bisexuálně. V tomto pořadí se uvádí i četnost jednotlivých forem této sexuální deviace. Většina pedofilů je schopna také navázat sexuální vztah i s dospělými objekty. Jejich sexuální orientace není tak vyhraněná, proti dospělému jedinci heterosexuálního či homosexuálního zaměření. Ze statistik vyplývá, že pouze malá část pedofilních jedinců jednoznačně preferuje děti před dospělými. Pedofilní jedinec a jeho orientace je doživotní vlastnost, která se může v průběhu vývoje měnit. Někteří jedinci jsou schopni své tendence celý život potlačovat. U jiných může dojít k realizaci tužeb svého zaměření již v adolescentním věku, dospělosti, někdy i ve stáří.¹³¹

U většiny pedofilních jedinců chybí agresivita či násilí v chování k dětem. Svou sexuální potřebu uspokojí většinou masturbací. Pokud své tendence není schopen udržet a dojde k realizaci, většinou se uchýlí k nepenetrativním praktikám či aktivitám (škádlí dítě, hraje si s ním, prohlíží si dítě a jeho genitály, osahává dítě, nechává se osahávat), ale není to pravidlem. „Praví pedofilové v zásadě nebezpeční nejsou pro tělesné zdraví či život dětských objektů. Rizikovost jejich aktivit spočívá spíše v možnosti narušení

¹²⁸ ZVOLSKÝ, P.; FALTUS, F.; HERMAN, E. et al. *Speciální psychiatrie*, s. 150–151.

¹²⁹ Tamtéž, s. 150.

¹³⁰ WEISS, P. *Sexuální deviace – klasifikace, diagnostika a léčba*, s. 74.

¹³¹ WEISS, P.; BRICHČÍN, S.; DUNOVSKÝ, J. et al. *Sexuální zneužívání – pachatelé a oběti*, s. 139–140.

psychosexuálního vývoje obětí, eventuálně vývoje jejich interpersonálních a později i partnerských vztahů. Sexuální zneužití spáchané pravými pedofily obvykle nebývá závažnějšího charakteru. Vaginální či anální soulož není aktivitou pedofily preferovanou, a pokud k nim dochází, vzniká vždy podezření na sadistickou, agresivní či jinou deviaci nebo na zneužití nedeviantním pachatelem.“¹³²

Pedofilii jsou podobné ještě další dvě sexuální deviace a to hebefilie a efebofilie. Hebefilní a efebofilní jedinci jsou přitahováni dospívajícími pubescenty. **Hebefilní jedinec** je zaměřen na dospívající dívky (náznaky prsou a pubického ochlupení). Sexualita těchto jedinců se vyznačuje pubescentním stádiem vývoje ve dvoření a projevuje se pubertálním projevem a zacházením s ženami i dětmi. **Efebofilní jedinec** je eroticky přitahován dospívajícími hochy (s náznaky pubického ochlupení, i se schopností ejakuace). Láká ho „klackovitost“ i neomalené chování u chlapců. Chce být chlapcům jakýmsi rádcem. Efebofilové s homosexuální orientací jsou častými zákazníky mladistvých prostitutů.¹³³

Dle R. Göttela je zhruba 20 % všech případů sexuálního zneužívání dětí připisováno na vrub pedofilním pachatelům. U pedofilních pachatelů obvykle nedochází s dětmi až k samotnému aktu pohlavního styku. Převažují manipulativní aktivity s genitáliemi dítěte, orální a anální praktiky. Jejich něžnosti k oběti jsou navazovány zcela nespecificky. Pedofilní chování bývá dívkám sympatické a 40 % dívek nemá potřebu klást pachateli odpor, není jim to nepříjemné.¹³⁴

Pachatelé pohlavního zneužívání dětí před pubertou – pokud je oběť sexuálního znásilnění prepupertálního věku, většinou se jedná o pedofilního jedince. Ale nutno dodat, že mnoho pachatelů sexuálně motivovaných činů páchaných na dětech nejedná z psychopatologické, ani ze sexuálně deviantní motivace.¹³⁵

Pachatelé pohlavního zneužívání pubescentů a dospívajících – u prepupertálních dětí je zpravidla pachateli znemožněna autentická sexuální aktivita. U pubescentů a dospívajících je vlastní sexuální aktivita na různém stupni rozvoje

---

¹³² WEISS, P.; BRICHČÍN, S.; DUNOVSKÝ, J. et al. *Sexuální zneužívání – pachatelé a oběti*, s. 11, 140.

¹³³ WEISS, P. *Sexuální deviace – klasifikace, diagnostika a léčba*, s. 81.

¹³⁴ TÄUBNER, V. *Nejstřeženější tajemství – sexuální zneužívání dětí*, s. 45–46.

¹³⁵ WEISS, P.; BRICHČÍN, S.; DUNOVSKÝ, J. et al. *Sexuální zneužívání – pachatelé a oběti*, s. 141–142.

a také erotická atraktivita vyplývá z dozrávání po fyzické stránce (druhotné pohlavní znaky). Pokud se pachatel zajímá o objekty s druhotnými pohlavními znaky, nelze o něm (z povahy zájmu v objektu) hovořit jako o pedofilním jedinci. Sexuální zaměření na pubescenty a dospívající objekty nemá povahu deviantního chování. Nezralé objekty lákají spíše z důvodu zvýšení sexuálního apetitu a představuje jakýsi nadstandard. V přístupu k oběti se pachatel svým chováním neodlišuje v chování k dospělému.¹³⁶

Pachatelé, u kterých je stupeň rizikovosti či nebezpečnosti stanoven na nejvyšší stupeň, jsou parafilní devianti tzv. **agresivní** či **nekrofilní sadisté**. U většiny sexuálních vražd jsou právě oni pachatelem deliktů. Oběť je usmrcena převážně z důvodu znehybnění a snadnější manipulace a poté slouží k vykonání uspokojení pachatelovy potřeby. Do této kategorie nepatří pachatelé, kteří svou oběť nejprve zneužijí a poté ze strachu z prozrazení oběť zavraždí, tzv. krycí vražda.¹³⁷

3.3.2 Mladiství pachatelé

Jinou skupinou pachatelů jsou mladiství ve věku od 15–18 let. K pohlavnímu zneužívání (resp. pohlavnímu styku) ve většině případů dochází bez násilí a po vzájemné dohodě. Oběť je zpravidla mladší 15 let a aktéři pohlavního styku k sobě mají vzájemný citový vztah. Jedná se o případy, kde se dá hovořit o první lásce. Dívky v dnešní době dospívají rychleji, než tomu bylo dříve. Čili v těchto případech není snadné prokázat, že pachatel si byl vědom skutečného věku oběti. Rovněž se může jednat o vyzývavost a provokaci ze strany oběti, jež pachatel neodhadl a oběť znásilnil.¹³⁸

Struktura kriminality obžalovaných mladistvých a mladých dospělých dle § 242 trestního zákona z roku 2001 ukazuje na vyšší počet pachatelů pohlavního zneužívání z řad mladistvých ve věku 15–17 let (113 obžalovaných osob). Zatímco mladých dospělých ve věku 18–19 let bylo o více jak polovinu méně (47 osob). Násilná trestná činnost mravnostního charakteru je v celkovém množství trestných činů dětí a mládeže

---

¹³⁶ WEISS, P.; BRICHČÍN, S.; DUNOVSKÝ, J. et al. *Sexuální zneužívání – pachatelé a oběti*, s. 142.

¹³⁷ WEISS, P. et al. *Sexuální zneužívání dětí*, s. 20.

¹³⁸ KOVÁŘ, P. et al. *Sexuální agrese – znásilnění z pohledu medicíny a práva*, s. 154

zhruba 50x menší, než kriminalita majetková. Nejčastěji se vyskytuje pohlavní zneužívání.¹³⁹

Vaničková poukazuje na souvislost prožitého traumatu v dětství s následnou trestnou činností pachatelů - adolescentů. Mezi pachateli sexuálně motivovaných činů je vyšší počet těchto mladých pachatelů, kteří mají v anamnéze vlastní zkušenost se sexuálním zneužitím a zcela přirozeně obracejí svůj zájem k mladším obětem.¹⁴⁰

Zhruba jednou za 10 let se v České republice vyskytne případ, kde sexuální agresor pochází z řad dětí a násilný čin spáchá na stejně starých dětech (např. spolužačkách). O tomto faktu svědčí nedávno uveřejněný případ dvanáctiletého chlapce, který brutálním způsobem zavraždil a poté pohlavně zneužil svou stejně starou spolužačku. Po odhalení totožnosti pachatele policií byla u chlapce diagnostikována sexuální parafilní deviace – sadismus s nekrofilii.

3.3.3 Žena v roli pachatelky

Žena v roli pachatelky je poměrně málo častý jev. Kriminologický institut uvádí průměrný číselný údaj ze statistik odsouzených případů z let 1998–2002 a výsledek činí 2,6 % případů pohlavního zneužívání, kde pachatelkou byla žena.¹⁴¹

Co se týče počtu obětí pohlavního zneužívání intrafamiální či extrafamiální povahy, byly údaje zhruba srovnatelné. Věková struktura pachatelek byla výraznější u mladistvých do 20 let a dospělých osob 40 let a výše.¹⁴² Muži se často uchylují k používání násilí. Kdežto ženy používají spíše taktiku přemlouvání.¹⁴³

Atkinsonová se zabývala motivací pachatelek sexuálního zneužívání a vyčlenila tři typy pachatelek:

- „**Milenka**“ – pachatelka se cítí s nevyzrálým objektem stejně, jako by prožívala plnohodnotný milenecký vztah s dospělou osobou. Pachatelky svádějí

¹³⁹ MATOUŠEK, O.; KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*, s. 147–148.

¹⁴⁰ VANIČKOVÁ, E.; PROVAZNÍK, K.; HADJ-MOUSSOVÁ, Z. *Sexuální zneužívání dětí I. díl.*, s. 23.

¹⁴¹ BLATNÍKOVÁ, Š. *Pachatelé komerčního sexuálního zneužívání dětí*, s. 36.

¹⁴² Tamtéž, s. 36.

¹⁴³ KRIZEK, O.G. O sexuálním zneužívání dospívajících ženami. *Psychologie Dnes*, s. 20.

prepubertální či pubescentní hochy, udržují s nimi intimní vztah a v případě odhalení veškerou vinu svalují na oběti.

- **Spolupachatelka** – žena je nejprve vystavena sexuálnímu týráni ze strany dospělé osoby (partnera, který zneužívá dítě). Posléze může být i nucena partnerem, aby se společně aktivně účastnila sexuálního zneužívání dítěte.

- **Pachatelka se zátěží** – u těchto žen jsou patrné predispozice z vlastního dětství (trauma ze sexuálního zneužívání). Při samotném aktu sexuálního zneužívání se pachatelce promítají vlastní reinscenované traumatizující vzpomínky z dětství. Dominující a ovládající postavení uvolňuje její psychické napětí. Psychologické motivy tohoto jednání nejsou zcela a jasně prozkoumány.¹⁴⁴

3.3.3.1 *Sexuální zneužívání dospívajících ženami*

Při sexuálním zneužívání dětí ženami se vyskytuje tendence zneužívat děti ženského pohlaví v příbuzenském vztahu. Oběti mužského pohlaví - chlapci jsou pachatelkám osoby známé, ale ne příbuzné. „*Na rozdíl od obecného mínění se zjistilo, že ženy při zneužívání nezletilých daleko častěji užívají nějakou formu vaginální či anální penetrace, nežli činí muži zneuživatelé. Ti spíše provádějí orální sex.*“¹⁴⁵

Z výsledků Dr. Bradforda (Kanada) vyplývá, že 3/4 sexuálních pachatelů, kteří byli v dětství také zneužíváni ženami, se považují či považovali za souhlasící participující aktéry. Dr. Bradford usuzuje na základě výzkumů, že z množství výskytu sexuálního zneužívání se 10 % případů přisuzuje ženám v roli pachatele (starší dívky či dospělé ženy). Je to zřejmě největší počet, který se objevuje v literatuře věnující se této problematice.¹⁴⁶

---

¹⁴⁴ BLATNÍKOVÁ, Š. *Pachatelé komerčního sexuálního zneužívání dětí*, s. 36.

¹⁴⁵ KRIZEK, O.G. O sexuálním zneužívání dospívajících ženami. *Psychologie Dnes*, s. 20.

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 21.

3.4 Intrafamiliární sexuální zneužívání (incest)

Intrafamiliární sexuální zneužívání je též označováno pojmem incest. „*Slovo incest je odvozeno z latinského slova incestare – poskvřnit, zneuctít.*“¹⁴⁷ Slovník cizích slov význam slova incest definuje jako nečistotu, krvesmilství a pohlavní styk mezi příbuznými osobami.¹⁴⁸

Většina případů sexuálního zneužívání se odehrává v rodinách, případně jiných uskupeních rodinného typu. V případě incestního zneužití je ochota sdělit či oznámit sexuální zneužití velmi malá. Rodina si své tajemství bedlivě střeží. Dokonce i když vyjde najevo sexuální zneužívání, páchané členem či členy rodiny, ještě zdaleka nemusí dojít k oznámení zneužití na policii. Děti jsou silně stigmatizovány a udržovány v deziluzi, že pokud neudrží zneužívání v tajnosti, rodina se rozpadne apod. Pouze malá část zneužívaných dětí se svěří se svým trápením v době, kdy ke zneužívání dochází. Odhadem jen každý 6.–10. případ, který je zjištěn, bývá předán k oficiálnímu šetření policii. Pokud se děti svěří se svým problémem, následně svou viktimizaci opět popírají. Děje se tak pod silným tlakem rodiny a okolí. Dítě si taktéž přisuzuje vinu, za to, co se stalo. Asi 3/4 odhalených a ohlášených případů jsou díky tomuto tlaku opět popřeny.¹⁴⁹

O této skutečnosti vypovídají i roční výkazy MPSV orgánů sociálně-právní ochrany dětí z let 2005–2009 (Tab. 2).¹⁵⁰ Například v roce 2009 bylo nahlášeno celkem 351 podnětů k zahájení trestního řízení, týkající se sexuálního zneužívání dětí. Z celkového počtu nahlášených podnětů (počtu dětí) bylo pravomocně odsouzeno pouze 99 osob.

---

¹⁴⁷ HANUŠOVÁ, J.; HANUŠ, P.; KOVAŘÍK, J. et al. Sexuální zneužívání dětí – oběti a pachatelé. *Prevence úrazů, otrav a násilí*, č. 1, s. 58.

¹⁴⁸ *Slovník cizích slov*, s. 150.

¹⁴⁹ Srov. KOVÁŘ, P. et al. *Sexuální agrese – znásilnění z pohledu medicíny a práva*, s. 74–75.

¹⁵⁰ *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online] [cit. 2011-01-19]. Dostupné na WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/7260msmt.cz>>.

Tab. 2 Vybrané údaje z výkazů OSPOD MPSV z období let 2005–2009

Počet nahlášených případů (dětí) sexuálního zneužívání za období 2005–2009					
Postihy pro zneužívající osoby	2005	2006	2007	2008	2009
Sankce v přestupkovém řízení	10	5	4	0	0
Podnět k zahájení trestního řízení (TS) z toho:	362	273	322	344	351
a) zahájeno TS	346	304	319	319	317
b) zastaveno TS	-	-	-	-	64
c) odloženo TS	116	91	103	104	119
Celkem odsouzeno osob:	66	54	53	90	99

Ze statistik MPSV z uvedeného období není patrné (vyjma roku 2009), kolik případů trestních řízení bylo zastaveno z důvodu prokázaného falešného obvinění či viktimizace oběti (následné odvolání výpovědi). Lze se pouze domnívat, že zastavené trestní řízení z let 2005–2008 bude v obdobné výši jako z roku 2009 (zastaveno trestní řízení v 64 případech).

Z výkazů OSPOD MPSV z let 1996–2008 lze též určit, zda dochází k nárůstu či poklesu výskytu případů sexuálního zneužívání dětí v ČR (Tab. 3).¹⁵¹ Statistika názorně ukazuje na vyšší nárůst výskytu tohoto jevu, oproti předešlým rokům. Tuto statistiku doplňuji ještě o rok 2009.¹⁵² Statistika za rok 2010 doposud není uveřejněna. Například v roce 1996 byl u 558 dětí nahlášen výskyt sexuálního zneužívání dětí, v roce 2009 jich bylo o 270 více. Tendence vzestupnosti údajů jednak svědčí o stoupajícím počtu případů sexuálního zneužívání dětí, ale také o větší snaze tyto případy nahlásit či napomáhat odhalení.

¹⁵¹ *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. Praha: MPSV, © 2010, Posl. úpravy 15.11.2010 [cit. 2010-12-07]. Dostupné na WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/9830.mpsv.cz>>.

¹⁵² *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. Praha: MPSV, © 2010 [cit. 2011-01-19]. Dostupné na WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/7260msmt.cz>>.

Tab. 3 Výskyt sexuálního zneužívání dětí v ČR z období let 1996–2009

Výskyt ohlášených případů (počtu dětí) sexuálního zneužívání dětí v rozmezí let 1996–2009 v České republice				
Rok	Celkový počet dětí	Rodič	Člen rodiny	Jiná osoba
1996	558	162	137	259
1997	520	122	127	271
1998	593	125	130	338
1999	638	131	140	367
2000	614	98	111	405
2001	522	92	128	302
2002	535	101	123	311
2003	665	124	117	424
2004	698	101	133	464
2005	664	109	146	409
2006	585	98	142	345
2007	670	89	150	431
2008	742	126	164	452
2009	828	113	159	556
Celkový souhrn	8 832	1 591 (18 %)	1 907 (21,6 %)	5 334 (60,4 %)

Z celkového počtu nahlášených případů sexuálního zneužívání dětí v České republice z let 1996–2009 je více než 60 % obětí zneužíváno osobou, pocházející mimo okruh rodiny (učitel, vychovatel, vrstevník, cizí osoba a vztahuje se k sexuálnímu zneužívání i ke komerčnímu sexuálnímu zneužívání dětí). Nutno podotknout, že vysoké procento osob pachatelů, nepocházejících z okruhu rodiny může mít zkreslující charakter a může být dáno tím, že intrafamiliární zneužívání se mnohdy děje bez ohlášení a tudíž tyto statistiky jsou pouze přibližné a vycházejí jen z nahlášených případů.

Zhruba 20 % dětských obětí zneužívá vlastní či nevlastní rodič a kolem 20 % je pachatelem příbuzná osoba (partner rodiče, prarodič, sourozenec vlastní/nevlastní a strýc aj.). Podíl pachatelů pocházejících z okruhu rodinných příslušníků se tedy pohybuje kolem 40% ze všech nahlášených případů sexuálního zneužívání dětí z let 1996–2009. Krizové centrum Linky bezpečí ve své reprezentativním výzkumu Prevalence sexuálního zneužívání v dětství v ČR, realizovaného v letech 1997–1998, tento podíl uvádělo kolem 26%.

Odhalené případy sexuálního zneužívání představují pouze zlomek výskytu tohoto negativního jevu a uvedené statistiky zdaleka nevystihují situaci dětí, které jsou denně vystaveny sexuálnímu zneužívání od svých blízkých či cizích osob. Je až s podivem, že dítě dokáže udržet takovéto tajemství neobyčejně dlouhou dobu, někdy se nedokáže se svým tajemstvím svěřit ani v dospělosti.

Pouze 20% případů incestu se vztahuje k vlastnímu pohlavnímu styku s dětmi či vážným pokusům o něj. Častější jsou aktivity spojené s dotyky a drážděním na genitáliích, vzájemná manipulace, aktivity napodobující pohlavní styk nebo orální či anální praktiky. Děti jsou pachateli k dispozici více než jednou a sexuální zneužívání bývá započato zcela přátelskou formou či formou hry, ze kterých se postupně stanou sexuální činnosti.¹⁵³

3.4.1 Typologie rodin s výskytem incestu

Narušení incestního zákazu má v rodině za následek rozpad rodinných struktur. Sexuální zneužívání je tedy spíše důsledek emočního neuspokojení členů rodiny, než příčina nefungujících rodinných vztahů. Většina rodin měla narušené rodinné struktury dříve, než k incestnímu zneužívání vůbec došlo.¹⁵⁴

Wirtzová upozorňuje na to, že většina autorů charakterizuje incestní rodinu jako jednotku, která pochází z větší části ze sociálně slabších vrstev nebo že žije ve stísněných bytových podmínkách. Tyto poznatky pocházejí ze starších výzkumů, které byly dnes již překonány novými studiemi a empirickými šetřeními, které probíhají převážně v Americe. Tyto dva poznatky o rodině se ukázaly již jako nesprávné, stejně tak i to, že incestní zneužívání souvisí s abnormální pudovostí pachatelů, jak tvrdily některé argumenty.¹⁵⁵ Samozřejmě se výskyt v těchto rodinách s novými zjištěními nevylučuje a incest se i zde vyskytovat může.

Výskyt incestu byl detekován v rodinách, které jsou nestabilní či se rozpadly (nový partner matky, který nemá vytvořený rodičovský vztah a silné sexuální tabu). V rodině jsou porušeny mezigenerační hranice (sexuální vztahy již nepatří pouze do sféry rodičů). Dítě (dívka) může být vtaženo do jakési role podobné matce či partnerky.

¹⁵³ GÖDTEL, R. *Sexualita a násilí*, s. 104–105.

¹⁵⁴ WEISS, P.; BRICHČÍN, S.; DUNOVSKÝ, J. et al. *Sexuální zneužívání – pachatelé a oběti*, s. 83–84.

¹⁵⁵ WIRTZ, U. *Vražda duše – incest a jeho terapie*, s. 56.

Rodina, kde vládne rigidní patriarchální hierarchie (matka slabá, otec autoritativní, mocný, terorizující ostatní členy rodiny), je charakteristická i nízkou emocionální vřelostí a nezájmem o dítě. Není zde respektováno soukromí, hranice soukromého a společného jsou nevymezeny.¹⁵⁶

Matky (pokud dojde k odhalení či o skutečnosti ví, tiše přehlíží) v zájmu zachování rodiny raději vydají dítě napospas pachateli a obrátí se proti dítěti. Potřebná pomoc, očekávaná od matky, se dítěti nedostane. Velkou roli v rodinách hraje i alkoholová závislost či dlouhodobá nemoc matky (dcera je vsazena do role matky i manželky). V rodinách se může vyskytovat nezaměstnanost.¹⁵⁷ Jindy se může jednat o normálně fungující rodinu ze všech sociálních vrstev, stabilní, rodiče mají vyšší inteligenci a nevykazují žádnou z výše zmíněných charakteristik. V takovéto rodině se může pachatel cítit nespokojen se svým sexuálním životem, začne toužit po změně svého apetitu a dítě se stává terčem jeho sexuálních tužeb. Může se jednat i o rodiny s jedincem, trpícím sexuální deviací či sexuální úchylnou, závažnějším psychickým onemocněním nebo psychopatií. Mezi nejčastější sexuální deviace se řadí pedofilie, sadismus, masochismus.¹⁵⁸

V takovýchto rodinách vládne stav psychické nepohody a vše se zaměřuje pouze na udržení tajemství. Rodinné vztahy můžou nabýt extrémní formy – buď jsou zcela separované, nebo jsou vazby až příliš těsné.¹⁵⁹

Incestní sexuální zneužívání můžeme dělit podle toho, kdo sexuálně zneužívá dítě a vztahuje se k sexuálním stykům:

- dítě s pokrevním rodičem,
- dítě s příbuzným i nevlastním rodičem, druhem či družkou,
- mezi sourozenci (v tomto případě zůstávají sexuální praktiky osob mladších 15 let bez potrestání).¹⁶⁰

---

¹⁵⁶ VANÍČKOVÁ, E.; PROVAZNÍK, K.; HADJ-MOUSSOVÁ, Z. *Sexuální zneužívání dětí II. díl.*, s. 43–44.

¹⁵⁷ Srov. KOVÁŘ, P. et al. *Sexuální agrese – znásilnění z pohledu medicíny a práva*, s. 102.

¹⁵⁸ DUNOVSKÝ, J.; DYTRYCH, Z.; MATĚJČEK, Z. et al. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*, s. 77–78.

¹⁵⁹ Srov. HORT, V., HRDLIČKA, M., KOCOURKOVÁ, J. et al. *Dětská a adolescentní psychiatrie*, s. 390–391.

¹⁶⁰ DUNOVSKÝ, J.; DYTRYCH, Z.; MATĚJČEK, Z. et al. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*, s. 76.

Weiss uvádí čtyři rizikové faktory dle Finkelhora, které mohou vést ke vzniku incestu u vlastního či nevlastního otce:

- tradice dominantní a silné role mužů v sexuálních vztazích,
- tendence mužů sexualizovat své emoční potřeby,
- neschopnost mužů identifikovat se s potřebami dětí (malá míra schopnosti empatie),
- subjektivní přesvědčení otců o „posvátné“ roli v rodině (předurčení ke zvláštním právům a privilegiím, např. přivlastňování).¹⁶¹

3.4.2 Dynamika průběhu zneužívání v rodině

Pro pochopení složitosti výskytu incestního zneužívání je zapotřebí znát dynamiku vývoje incestu v rodině. „*Ústřední dynamikou sexuálního zneužívání dětí rodiči je zneužití moci.*“¹⁶²

V první řadě dochází ze strany zneužívajícího člena rodiny (pachatele) k narušení soukromí a intimní zóny dítěte. Celý proces paternálního incestu začíná nenápadně. Zneužívající osoba začíná vyhledávat situace, kdy je dítě o samotě např. na toaletě, v koupelně, při usínání, při oblékání. Začíná nenápadně na dítě apelovat, že by se dítě nemělo před rodičem stydět, když se umývá, vykonává potřebu vyměšování, obléká se aj., že je to normální. Aby zdůraznil vážnost svých slov, sám se před dítětem odhaluje. Tento proces pokračuje zcela nevinně formou hry, kdy dochází k odhalování pohlavních orgánů u zneužívající osoby i zneužívaného dítěte. Zneužívající osoba může začít před dítětem masturbovat a nabádá dítě k podobné sexuální aktivitě. Tyto aktivity mají pořád povahu bezdotykového sexuálního zneužívání, které obvykle rychle přechází v dotykovou formu. Dítě může být postupně vystaveno dotykovému zneužívání (hlazení erotogenních zón, líbání, simulace pohlavního aktu třením o stehna apod.). Celý proces sexuálního zneužívání vrcholí penetrací dítěte. Orální otvor je u dítěte nejvíce přístupný k felaci (pachatel nutí dítě k orálnímu sexu nebo sám aktivně stimuluje dítě). K análním sexuálním praktikám a následné penetraci používá zneužívající osoba prsty, různé předměty, a poté vsune dítěti do konečníku penis. Pokud cíleně a delší dobu zneužívá dítě formou análního sexu, nemusí být známky sexuálního zneužívání na dítěti patrné,

¹⁶¹ WEISS, P.; BRICHČÍN, S.; DUNOVSKÝ, J. et al. *Sexuální zneužívání – pachatelé a oběti*, s. 93.

¹⁶² Tamtéž, s. 93.

stejně tak jako u vaginální penetrace. U vaginální penetrace se pachatel většinou vyhýbá poškození hymenu. Taktéž může postupně docházet k dilataci vaginy a následně proniknout do vaginy jazykem, penisem či předměty. Tento průběh se u incestního zneužívání může vyskytnout nebo může mít i různé další podoby.¹⁶³ Nemusí docházet k penetrativním praktikám. U většiny případů se vyskytuje sexuální zneužívání formou osahávání a hlazení pohlavních orgánů dítěte.

3.4.3 Dynamika utajování a odhalení incestu

Ve většině incestních rodin členové rodiny často intuitivně vycítí, co se děje, i když to není pravidlem. Pokud je ze strany nezneužívajícího člena rodiny jakékoliv podezření na sexuální zneužití, nezbytným krokem k pomoci oběti, stejně tak i zbytku rodiny, je případ oznámit. Proti tomuto kroku oznámení ovšem stojí zneužívající osoba, která bývá většinou v pozici mocnějšího a autoritativního jedince. Pachatel může zastrašovat jak oběť samotnou, tak i členy rodiny, kteří o zneužívání vědí.¹⁶⁴

Zneužívající osoba je si vědoma možných a faktických důsledků, které pramení z jejího chování vůči dítěti a snaží se tento fakt udržet v tajnosti. Vedou ji k tomu samozřejmě pochopitelné důvody a ty jsou:

- snaha a touha pokračovat v uspokojování svých potřeb,
- hrozba ztráty rodiny,
- snaha o udržení si pocitu mocné, důležité a obdivované osoby,
- hrozba ztráty společenského postavení,
- trestněprávní odpovědnost.¹⁶⁵

Strategií utajování, které zneužívající osoby používají vůči dětem je mnoho. Mezi nejčastější se řadí:

- neverbální komunikace (oční kontakt, matné dotknutí se, rozličná gesta),
- vyhrožování tělesným násilím a vydírání (buď přímo oběti, případně osobě zástupné, kterou dítě miluje např. matka, mladší či starší sourozenec aj.),

---

¹⁶³ MAŠÁT, V.; PÖTHE, P.; LENORÁKOVÁ, S. *Prevence sexuálního zneužívání mentálně postižených dětí a mládeže*, s. 18–19.

¹⁶⁴ WILMES, D. J. *Parenting for prevention - for parents, teachers and other concerned adults*, s. 66.

¹⁶⁵ WEISS, P.; BRICHČÍN, S.; DUNOVSKÝ, J. et al. *Sexuální zneužívání – pachatelé a oběti*, s. 97.

- výhrůžky v kontextu s odloučením od rodiny, rozpad rodiny, ztráta člena rodiny (matky),
- vyvolání pocitu viny u dítěte,
- uplácením dítěte dárky, výhody či pozornost a zájem ze strany zneužívajícího (věnování vyšší pozornosti platí převážně na ty děti, které jsou zanedbávané a emočně deprivované).¹⁶⁶

K odhalení případů sexuálního zneužívání v rodině dojde většinou z důvodu iniciativy členů rodiny nebo z podnětu osob z okolí (dítě se svěří matce, spolužačce, pedagogovi, obrátí se na linku bezpečí). Náhodný způsob odhalení se týká situací např. při lékařské prohlídce (jistě známky fyzického poškození v oblasti genitálií či přenosné pohlavní choroby) nebo dojde k nechtěné graviditě oběti. I někdo jiný se může stát náhodným svědkem situace, kdy k sexuálnímu zneužívání dochází. K odhalení také může dojít z důvodu zjevného chování dítěte, které nasvědčuje sexuálnímu zneužívání.¹⁶⁷ K oznámení incestu může také dojít z důvodu zneužívání dalšího dítěte (mladšího sourozence) v rodině pachatelem. Typickou situací je, když otec začne zneužívat mladší dceru a starší dcera začne reagovat žárlivostí nebo snahou ochránit mladšího sourozence tím, že otce udá na policii.¹⁶⁸

Odhalení incestního sexuálního zneužívání by mělo být předpokladem k jeho ukončení a k poskytnutí akutní a dlouhodobé pomoci obětem. Další vývoj odhalení skutečnosti sexuálního zneužívání se odvíjí podle toho, jak se aktéři k odhalení postaví. Zneužívající rodič se brání převážně útočně, dítě obviňuje z falešného udání. Dítě je bohužel v pozici, kdy při vyšetřování případu je stále v kontaktu se zneužívající či nezneužívající osobou (např. rodičem) a tudíž může být přesvědčeno pod nátlakem a výhrůžkami k odvolání své výpovědi. V případě, že dítě své obvinění odvolat nechce, zneužívající rodič situaci interpretuje tak, že dítě ho samo provokovalo a zneužívání mu bylo příjemné, poněvadž za to bylo odměňováno.¹⁶⁹ Obrazně řečeno, ve výsledku se vlastně za oběť považuje zneužívající rodič, protože byl dítětem vydírán a v případě nevyhovění dítěti, by došlo k prozrazení. I nezneužívající rodiče (pouze v malé míře

¹⁶⁶ WEISS, P.; BRICHČÍN, S.; DUNOVSKÝ, J. et al. *Sexuální zneužívání – pachatelé a oběti*, s. 97–98.

¹⁶⁷ MAŠÁT, V.; PÖTHE, P.; LENORÁKOVÁ, S. *Prevence sexuálního zneužívání mentálně postižených dětí a mládeže*, s. 22–23.

¹⁶⁸ WEISS, P.; BRICHČÍN, S.; DUNOVSKÝ, J. et al. *Sexuální zneužívání – pachatelé a oběti*, s. 11.

¹⁶⁹ MAŠÁT, V.; PÖTHE, P.; LENORÁKOVÁ, S. *Prevence sexuálního zneužívání mentálně postižených dětí a mládeže*, s. 24.

o zneužívání nevědí) se většinou staví za svého partnera a nařknou dítě, že chce rozvrátit rodinu. Matky často otevřeně projevují svůj nepřátelský přístup k dítěti. Tento postoj může plynout z obavy ztráty partnera či živitele rodiny, společenského postavení, odsouzení společnosti, veřejné ostudy a další.¹⁷⁰

Pouze silní a odolní jedinci se postaví na stranu dítěte a tím zastaví i možnost dalšího pokračování sexuálního zneužívání dítěte. Část matek se skutečně zachová tak, jak dítě očekává a poskytne dítěti ochranu a pocit bezpečí. V tomto případě po celou dobu potřebují členové rodiny vnější podporu a vedení, aby byli schopni zůstat na straně oběti. Pokud jim nebude poskytnuta podpora ze strany policie, orgánů sociálně-právní ochrany dětí, psychologů apod., může se stát, že se rodina začne obávat dalších následků a pod tlakem obětí donutí k odvolání výpovědi.¹⁷¹

3.4.4 Pachatelé incestního sexuálního zneužívání

V drtivé většině jsou zneužívajícími osobami intrafamiliárního sexuálního zneužití muži (vlastní či nevlastní otcové, druhové matky, strýcové, dědečkové, starší sourozenci, bratránci). Odhaduje se 90% podíl pachatele mužského pohlaví ze všech případů sexuálního zneužití v dětství. Pouze malá část, zhruba 10 % případů je připisována ženě – pachatelce (vlastní či nevlastní matka, babička, družka aj.).¹⁷² Většina těchto deliktů je páchána na dívkách, i když tento názor do jisté míry vyvracejí výpovědi prostitutů, kteří byli v dětství vystaveni sexuálnímu zneužívání. „*Klasické stáří pro incest u mužů se pohybuje kolem 40. a 50. rokem. Manželka přichází do klimakteria, dcera do stáří pohlavního dozrávání.*“¹⁷³

Někteří autoři uvádějí věkové rozmezí mnohem širší a pohybuje se v průměru od 30-ti do 80-ti let. I senior, který je schopný zneužívat, bude zlo na dětech páchat.

Dle pedopsychiatra Arnona Bentovima a jeho klinických studií, které se vztahovaly k sexuálnímu zneužívání dětí a které poprvé publikoval v roce 1988, bylo prokázáno, že 75 % všech sledovaných případů sexuálního zneužití se odehrávalo v rodině, ve 46 % byl aktérem zneužívání vlastní otec a 27 % případů se vztahovalo k nevlastnímu otci.¹⁷⁴

¹⁷⁰ WEISS, P.; BRICHČÍN, S.; DUNOVSKÝ, J. et al. *Sexuální zneužívání – pachatelé a oběti*, s. 100.

¹⁷¹ MAŠÁT, V.; PÖTHE, P.; LENORÁKOVÁ, S. *Prevence sexuálního zneužívání mentálně postižených dětí a mládeže*, s. 25.

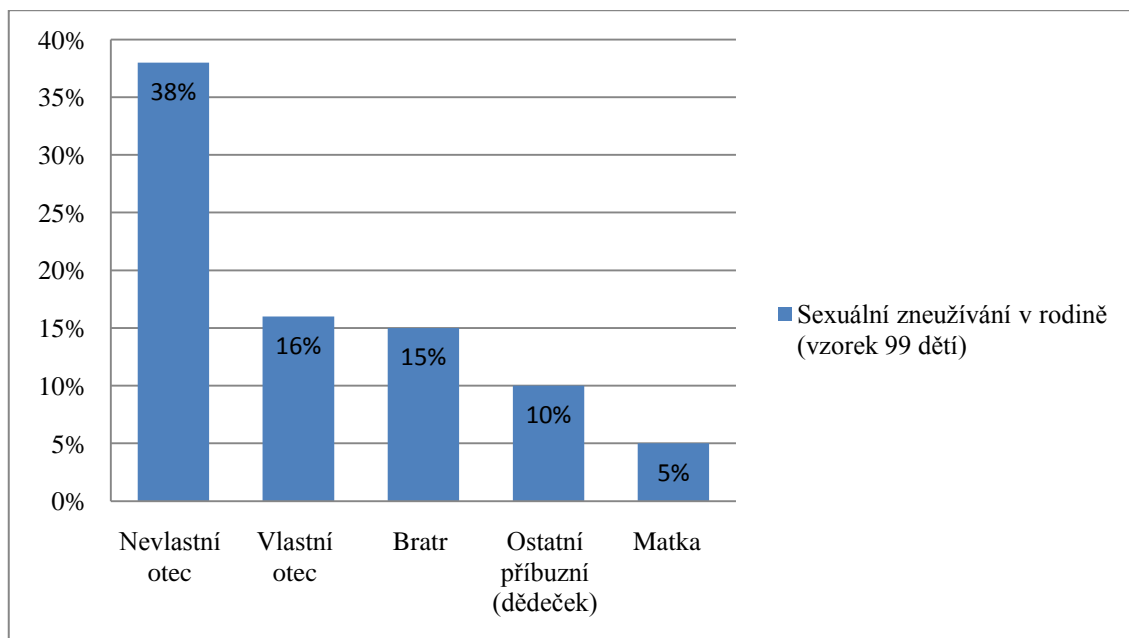
¹⁷² Srov. GÖDTEL, R. *Sexualita a násilí*, s. 100–101.

¹⁷³ Tamtéž, s. 101.

¹⁷⁴ WEISS, P.; BRICHČÍN, S.; DUNOVSKÝ, J. et al. *Sexuální zneužívání – pachatelé a oběti*, s. 84.

Dále Bentovim uvádí své poznatky na vzorku 99 dětí klinicky sledovaných případů sexuálního zneužívání, z nichž vyplývá, že v 38 % případů je viníkem nevlastní otec a v 50 % případů trvá zneužívání v rozmezí tři až pěti let (viz Graf 1).¹⁷⁵

Graf 1: Výskyt sexuálního zneužívání v rodině dle Bentovima (1988) - vzorek 99 dětí

Krizové centrum Linky bezpečí realizovalo v letech 1997–1998 reprezentativní výzkum prevalence sexuálního zneužívání v dětství v České republice. Celkem bylo osloveno 1000 náhodně vybraných osob, z něhož dalo souhlas se zařazením do výzkumu 47,3 % respondentů ve věkovém rozmezí od 18 do 54 let se středoškolským nebo vysokoškolským vzděláním (počet žen převažoval nad muži).¹⁷⁶ Tato retrospektivní studie se zaměřila na výpovědi dospělých osob, které byly v dětství sexuálně zneužívány a 26 % těchto osob vypovědělo o své negativní dětské zkušenosti. Z výzkumu také vyplynulo, že skoro 60 % případů sexuálního zneužívání se stalo za přítomnosti osoby, kterou oběti znaly. Ve 26 % se jednalo o pachatele z prostředí rodinného kruhu. Nejčastějšími pachateli byly uváděny osoby v příbuzenském vztahu bratranec a strýc, vlastní a nevlastní otec (viz Graf 2). V případě penetrativního sexuálního zneužívání dívek činilo zastoupení rodinných příslušníků až 36 %. U chlapců to bylo ve 27 % případů.¹⁷⁷

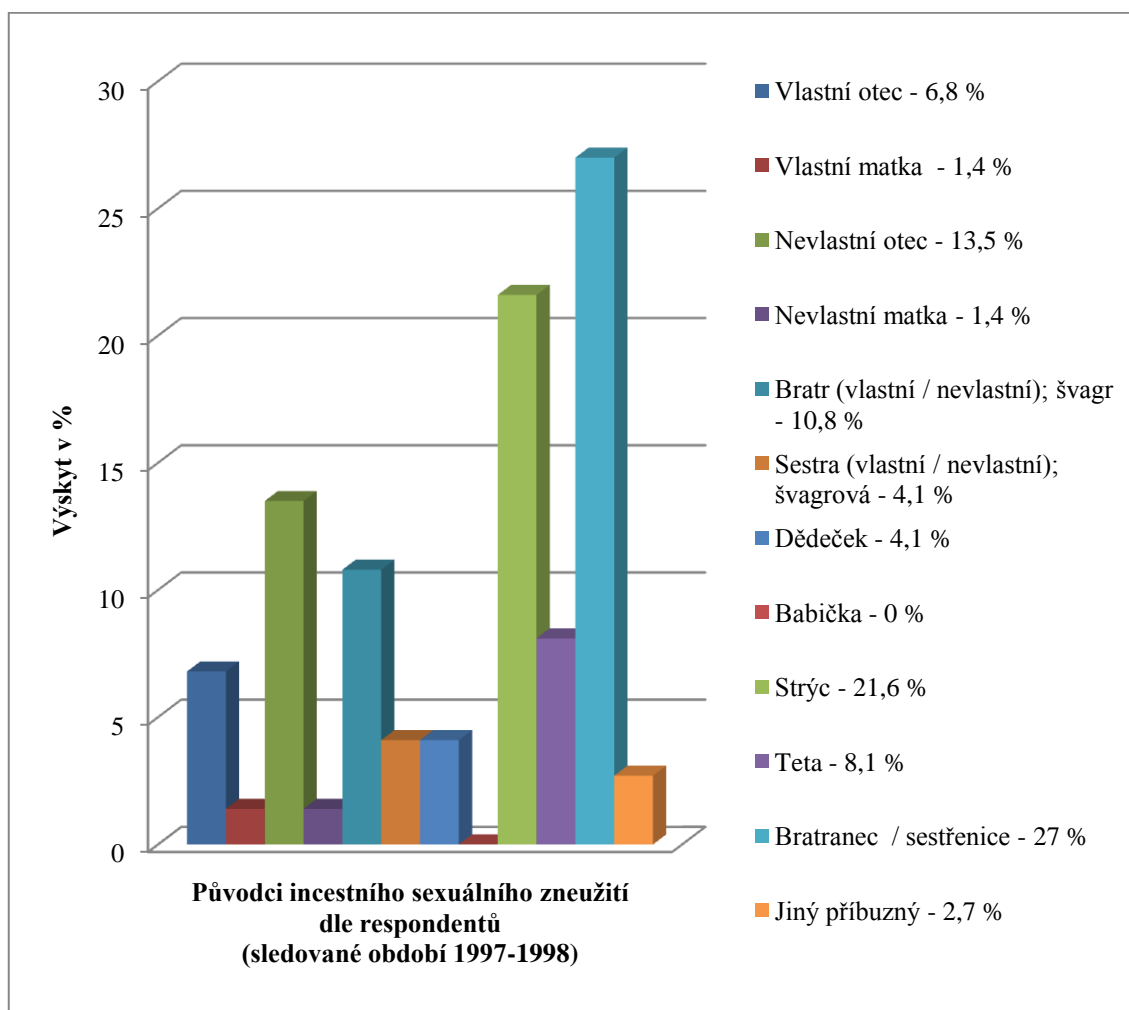
¹⁷⁵ MALÁ, E.; RABOCH, J.; SOVÁK, Z. *Sexuálně zneužívané děti*, s. 22.

¹⁷⁶ VANÍČKOVÁ, E.; PROVAZNÍK, K.; HADJ-MOUSSOVÁ, Z. aj. *Sexuální násilí na dětech – výskyt, podoby, diagnostika, terapie, prevence*, s. 20–21.

¹⁷⁷ WEISS, P. et al. *Sexuální zneužívání dětí*, s. 98.

Graf 2: Původci sexuálního zneužití v dětství z okruhu příbuzných osob ¹⁷⁸

Vaničková usuzuje, že poměr mezi pachateli mužského a ženského pohlaví ve vztahu k sexuálnímu zneužívání dětí je 1:30. Případy, kde je pachatelem žena se dají odhadnout zhruba na 3 % případů. Muž je ale v každém případě větším nebezpečím pro dítě, než žena. Ve studii Finkelhora, jehož výsledky se týkají obecných charakteristik pachatelů vyplývá, že u 83 % obětí mužského pohlaví a 98 % obětí ženského pohlaví byl pachatelem muž. Případy, kde pachatelkou sexuálního zneužívání byla žena se odhadují na 17 % u chlapců a 1 % u dívek. V případě sexuálního zneužití ženou je čin hůře diagnostikován. Žena v roli pečující osoby je více fyzicky i psychicky spjata s dítětem a její počínání je pro dítě hůře rozpoznatelné. Jedná se např. o aktivity spojené s hygienou dítěte apod. ¹⁷⁹

¹⁷⁸ WEISS, P.; BRICHČÍN, S.; DUNOVSKÝ, J. et al. *Sexuální zneužívání – pachatelé a oběti*, s. 86.

¹⁷⁹ VANIČKOVÁ, E.; PROVAZNÍK, K.; HADJ-MOUSSOVÁ, Z. *Sexuální zneužívání dětí I. díl.*, s. 21–22.

Většina ohlášených případů se sexuálním podtextem a násilím páchaném na dětech se vyznačuje často aktivitami, zahrnující tělesný kontakt, případně penetraci a vztahuje se právě na pachatele, pocházející z okruhu rodiny.¹⁸⁰

Pro doplnění uvádím údaje o původcích incestního sexuálního zneužití, vyplývajících z nahlášených případů OSPOD MPSV ČR, za období 2005–2009 (Tab. 3).¹⁸¹ Číselné údaje původců sexuálního zneužívání dětí uvedené u vlastního otce, nevlastního otce (partnera matky) i jiných příbuzných (strýců, bratrů) jsou obecně srovnatelné s jinými výzkumy a také korelují s poznatky vyplývající z retrospektivní studie Krizového centra linky bezpečí z let 1997–1998. Původci deliktů jsou převážně muži, ve vztahu k dítěti nejčastěji vlastní či nevlastní otec.

Tab. 4 Původci sexuálního zneužití v dětství z okruhu příbuzných osob (sledované období 2005–2009)

Zneužívající osoba	2005	2006	2007	2008	2009	Celkem za původce	Vyjádřeno v %
Matka	5	6	5	7	12	35	2,6
Otec	103	90	83	116	99	491	36,9
Oba rodiče	1	2	1	3	2	9	0,7
Partner matky	79	78	89	89	69	404	30,4
Partnerka otce	2	0	1	0	3	6	0,5
Sourozenec	17	23	22	20	23	105	7,9
Prarodič	13	9	11	21	22	76	5,7
Jiný příbuzný	35	32	27	34	42	170	12,7
Nevlastní sourozenec	12	8	6	4	5	35	2,6
Celkem za rok:	267	248	245	294	277	1331	100%

3.4.4.1 Charakteristiky pachatelů incestu

Mnoho autorů se snažilo zjistit rozsáhlými výzkumy, zda se dají určit některé společné charakteristické či osobnostní rysy pachatelů (otců nebo matek) incestního zneužívání. Byly diagnostikovány určité shodné znaky vyskytující se v rodině jako celku (dominantní otec, pasivní matka), ale při snaze vymezení jakýchsi typických

¹⁸⁰ WEISS, P. et al. *Sexuální zneužívání dětí*, s. 98.

¹⁸¹ *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online] [cit. 2011-01-19]. Dostupné na WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/7260msmt.cz>>.

znaků pro zneužívající rodiče se nedospělo na základě výsledků výzkumů k jednoznačnému členění. Osobnostní testy u incestních rodičů nenalezly společné rysy, typické pro incestní otce a neincestní matky. Osobností charakteristiky a jejich variabilita odpovídala běžné populaci.¹⁸²

Autoři zabývající se sexuálním zneužíváním v rodině se shodují na obecně míněných názorech, že zneužívajícími osobami jsou:

- osoby vyznačující se malou vůlí,
- osoby málo schopné uplatnit se na trhu práce,
- aktéři vyhrocujících vztahů mezi dcerou a matkou,
- osoby manipulativní,
- osoby, které projevují něžné, až milenecké chování,¹⁸³
- osoby vyvíjející psychický nátlak (rodinný teror),
- osoby nejisté a relativně uzavřené,
- osoby dominantní, kontrolující, zastrašující,
- osoby pedofilní,
- osoby závislé na alkoholu či jiných návykových látkách.¹⁸⁴

Většina pachatelů intrafamiliárního pohlavního zneužívání netrpí sexuální deviací. Pedofilní zaměření je výjimečné i s přihlédnutím k sexuálně dospívajícím obětem. Pokud jsou oběti prepubertálního věku, výskyt pedofilně zaměřených pachatelů se zvyšuje.¹⁸⁵

Z pohledu sociologie se tito jedinci ničím neliší od ostatní populace. Přibližují se společenskému průměru úrovně vzdělanosti, pracovních profesí, etnického původu, vyznání náboženství a úrovní inteligence. Většinou se vyskytují ve všech sférách společnosti. Můžeme je tedy odlišit pouze z hlediska způsobu, kterým dosahují uspokojení v oblasti emočních potřeb a jaká je jejich míra odolnosti vůči stresu či frustraci. Sem spadají i sexuální aktivity s dětmi. Weiss uvádí poznatky Grotha

---

¹⁸² VANÍČKOVÁ, E.; PROVAZNÍK, K.; HADJ-MOUSSOVÁ, Z. *Sexuální zneužívání dětí II. díl.*, s. 45.

¹⁸³ TÄUBNER, V. *Nejtřeženější tajemství – sexuální zneužívání dětí*, s. 44–51.

¹⁸⁴ MALÁ, E.; RABOCH, J.; SOVÁK, Z. *Sexuálně zneužívané děti*, s. 19.

¹⁸⁵ ZVĚŘINA, J. Forenzní posuzování pachatelů pohlavního zneužívání. In *Sexuální zneužívání – pachatelé a oběti*, s. 144.

(1983), který rozlišil pachatele pedofilních deliktů dle primární sexuální orientace a úrovně psychosexuálního vývoje na dvě skupiny, a to fixované jedince a regredované jedince (Tab. 4).¹⁸⁶

Tab. 5 Rozdíly - fixovaný a regredovaný jedinec ¹⁸⁷

FIXOVANÝ JEDINEC	REGREDOVANÝ JEDINEC
Primární sexuální objekt je dítě.	Primární sexuální objekt je vrstevník.
Děti jako sexuální objekty zůstávají i v případě, že jedinec uzavře sňatek.	První sexuální zkušenosti v období adolescence; utvrzen v názoru, že svět vrstevníků je plný požadavků a zodpovědnosti.
Primární sexuální zneužívání je důsledkem jeho orientace. Snadný a trvalý přístup k vlastním dětem.	Zjistí, že není schopen s dospělou osobou navázat sexuální kontakt, přichází opakující se zklamání, které vyústí v regresi v podobě sexuální gratifikace s dětmi.
Převažuje zneužívání chlapců.	Děti jsou ve vztazích méně konfliktní a zastupují roli pseudodospělé osoby.
Jedinec může být i fixovaný pedofil.	Většina případů sexuálního zneužívání dětí v rodinách se děje regredovaným jedincem.
Identifikace s dětmi (přeje si být jako ony).	Velkou roli zde hraje dynamika rodiny (krize v rodině, dlouhodobá nemoc, nepřítomnost matky, nespokojenost s partnerkou).

V případě incestu je matka většinou ta, která se ocitá v pozici nezneužívajícího rodiče. Bohužel i nezneužívající rodič selhává v roli ochránce, poskytnutí pomoci a pocitu bezpečí u dítěte. V některých případech může být i matka iniciátorem či spouštěčem vzniku sexuálního zneužívání.

Pokud je matka v pozici zneužívajícího rodiče, může toto chování souviset se ztrátou partnera a osamoceností; malým věkovým rozdílem mezi matkou a dítětem; přenášením odpovědnosti na dítě (přisuzuje mu pseudodospělou roli). Také se v anamnéze matky může vyskytnout i vlastní zkušenost se sexuálním zneužitím v dětství. Svou roli zde sehrává i závislost na alkoholu a jiných návykových omamných látkách, výskyt kompulzivní sexuální aktivity či absence matky v raném dětství.¹⁸⁸ Často se vyskytuje v anamnéze incestní matky závislost na alkoholu či psychická i sociální patologie. Incestní zneužívání bývá typu matka zneužívající syna. Zkušenost

¹⁸⁶ WEISS, P. *Sexuální deviace – klasifikace, diagnostika a léčba*, s. 76.

¹⁸⁷ Srov. WEISS, P. et al. *Sexuální zneužívání dětí*, s. 104.

¹⁸⁸ WEISS, P.; BRICHČÍN, S.; DUNOVSKÝ, J. et al. *Sexuální zneužívání – pachatelé a oběti*, s. 95.

se sexuálním zneužitím v dětství je popisována převážně u zneužívajících matek, jež byly samy vystaveny zneužívání ze strany své matky. Z výzkumů vyplývá, že větší část těchto případů se týká sexuálního zneužívání dítěte psychotickými či mentálně retardovanými matkami.¹⁸⁹ Riziko vzniku incestu je dle odborníků tam, kde matka společně se svým synem sdílí postel, společně se koupou či oblékají. „*S největší pravděpodobností je ještě důležitou podmínkou i určitá nenasycenost matky v sexuálním, emocionálním nebo společenském životě.*“¹⁹⁰

Výskyt homosexuálních vztahů vlastních otců k synům nebývá tak častý, mnohem častěji se však vyskytuje u nevlastních otců či u partnerů matek.¹⁹¹ Pedofilní otec své vlastní dítě zneužije výjimečně. U vlastního otce je silné morální vědomí, které mu brání v započítání incestního zneužívání. Toto silné vnitřní přesvědčení proti motivu zneužití, brzdí incest otce. Situace je odlišná v případě nevlastního otce. Dítě je pro něj cizí a tudíž nemá tak silné morální zábrany. Někdy dokonce tento jedinec vyhledává partnerku s cizími dětmi, pod záminkou milujícího, přátelského a starostlivého přístupu k nim, aby mohl realizovat své deviantní motivy. Matka bývá často mile překvapena jeho projeveným zájmem o děti a silně vztah udržuje. Cítí se jako vzorná matka, která sehnala vzorného otce. I z tohoto důvodu má tendence promíjet tomuto „nevlastnímu otci“ různé prohřešky. Vlastní otcové, kteří sexuálně zneužívají své vlastní děti, obvykle nejsou pedofilního zaměření. Motivem jejich páchané činnosti na dětech není pedofilní deviace, ale narušené vazby s manželkou či narušený vztah dcery s matkou. Často je důvodem náhradní sexuální chování.¹⁹²

Průběh intrafamiliárního incestu má dlouhého trvání (zhruba od 1–3,5 roku). Mateřský i paternální incest se vyznačuje relativně dlouhou dobou trvání. Zneužívající rodiče mají mnoho společných znaků s těmi, kteří své děti traumatizují jinými než sexuálními aktivitami. Anamnéza rodičů, kteří týrají či zanedbávají své děti se často neliší od anamnézy incestně zneužívajících osob. Vyskytuje se viktimizace v dětství, trauma ze ztráty rodiče, přerušené rodinné vazby, emoční deprivace a zanedbávání v raném období.¹⁹³

---

¹⁸⁹ WEISS, P.; BRICHČÍN, S.; DUNOVSKÝ, J. et al. *Sexuální zneužívání – pachatelé a oběti*, s. 94.

¹⁹⁰ TÄUBNER, V. *Nejstřeženější tajemství – sexuální zneužívání dětí*, s. 56.

¹⁹¹ WEISS, P.; BRICHČÍN, S.; DUNOVSKÝ, J. et al. *Sexuální zneužívání – pachatelé a oběti*, s. 143.

¹⁹² TÄUBNER, V. *Nejstřeženější tajemství – sexuální zneužívání dětí*, s. 47.

¹⁹³ WEISS, P.; BRICHČÍN, S.; DUNOVSKÝ, J. et al. *Sexuální zneužívání – pachatelé a oběti*, s. 94.

3.4.4.2 *Mladiství pachatelé incestu (sourozenci)*

Pachatelem sexuálního zneužití ale nemusí být pouze dospělý jedinec. Objevují se ve statistikách i případy, kdy pachatelem může být i dítě, sourozenec. V těchto případech se jedná spíše o sexuální hry a vztahují se k vývoji sexuality jedince, ale není to pravidlem.

V sourozeneckém incestu dochází nejčastěji mezi bratrem a sestrou, převažuje heterosexuální orientace a jeho výskyt je četnější než incest mezi dítětem a rodičem.¹⁹⁴ Watkinsonova studie uveřejnila případy zneužívaných dětí a zneužívajících dětí, přičemž nejmladší věk se týkal devítiletého a čtyřletého dítěte. Aktéři bývají většinou starší sourozenci, kteří byli či stále jsou sexuálně zneužíváni a tudíž mají tendenci se chovat stejně k mladším sourozencům.¹⁹⁵

I zde platí, že tento typ zneužívání nebývá často tak tragický, jako při zneužívání dítěte vlastním či nevlastním rodičem. Může se ale vyskytnout situace, kdy je dítě zneužíváno současně starším sourozencem (bratrem) i otcem zároveň.

4 **Důsledky sexuálního zneužívání**

Na přelomu 70. až 80. let 20. století ještě ve světě nebyly zkoumány či studovány dlouhodobé důsledky sexuálního zneužití. Pozornost se zaměřovala pouze na oběť a následnou léčbu krátkodobých důsledků. Dítěti byla poskytnuta ochrana (v případě incestu izolace dítěte od pachatele), podpora a léčba či psychoterapie. Cíle léčby či terapie byly zaměřeny na minimalizaci dopadů traumatu sexuálního zneužití. Pro pachatele plynuly důsledky pouze po trestně-právní stránce. Rodriguez, A. se věnoval sexuálně zneužitým dětem v 80. letech 20. století. Ve své práci zmiňuje situace, že některé ze sexuálně zneužitých dětí mohou trpět fobiemi, nočními děsy atd., a právě tyto děti vyžadují individuální přístup. Dlouhodobým důsledkům se nevěnuje z důvodu nedostatku informací.¹⁹⁶

V současné době je již k dispozici mnoho poznatků, plynoucích z retrospektivních studií výpovědí dospělých jedinců, kteří byly v dětství sexuálně zneužíváni. Také dnes

¹⁹⁴ WEISS, P. et al. *Sexuální zneužívání dětí*, s. 113–114

¹⁹⁵ VANÍČKOVÁ, E.; PROVAZNÍK, K.; HADJ-MOUSSOVÁ, Z. *Sexuální zneužívání dětí I. díl.*, s. 22.

¹⁹⁶ RODRIGUEZ, A. *Handbook of Child Abuse and Neglect*, s. 71.

již všeobecně platí, že ke každé dětské oběti, v případě krizové intervence, musí být individuální přístup ze strany pomáhajících.

Každé násilí páchané na dítěti zanechá po sobě stopu, se kterou se oběť nějakým způsobem vyrovnává. Z hlediska zanechání krátkodobých či dlouhodobých důsledků je určující míra závažnosti sexuálního zneužití. Jinak závažné důsledky zneužití budou u dítěte, které bylo vystaveno bezdotykové formě zneužití (vystavení obscénnostem, setkání s exhibicionistou, kybergrooming) a jinak při dotykové formě zneužití nepenetrativního charakteru (osahávání, hlazení po těle). Nejvíce závažné jsou důsledky plynoucí z penetrativních forem zneužití s přihlédnutím k míře násilí, které bylo použito a zda bylo dosaženo koitu. Také velkou roli hraje doba, po kterou bylo dítě vystaveno sexuálnímu zneužívání (zda se jednalo o jednorázový akt či dlouhodobé zneužívání) a zda se obětí stal chlapec či dívka. Míra závislosti dítěte na pachateli je též velmi důležitý aspekt, který hraje významnou roli ve vyrovnávání se dítěte s traumatem (zda se jedná o osobu naprosto cizí či osobu, která je dítěti blízká nebo osobu, kterou miluje a pochází z okruhu rodiny). Důležité je si uvědomit i věkové rozmezí dítěte. Jinak bude traumatizováno dítě předškolního věku, mladšího školního věku, staršího školního věku a v období pubescence či adolescence.¹⁹⁷ Je mnoho hledisek, ze kterých se dají vyvozovat důsledky sexuálního zneužití.

Täubner poukazuje na všeobecné mínění odborníků, kteří se domnívají, že důsledky sexuálního zneužívání jsou pro chlapce méně drastické než pro dívky. Toto tvrzení popírá s tím, že není jakkoliv výzkumně podloženo a uvádí, že jde spíše o projektivní mužskou spekulaci. Také cituje N. Glöera, který se domnívá, že mužské oběti sexuálního zneužívání prožívají sexuální zkušenost se ženami méně drasticky než dívky s muži. A naopak, zneužití chlapců muži je drastičtější než zneužití dívek ženami.¹⁹⁸

Primárně je oběť poškozena po fyzické stránce, dle způsobu, kterým jí bylo ublíženo, sekundárně po psychické stránce. Zasažena je převážně emoční oblast psychiky dítěte. Psychické trauma, které oběť prožívá mívá určitý průběh.

---

¹⁹⁷ Někteří autoři již upouští od rozdělení období mezi dětstvím a dospíváním na pubescenty (11–15 let) a adolescenty (15–20/22 let) a souhrnně uvádějí pouze pojem adolescence. Z tohoto důvodu uvádím oba dva typy období dospívání.

¹⁹⁸ TÄUBNER, V. *Nejstřeženější tajemství – sexuální zneužívání dětí*, s. 35.

Činem sexuálního zneužívání není ale traumatizována pouze oběť, ale i jeho rodina a okolí. I pro pachatele zneužití plynou důsledky z jeho chování. Je ovšem rozdíl v důsledcích, plynoucích ze sexuálního zneužití u oběti a pachatele extrafamiliárního typu, či rodiny s intrafamiliárním sexuálním zneužíváním.

Intrafamiliární sexuální zneužívání zanechává mnohem hlubší rány na duši oběti i v kontextu vztahů v rodině a sociálnímu okolí. Hlavním důvodem, proč jsou následky intrafamiliárního zneužívání tragičtější je fakt, že milující osoba se pro dítě stala agresorem. Téměř vždy je toto poznání fatálním životním traumatem, které dokáže otrávit bazální pocitem důvěry a poskytnutím ochrany. Nejbližší okolí je pro dítě nebezpečím, není kam utéct a nelze se vyprostit. Dopad na dítě v sobě zahrnuje bezprostřední reakci i dlouhodobé následky.¹⁹⁹ „*Sexuální zneužívání vlastním otcem v násilnické formě je pro dítě zřejmě nejtragičtější formou ponížení vůbec a má nepochybně nejtěžší následky.*“²⁰⁰

Extrafamiliární sexuální zneužití neotřese dětskou potřebou pocitu bezpečí a ochrany. S dítětem je snazší terapeutický proces a je rychleji schopno zážitek zpracovat.²⁰¹

Dítě vystavené sexuálnímu zneužití je traumatizováno událostí, kterou si neumí vysvětlit. Nachází se v situaci, ze které jen těžko může uniknout a z tohoto důvodu se nemůže ani adekvátně bránit. Tato traumatizace vyvolává negativní emoční reakci (odpor, strach, úzkost), mění vnímání dítěte samotného i světa (pocit studu a viny, ponížení, méněcennost a bezmocnost) a projevuje se v chování dítěte. Důsledky sexuálního zneužívání jsou obecně závažnější a více poškozují oběť:

- čím je věk zneužívaného dítěte nižší,
- čím déle je dítě vystaveno zneužívání,
- čím abnormálnější jsou reakce dítěte na zneužití (s ohledem na věk),
- čím větší je míra citové závislosti na pachateli,
- čím menší je míra podpory a ochrany, očekávaná od ostatních členů rodiny či sociálního prostředí.²⁰²

---

¹⁹⁹ KOVÁŘ, P. et al. *Sexuální agrese – znásilnění z pohledu medicíny a práva*, s. 76.

²⁰⁰ TÄUBNER, V. *Nejstřeženější tajemství – sexuální zneužívání dětí*, s. 52.

²⁰¹ KOVÁŘ, P. et al. *Sexuální agrese – znásilnění z pohledu medicíny a práva*, s. 76.

²⁰² VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*, s. 345.

Obecně se rozlišují důsledky, vzhledem k době vyrovnávání se oběti s traumatem zneužití a to na krátkodobé a dlouhodobé. „*Různorodost dlouhodobých následků CSA se nevejde do jednotného univerzálního modelu.*“²⁰³

Krátkodobé důsledky sexuálního zneužívání jsou takové, které souvisejí s bezprostřední reakcí oběti po sexuálním zneužití. Mezi ně se řadí emoční reakce dítěte (bolest, smutek, lítost, pláč, vztek, hněv, zloba, nenávist, úzkost, panika, obava, strach, agrese, aj.).²⁰⁴

Mezi **dlouhodobé důsledky** (s přesahem do dospělosti) se řadí: obranné reakce, somatické stesky, symptomy deprese, sociální izolovanost od svých vrstevníků a okolí, neúspěšnost ve škole, v práci, vznik sociální patologie (dissociativní porucha), poruchy příjmu potravy, nízké sebevědomí, negativní pojetí sebe sama, problémy s navazováním hlubších emocionálních vztahů, autodestrukce a suicidální projevy chování.²⁰⁵ Vyskytuje se též promiskuitní chování a další změny v chování a ve vývoji jedince, projevujícími se v jeho chování vůči druhým, vlastním dětem apod.

Vaničková shrnuje výsledky studií autorů Watkinse a Bentovimové, zaměřených na porovnávání důsledků sexuálního zneužití u chlapců a dívek z hlediska jejich délky trvání. Výsledkem výzkumu bylo zjištění, že krátkodobé reakce jsou výraznější a častější u chlapců, zatímco u dívek tyto reakce přetrvávají a mají dlouhodobější charakter.²⁰⁶

4.1 Důsledky z pohledu vývojové psychologie

Podle většiny výzkumů, které byly za poslední desetiletí realizovány, sexuální zneužívání mívá nejednou velmi tragické následky, vztahující se k dalšímu psychosexuálnímu vývoji oběti.²⁰⁷

---

²⁰³ HANUŠOVÁ, J.; HANUŠ, P.; KOVAŘÍK, J. et al. Sexuální zneužívání dětí – oběti a pachatelé. *Prevence úrazů, otrav a násilí*, 2005, č. 1, s. 65.

²⁰⁴ Srov. HANUŠOVÁ, J. *Sexuální zneužívání*, s. 20.

²⁰⁵ Tamtéž, s. 20.

²⁰⁶ VANÍČKOVÁ, E.; PROVAZNÍK, K.; HADJ-MOUSSOVÁ, Z. *Sexuální zneužívání dětí I. díl.*, s. 21.

²⁰⁷ WEISS, P. et al. *Sexuální zneužívání dětí*, s. 13.

„Následky zkušenosti sexuálního zneužití nesouvisí jen s tím, jak těžké bylo sexuální zneužívání objektivně, ale jsou závislé zcela na osobním vnímání a hodnocení oběti a na její schopnosti se situací zacházet.“²⁰⁸ Kognitivní psychologie přispěla k pochopení existence vztahu mezi podnětem z okolí a myšlením a cítěním člověka. Proces vyhodnocení závisí na struktuře osobnosti, jejích schopnostech a zranitelnosti. Tím se vysvětluje, proč stejný prožitek bývá různými oběťmi vnímán a hodnocen rozdílně. K osobnostním faktorům, které ovlivňují hodnocení a posouzení situace patří osobní cíle a hodnoty, kterými člověk bývá veden v životě ve svém jednání. U sexuálně zneužívaného dítěte se tento hodnotový systém teprve buduje, ale zároveň dochází k fatálnímu útoku na tuto strukturu. Z hlediska přirozeného vývoje k narušení dochází zejména v oblasti pocitů, myšlení a chování, a také může dojít k fixacím, které neumožňují další postup do vývojové fáze. Dítě se cítí bezmocné a bezradné, ztrácí se důvěra v sebe sama i schopnost kontrolovat situaci, což má za následek těžkou újmu ve schopnosti aktivně jednat. „Obvykle se rozvine negativní sebeobrana, která brání zvládnutí traumatu. Vzpomínky na dřívější pokořování a zklamání, rozvrácená víra v lásku, beznaděj a ztráta důvěry mohou vést k totální apatii. Místo progresivních strategií zvládnutí, které jsou k dispozici zdravému, nezraněnému člověku, převládou jiné mechanismy.“²⁰⁹

Někteří autoři odkazují na teoretické koncepce S. Freuda či C. G. Junga. Psychoanalýza považovala zážitky z prvních let života za velmi podstatné a určující pro další vývoj osobnosti. Současné studie již ale ukazují, jak uvádí Vágnerová, že vliv raných zkušeností není tak velký a jednoznačný. Na rozvoji lidské psychiky se spolupodílejí i různé další faktory, které působí až v pozdějším stádiu dětství. „Rané zkušenosti vytvářejí základ, který ovlivňuje způsob zpracování nových podnětů. Avšak až následující zkušenost může působit korektivně, zejména pokud má dostatečně dlouhé trvání, odpovídající intenzitu a je osobně významná. Možnost změny nezávisí jen na vnějších vlivech, ale i na vrozených dispozicích jedince.“²¹⁰ Čili dítě díky svým schopnostem reaguje na tyto vnější vlivy a z jejich působení buď profituje nebo podlehne jejich zátěži. Z většiny zneužívaných dětí se v dospělosti nestanou osobnosti problematické či patologické, některé jsou schopné díky dědičným predispozicím

---

²⁰⁸ WIRTZ, U. *Vražda duše – incest a jeho terapie*, s. 98.

²⁰⁹ Tamtéž, s. 98.

²¹⁰ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I. – dětství a dospívání*, s. 31–32.

a pozdějším pozitivním zkušenostem trauma prožité v dětství překonat. Trauma z dětství může ovlivnit další psychický vývoj, ale není jednoznačně daná predeterminace. Významnou úlohu hrají i pozdější vnější vlivy a zkušenosti.²¹¹

E. Erikson navrhl a vyjasnil vývojové stupně osobnosti, kterými si člověk musí projít, aby dospěl k identitě a zralosti, a kterou specifikuje jako osm stádií (základní důvěra, autonomie, iniciativa, snaživost, identita, intimita, generativita, integrita). Každé stádium je zpodobněno jako psychologická vývojová krize, která obsahuje dva protipóly. V případě, že je psychosociální krize (konflikt) vyřešena, růst přináší nový rozměr, jež Erikson nazývá ctností.²¹² Přejít mezi jednotlivými fázemi ale nemusí probíhat vždy plynule. Vývojovou krizi lze definovat též jako napětí mezi dvěma vývojovými variantami, a to dosud převládajícími infantilnějšími projevy a reagování na vyřešení úkolu zralejším způsobem.²¹³ Eriksonovi životní vývojové fáze uvádím v kontextu s možným narušením vývoje jedince, vystaveného sexuálnímu zneužití. Z tohoto důvodu uvádím pouze prvních pět vývojových stádií, které mohou být narušeny traumatem zneužití.

Základní důvěra proti základní nedůvěře – trvá od narození do 1 roku.

Kojenecký věk je fází, která je zaměřena na dosažení základní důvěry ve svět. Ta umožňuje kojenci rozvoj žádoucích osobnostních vlastností a s tím spojené způsoby chování.²¹⁴ Kojenec se učí důvěřovat osobě, která o něj mateřsky pečuje a posléze i důvěřovat sobě.²¹⁵ Potvrzení pocitu jistoty a bezpečí snižuje úzkost a rozvíjí se otevřenost vůči okolnímu světu (sociální vstřícnost) i otevřenost zkušenosti, kterou dítěti tento svět může poskytnout. Prvotní vazba matky a dítěte významně ovlivňuje pozdější způsob emočního prožívání i sociální adaptabilitu.²¹⁶ V případě překonání psychosociální krize pozitivním způsobem, vznikne ctnost - naděje.

Tato vývojová fáze souvisí i s jistotou, zda jedinec může důvěřovat své schopnosti ochránit se před možnou újmou, ztrátou nebo zraněním. Pokud tento vývoj neproběhne

---

²¹¹ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I. – dětství a dospívání*, s. 31–32.

²¹² DRAPELA, V. J. *Přehled teorií osobnosti*, s. 69.

²¹³ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I. – dětství a dospívání*, s. 31.

²¹⁴ Tamtéž, s. 44.

²¹⁵ DRAPELA, V. J. *Přehled teorií osobnosti*, s. 69.

²¹⁶ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I. – dětství a dospívání*, s. 44.

správně, vzniká v jedinci představa, že je bezmocný a zranitelný vůči všemu a všem. V důsledku to vede k např. k úzkostlivému se vyhýbání nebezpečným situacím a pocitům strachu. Je zde všudypřítomná obava, že nevyhnutelné obávané nebezpečné situace se stanou realitou. Tato nedostačující schopnost ochrany může vést i k tomu, že se jedinci opětovně dostávají do nebezpečných situací, tzn. do role oběti a vzniká tak u nich přesvědčení, že nebezpečí sami přitahují. Kdo byl v dětství vystaven sexuálnímu zneužívání ze strany svých blízkých, možná u něj dojde k přesvědčení, že lidé jsou v podstatě zlí a není před nimi žádná ochrana. Některé ženy se možná právě z tohoto důvodu v pozdějším věku či v manželství nebrání zneužívání ze strany svých protějšků.²¹⁷

Autonomie proti studu a pochybám – trvá od 1 roku do 3 let.

Dítě zakouší nové činnosti, učí se chůzi i mluvení a učí se ovládat vyměšování. Učí se ovládat schopnosti „zadržování“ a „pouštění“. Je zde důraz na pocit vyváženosti, protože anální-svalové chování má své důsledky pro sociální interakce. Drapela uvádí, že důsledky nesprávného vývoje se projevují buď příliš velkou svázaností nebo příliš malou mírou zábrán.²¹⁸ Dítě v batolecím věku se ocitá v první fázi emancipace, která směřuje k osamostatňování. Uvědomuje si sebe sama, zakouší první zkušenosti se sebeprosazováním a uvědomuje si hranice toho, co může a nemůže na základě svých možností. Osvojuje si pravidla chování, které je nutno dodržovat, ale tyto normy chování ještě bez vnější kontroly nefungují. Také se objevují první náznaky vůle a tato fáze se zaměřuje na dosažení základní důvěry v sebe sama, důvěry ve své schopnosti.²¹⁹ Ctností stádia je vůle.

Tato fáze je charakteristická u správného vývoje jedince tím, že si vybuduje základní pocit důvěry. Tento pocit může mít ale jen ten, kdo se mohl naučit, že se může spolehnout na rodiče či členy rodiny. Věří ve své schopnosti a dokáže správně odhadnout situace. Spadá sem i důvěra v ostatní lidi, která je předpokladem pro kladné navázání vztahu s druhými. Lidé, kteří nevěří ve své schopnosti (sebe sama), jsou nerozhodní, jsou postiženi v této oblasti. Objevují se u nich stavy úzkosti a vnitřního nepokoje, jsou příliš opatrní a mají zábrany v rozhodování. Zneužívané ženy v dětství

---

²¹⁷ WIRTZ, U. *Vražda duše – incest a jeho terapie*, s. 99–100.

²¹⁸ DRAPELA, V. J. *Přehled teorií osobnosti*, s. 70.

²¹⁹ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I. – dětství a dospívání*, s. 45.

byly zrazeny v důvěře v sebe sama, nedůvěřují svému okolí, ani rodině, cítí se izolované a v izolaci i žijí. Trápí je pocity opuštěnosti se zlostí zároveň a jsou zklamané.²²⁰

Iniciativa proti vině – trvá od 3 do 6 let.

Děti předškolního věku jsou označovány za iniciativní a aktivní. Tyto aktivity jsou korigovány společenskými normami, které určují hodnotu jeho vlastního projevu. Vlivem výchovy se rozvíjí základy svědomí, s čímž souvisí i pocit viny. Dítě se dostává do kontaktu s vrstevníky a osobami, které již nepochází pouze z okruhu rodiny. Získává zkušenosti i na základě svého chování a rozvíjí se sociální vstřícnost vůči druhým.²²¹ V přílišné snaze o úspěch např. při hře, dítě přehlídí potřeby druhých. Při korigování jeho chování autoritou se u dítěte dostaví pocity viny.²²² Ctnostní stádium je účelnost.

V této fázi je důležité se naučit schopnosti kontrolovat vlastní pocity, myšlenky a chování. Trauma, vyplývající ze sexuálního zneužití může vyvolat pocity ztráty kontroly a bezmocnosti. Ve vývoji se v psychické rovině objevují pocity nesmyslnosti, pasivity, rezignace a deprese. Ve vztazích se tento narušený vývoj projevuje často tak, že žena vůči mužům trpí pocity bezmocnosti a všeobecně usuzuje o mužském pokolení jako o silném a mocném, zatímco ženy jsou vlastně slabé a muži je neustále využívají. Ti druzí kontrolují život těchto žen, ženy toho nejsou schopny.²²³

Snaživost proti méněcennosti – trvá od 6 do 12 let.

Školní dítě díky své snaživosti usiluje o dobré výkony ve škole. Úspěchy vedou k pocitům radosti, neúspěchy vyvolávají pocity méněcennosti. Vztah k sobě samému je určován na základě hodnocení, které vyplývá z možných úspěchů či neúspěchů. Záleží zde také i na tom, jak je dítě akceptováno druhými lidmi. Pokud je akceptace druhými pozitivní, přispívá sebek potvrzení dítěte.²²⁴ Ctnostní stádium je kompetence.

Tato úroveň se týká pocitu vlastní hodnoty a sebevědomí. Důležité je i uvědomění si toho, zda je jedinec svými vrstevníky respektován a uznáván. Sexuální zneužívání tuto oblast značně poškozuje. Děti, které jsou vystavovány sexuálnímu zneužití,

---

²²⁰ WIRTZ, U. *Vražda duše – incest a jeho terapie*, s. 100.

²²¹ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I. – dětství a dospívání*, s. 45.

²²² DRAPELA, V. J. *Přehled teorií osobnosti*, s. 70.

²²³ WIRTZ, U. *Vražda duše – incest a jeho terapie*, s. 100.

²²⁴ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I. – dětství a dospívání*, s. 45.

prožívají často tento stav jako důkaz své špatnosti, zloby a v podstatě si nezaslouží lepší zacházení a ani to, aby je někdo miloval. Negativní přistupování druhých k dítěti, může způsobit u dítěte přisvojení si těchto postojů. Nedostatečný pocit vlastní hodnoty na druhé straně je opět promítán na okolí a jeho důsledkem je na mezilidské úrovni ztráta pocitu hodnocení druhých, objevují se pocity opovržení, zahořknutí a cynismu.²²⁵

Intimita proti izolaci – trvá od 20 do 25 let.

Toto období rané dospělosti je fází intimity.²²⁶ Intimita je zdravým spojením vlastní identity s identitou druhého, prožívanou beze strachu, že člověk ztratí sám sebe či svou identitu. Intimita se projevuje i v oblasti sexuální.²²⁷ Rizikem se zde může stát neschopnost přijmout intimitu a tendence se jí vyhýbat a dostat se tak do izolace.²²⁸ Ctností této fáze je láska.

V této fázi jde o to, aby byl jedinec schopen se skutečně odevzdat druhému ve vztahu či partnerství a také schopnosti být sám sebou, aniž by trpěl pocity osamocení. Také aby dokázal najít svůj vnitřní klid a utěšit sám sebe. Důsledky sexuálního zneužívání, které bývají nejtěžší v případech dlouholetého incestního zneužívání, jedince postihují právě v této rovině vnitřního klidu. Vnitřní klid nahrazuje prožívání vnitřní prázdnoty. Místo toho, aby člověk vyhledával blízkost, vyhýbá se jí. Sexualita není pro něj něčím, co by bylo uspokojujivé a dělalo ho šťastným. Sexualita není tím, co by mělo spojovat dva lidi k sobě. Sexualita spíše narušuje intimní vztahy a tak jedince s druhým v podstatě rozděluje. Naplnění smyslu partnerského intimního života se z pohledu jedince zdá být nemožné.²²⁹

Všechny tyto popsané oblasti jsou v reálném životě společně spjaté. Tento výčet by měl sloužit jako pomocný prostředek k pochopení obětí sexuálního zneužití. K tomu, jak oběť vnímá a chápe svět, jak vnímá a chápe sebe sama, jak hodnotí sebe i druhé.²³⁰

---

²²⁵ WIRTZ, U. *Vražda duše – incest a jeho terapie*, s. 100.

²²⁶ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I. – dětství a dospívání*, s. 45.

²²⁷ DRAPELA, V. J. *Přehled teorií osobnosti*, s. 70.

²²⁸ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I. – dětství a dospívání*, s. 45.

²²⁹ WIRTZ, U. *Vražda duše – incest a jeho terapie*, s. 100–101.

²³⁰ Tamtéž, s. 101.

4.2 Typické reakce sexuálně zneužitých dětí

Dítě svou traumatickou zkušenost vyjadřuje po stránce emocionální, fyzické i chování. Bezprostředně po této negativní zkušenosti se dítě první dny či týdny může chovat tiše, nemluvně, viditelně neklidně, vyděšeně. Také se objevuje přecitlivělé a přehnané chování vůči všemu a všem nebo se projeví po somatické stránce (bolí ho břicho, nohy, ruce). U dítěte se může objevit noční pomočování a touha usínat a spát s rodiči, případně s nezneužívající osobou. Má neustálé obavy, že je „to“ na něm vidět a bojí se prozrazení.²³¹ Další průběh vyrovnávání se s traumatem popisuje Finkelhor a Brownerová.

D. Finkelhor a A. Brownerová se zabývali traumatickým vlivem ve vztahu k dítěti a zpracovali koncepci tohoto vlivu do čtyř oblastí: *traumatická sexualizace, stigmatizace, zrada a bezmocnost*. Tato koncepce se snaží porozumět dynamickému vývoji traumatizace. Někteří autoři tuto koncepci označují posttraumatickým procesem či posttraumatickou stresovou poruchou.²³²

⇒ Traumatická sexualizace

Dítě je vystaveno nadměrné stimulaci. Sexuální chování je nepřiměřené jeho nezrálosti a věku. Pachatel svým jednáním narušuje přirozený vývoj dítěte (vývoj sexuálního chování a psychosexuální vývoj). Mění se i hodnotový a morální postoj dítěte. „*Láska a sexualita se v jeho výchově mění v poškozování, ponižování a týrání.*“²³³ Dítě nemá jasno v sexuální identitě, sexuálních normách.²³⁴ Traumatická sexualizace může nabývat extrémních podob. Dítě se buď projevuje nápadně sexuálním chováním a může si zvyknout sexualitu využívat jako prostředek k získání žádoucího či naopak k vyhnutí se nežádoucímu. Nebo se dítě bojí sexuality a může dojít k potlačení sexuálních projevů, někdy i dlouhodobého charakteru. Může dojít k narušení sexuální identity i s výhledem do budoucna, spojenou s budoucí rolí dospělého jedince. Sexuální aktivita zneužitých lidí bývá oddělena od emoční stránky vztahového pojetí. Sex nespojuje s emocemi a sexualita se stane izolovaným, samoúčelným prostředkem

²³¹ HANUŠOVÁ, J. *Sexuální zneužívání*, s. 21.

²³² HORT, V., HRDLIČKA, M., KOCOURKOVÁ, J. et al. *Dětská a adolescentní psychiatrie*, s. 392.

²³³ TÄUBNER, V. *Nejstřeženější tajemství – sexuální zneužívání dětí*, s. 33.

²³⁴ HORT, V., HRDLIČKA, M., KOCOURKOVÁ, J. et al. *Dětská a adolescentní psychiatrie*, s. 392.

či strategií (v pozitivním či negativním smyslu). Může vzniknout averze k sexu a intimitě vůbec.²³⁵

V dospělosti jsou často tyto dětské oběti buď promiskuitními jedinci nebo osoby prostituuující. Může se u nich objevit sexuální disfunkce či fobické reakce a odpor k sexuálnímu styku (obtížná vzrušitelnost díky negativním vzpomínkám, potíže v dosahování orgasmu).²³⁶

⇒ **Pocit zrady či zklamání**

Jedná se o zradu přirozené důvěry, jejíž důsledkem je pocit zrady. Objevuje se u dětí, které jsou velmi důvěřivé či jsou citově závislé na zneužívající osobě (především při intrafamiliárním sexuálním zneužívání). Při opakovaném zrazení osobou, které dítě bezvýhradně věřilo, způsobuje, že dítě nerespektuje dospělé autority a přestává jim věřit. Tento dynamický faktor zrady poznamenává dítě často na celý život.²³⁷ Dítě se cítí být zrazeno z pohledu všech ostatních lidí kolem sebe (od nikoho nečeká nic dobrého). Tento moment nastává ve chvíli, kdy si začne uvědomovat fakt, že nezneužívající osoby (převážně matka, která většinou o zneužívání ví) neposkytnou potřebnou pomoc. Po odhalení může být dítě nuceno, aby svou výpověď popřelo a záležitost uznalo za vymyšlenou.²³⁸ Případně se proti němu členové rodiny postaví a označí ho za viníka celé události.

V dospělosti se pocit zrazení projevuje manipulací s ostatními lidmi, bezohledně překrucují morální normy a toto chování vztahují i na své bližní. Projevují se neschopností posouzení důvěryhodnosti ostatních a „lepší se“ na druhé nebo naopak, jsou to delikventi s agresivními sklony (vyšší sklon k páčání kriminální činnosti).²³⁹ Mohou se vyskytnout i problémy v manželství (nedůvěra k partnerovi), neuspořádanost intimních vztahů a je zde zvýšené riziko zneužívání vlastních dětí.²⁴⁰

---

²³⁵ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*, s. 345.

²³⁶ MALÁ, E.; RABOCH, J.; SOVÁK, Z. *Sexuálně zneužívané děti*, s. 50.

²³⁷ Srov. WEISS, P. et al. *Sexuální zneužívání dětí*, s. 116.

²³⁸ TÄUBNER, V. *Nejstřeženější tajemství – sexuální zneužívání dětí*, s. 33.

²³⁹ HORT, V., HRDLÍČKA, M., KOCOURKOVÁ, J. et al. *Dětská a adolescentní psychiatrie*, s. 392.

²⁴⁰ MALÁ, E.; RABOCH, J.; SOVÁK, Z. *Sexuálně zneužívané děti*, s. 51.

⇒ **Bezmocnost**

Bezmocnost vyplývá z nemožnosti se bránit fyzicky (není dost silné), tak psychicky zneužívající osobě (často dítě nebrání ani někdo jiný) či situaci nějakým způsobem změnit či odvrátit (převážně v případech, kdy k odhalení nedojde).²⁴¹ Tento pocit bezmocnosti je umocněn nevědomostí dítěte. Neví, co se s ním děje, zda je jednání zneužívající osoby normální. Cítí se být bezmocné, slabé a často je tento stav doprovázen i izolací od ostatních dětí a členů okruhu rodiny.²⁴² Prožitek bezmoci je paralizuje k pasivitě a rezignují před pachatelem, stávají se závislými na vnějších vlivech, které nejsou schopny ovlivnit. Pokud je dítě zneužíváno dlouhodobě, aktér ho opakovaně v jeho bezmoci utvrzuje.²⁴³ U oběti se mohou vyskytnout poruchy spánku (noční můry), somatické komplikace, poruchy příjmu potravy, depresivní stavy, záškoláctví či zhoršení výsledků ve škole, útky z domova, dítě se stane samo agresivním či surovým vůči ostatním dětem.²⁴⁴ Dissociativní poruchy chování fungují jako obrana či souvisejí s obranou dítěte a vyrovnávání se s traumatem (jednotlivé psychické procesy a složky osobnosti jsou rozštěpeny, ztrácí svou integritu a kontinuitu). „*Specifickým zvládnutím pocitu bezmoci je identifikace s násilníkem, tj. přijetí jeho postoje a chování, které z jeho postoje vyplývá.*“²⁴⁵

V dospělosti je u těchto obětí opět častý výskyt depresivních a fobických stavů, dissociativní poruchy v chování, pocity úzkosti a strachu, přijetí sebe sama v roli oběti (převážně u žen), možné riziko transgeneračního přenosu.²⁴⁶

⇒ **Stigmatizace**

Dítě se cítí provinile, cítí odpovědnost za vyvolané pachatelovo jednání. Stydí se samo za sebe, v incestní formě zneužívání i za pachatele, kterého miluje a je mu blízký. Je zde patrné dlouhodobé negativní sebehodnocení.²⁴⁷ V podstatě jde o změnu dětského uvažování, svého vlastního obrazu v negativním slova smyslu.²⁴⁸ Subjektivně je dítě přesvědčeno, že je trvale a viditelně poznamenáno (je to na něm vidět), tzn. stigmatizované. Hraje zde svou roli i pocit viny, že nějakým způsobem u pachatele

²⁴¹ HORT, V., HRDLIČKA, M., KOCOURKOVÁ, J. et al. *Dětská a adolescentní psychiatrie*, s. 392.

²⁴² TÄUBNER, V. *Nejstřeženější tajemství – sexuální zneužívání dětí*, s. 34.

²⁴³ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*, s. 346

²⁴⁴ MALÁ, E.; RABOCH, J.; SOVÁK, Z. *Sexuálně zneužívané děti*, s. 51.

²⁴⁵ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*, s. 347

²⁴⁶ HORT, V., HRDLIČKA, M., KOCOURKOVÁ, J. et al. *Dětská a adolescentní psychiatrie*, s. 392.

²⁴⁷ Tamtéž, s. 392.

²⁴⁸ TÄUBNER, V. *Nejstřeženější tajemství – sexuální zneužívání dětí*, s. 33.

jeho chování vyvolalo. Následně je stigmatizace ještě umocněna po odhalení, kdy dítěti nikdo nevěří.²⁴⁹

V dospělém věku je u obětí častý výskyt destruktivního autoagresivního chování až suicidního chování.²⁵⁰ Oběti bývají izolované, trpí pocity strachu a úzkosti, trpí pocity méněcennosti, významně cítí odlišnost od druhých lidí. U těchto osob bývá i vyšší výskyt užívání návykových a omamných látek (alkohol, drogy), kriminálních deliktů.²⁵¹

Traumatogenní dynamické faktory se společně mohou vyskytnout i v dlouhodobém časovém horizontu a to především v oblasti poruch sexuální identity, vzorců sociálního chování a sociálních rolí. Bezpochyby ale závažnost důsledků závisí i na pohlaví oběti, jak uvádí A. Bentovim.²⁵²

Posttraumatická stresová porucha vzniká jako zpožděná nebo protrahovaná odezva na stresovou událost a mnohé sexuálně zneužité děti s neodžitým traumatem mají příznaky této poruchy. Mezi typické příznaky se řadí:

- záblesky opakovaného oživeného traumatu, které se objevují nečekaně (flashbacky), noční děsy a problémy se spaním, nespavost;
- také se objevuje stálý pocit necitlivosti a emoční otupělosti, sluchové halucinace, zvýšená citlivost na nepatrné podněty, zvýšená dráždivost, subjektivní tělesné vjemy, ztráta zájmu o cokoli (apatie), vyhýbání se činnostem a situacím, které postiženému připomínají trauma.²⁵³

Příznaky posttraumatické stresové poruchy se projeví po období latence od několika týdnů až po několik měsíců. Většina případů má dobrou prognózu na uzdravení. Pouze malá část obětí může být postižena chronickým průběhem a trvale změnit osobnost. Stane se poruchou osobnosti a chování v dospělosti, jehož osobnost byla dříve v normě. Základem úspěšné léčby je dlouhodobá psychoterapeutická pomoc, cíleně zaměřená na odreagování příčiny.²⁵⁴

---

²⁴⁹ WEISS, P. et al. *Sexuální zneužívání dětí*, s. 116

²⁵⁰ HORT, V., HRDLÍČKA, M., KOCOURKOVÁ, J. et al. *Dětská a adolescentní psychiatrie*, s. 393.

²⁵¹ MALÁ, E.; RABOCH, J.; SOVÁK, Z. *Sexuálně zneužívané děti*, s. 51.

²⁵² WEISS, P. et al. *Sexuální zneužívání dětí*, s. 117.

²⁵³ VANÍČKOVÁ, E.; PROVAZNÍK, K.; HADJ-MOUSSOVÁ, Z. aj. *Sexuální násilí na dětech – výskyt, podoby, diagnostika, terapie, prevence*, s. 77.

²⁵⁴ Tamtéž, s. 77.

V případě, kdy dochází k intrafamiliárnímu sexuálnímu zneužívání, je snaha dítěte o vyhýbání se situacím připomínajícím traumatickou událost téměř nemožná. Často se tedy uchyluje k disociačním obranným mechanismům (disociace reality). Disociace umožní oběti traumatickou zkušenost ze vzpomínek úplně nebo částečně vytěsnit. Disociace jsou používány převážně tam, kdy incestní zneužívání trvá několik let a provází ho také tělesné násilí. „*Opakované disociování prožívané reality postupně vede k rozvoji disociativní poruchy osobnosti. Oběť intrafamiliárního sexuálního zneužívání v každodenním životě funguje jako několik paralelně existujících osobností, jež nejsou propojeny ani kognitivně, ani emočně. Smyslem této organizace osobnosti je izolace traumatických prožitků od aktuálního prožívání.*“²⁵⁵

Tento stav bývá označován též jako rozpolcenost či netypická schizofrenie nebo mnohočetnost. Täubner tento stav popisuje jako převtělení dítěte do jiné osobnosti, do hračky, do zvířete aj. Vše, co se děje s tělem dítěte, dítě pozoruje jakoby z dálky a nedotýká se ho to bytostně, neboť je v tu chvíli např. svou oblíbenou hračkou.²⁵⁶

Disociativní odpověď dětského organismu se chápe jako uzdravující proces, bez kterého dítě nemohlo dále zpracovávat další vývoj či realitu a nemohlo by přežít. Dítě má svou dominující osobnost a druhou osobnost, která je rozštěpená, disociovaná, které se dotýkají traumatické události. Toto rozdělení na dvě osobnosti dítěti umožňuje v zásadě přežít sexuální zneužívání. Pokud je sexuální zneužívání včas rozpoznáno a odhaleno, dítěti se dostane ochrany a podpory od nezneužívajícího rodiče (matky) i celé rodiny, trauma dítěte může být s pomocí psychoterapie zpracováno a odstraněno. Dítě si poté nemusí svou zkušenost či prožitek přežívat disociací své osobnosti a nevyvine se posttraumatická stresová porucha.²⁵⁷

Pokud je sexuální zneužívání dítěte odhaleno, dítě může být traumatizováno i nadále a setkává se s druhotným zneužíváním a zraňováním (sekundární viktimizací).²⁵⁸ Tato sekundární viktimizace má své příčiny v krizové intervenci, terapii, vztahu k rodině, vztahu k terapeutovi a také postupu, který je zvolen při vyšetřování.²⁵⁹

---

²⁵⁵ WEISS, P.; BRICHČÍN, S.; DUNOVSKÝ, J. et al. *Sexuální zneužívání – pachatelé a oběti*, s. 104–105.

²⁵⁶ TÄUBNER, V. *Nejstřeženější tajemství – sexuální zneužívání dětí*, s. 31.

²⁵⁷ VANÍČKOVÁ, E.; PROVAZNÍK, K.; HADJ-MOUSSOVÁ, Z. aj. *Sexuální násilí na dětech – výskyt, podoby, diagnostika, terapie, prevence*, s. 81.

²⁵⁸ DUNOVSKÝ, J.; DYTRYCH, Z.; MATĚJČEK, Z. et al. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*, s. 34.

²⁵⁹ VANÍČKOVÁ, E.; PROVAZNÍK, K.; HADJ-MOUSSOVÁ, Z. aj. *Sexuální násilí na dětech – výskyt, podoby, diagnostika, terapie, prevence*, s. 65.

Reakce okolí, strach z rozpadu rodiny, negativní hodnocení matky v případě paternálního incestu, hrozba odejmutí dítěte z rodiny jsou dalšími traumatizujícími faktory, kterými dítě prochází.²⁶⁰

V případě sekundární viktimizace hraje velkou roli reakce rodičů na odhalení, oznámení a následné vyšetřování sexuálního zneužití. Dítě zvládá trauma daleko snadněji, pokud rodiče mají snahu dítěti věřit a podporovat jej. V této situaci sekundární viktimizace nemá tak zásadní vliv na psychiku dítěte. Tito rodiče se chovají adekvátně v situaci, kdy dítě potřebuje nejvíce jejich pomoc, ochranu a poskytují mu emocionální podporu. Neodmítají pomoc odborníků v krizové intervenci.²⁶¹

Nebo může nastat zcela opačná reakce rodičů, která mívá tragické následky a u dítěte se vyvine syndrom přizpůsobení se sexuálnímu zneužití. Tito rodiče způsobují dítěti velké sekundární trauma. Rodiče či členové rodiny se zachovávají zcela neadekvátně. Tyto reakce se často vyskytují u disfunkčních rodin. Rodinná dysfunkčnost v sobě obnáší vzorec transgeneračního přenosu zneužívání, kde chybí rodičovské dovednosti. V těchto rodinách je též znatelná sociální nedostatečnost a izolace od podpůrných systémů. Rodiče odmítají pomoc kohokoliv. Vztahy v rodině se vyznačují emoční plochostí, o pocitech se nemluví. Požadavky rodiny, kladené na dítě, jsou velmi vysoké a na nežádoucí projevy chování dítěte, rodina reaguje nevhodně. Tyto faktory či situace se objevují převážně v rodinách, kde dochází k incestnímu sexuálnímu zneužívání.²⁶² Členové rodiny se mohou snažit celou věc popřít, utvrzují v dítěti pocit viny a snaží se ho manipulací donutit k odvolání tvrzení. Nebo mohou vznášet pochybnosti o reálnosti dětského zážitku a popírají pravdivost tvrzení dítěte. Dítě, které se pokusilo bránit s bezúspěšným výsledkem je zcela odkázáno na rodinu. Poté dochází k názoru, že je pro něj jedinou možností přijmout realitu a přizpůsobit se jí (i s ohledem na fakt, že je na rodině závislé).²⁶³

Problematice sekundární viktimizace se věnoval C. R. Summit (1983), kterou popsal jako *syndrom přizpůsobení se sexuálnímu pohlavnímu zneužití* a má celkem pět stupňů:

---

²⁶⁰ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*, s. 347

²⁶¹ VANÍČKOVÁ, E.; PROVAZNÍK, K.; HADJ-MOUSSOVÁ, Z. aj. *Sexuální násilí na dětech – výskyt, podoby, diagnostika, terapie, prevence*, s. 59–60.

²⁶² Tamtéž, s. 59–60.

²⁶³ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*, s. 347

1. *Utajování* - zneužívající osoba dítěti vyhrožuje, citově ho vydírá a psychicky terorizuje. Zneužívané dítě se bojí o svém prožitku hovořit s někým dalším.
2. *Bezmocnost* - dítě je na zneužívající osobě závislé po stránce materiální, sociální a emoční.
3. *Svedení a přizpůsobení* - dítě nemá možnost volby a musí se sexuálnímu zneužívání podřídit a přizpůsobit. Celou situaci nechápe a obviňuje samo sebe a snaží se své „špatné chování“ vynahradit „dobrým chováním“.
4. *Opožděná oznámení sexuálního zneužití* - dítě je dlouhodobě traumatizováno, nezvládá se s traumatem vyrovnat. Pomoc hledá v pozdější době, což může působit nevěrohodným dojmem.
5. *Odvolání výpovědi* - dítě je pod tlakem rodiny donuceno výpověď odvolat.²⁶⁴

Sexuální zneužívání trvá či může trvat nějakou dobu a z hlediska důsledků zneužití u oběti má velkou důležitost. Předpokládá se totiž, že pokud sexuální zneužívání dítěte neskončí do jednoho roku od začátku, je zde velmi vysoká pravděpodobnost rozvoje syndromu přizpůsobení sexuálnímu zneužití. Tento stav rozvoje syndromu bývá častý převážně u dívek. Syndrom pak vzájemně posiluje závislost dítěte a pachatele a snižuje se i možnost odhalení a zastavení zneužívání. V této souvislosti autoři zmiňují i tzv. poločas rozpadu. Délka zneužívajících vztahů se řídí mírou závislosti (materiální či citovou) na pachateli. Každým rokem ubude jistý zlomek případů sexuálního zneužívání. U chlapců jsou vztahy kratší, spíše jednorázové a z tohoto důvodu se syndrom přizpůsobení nemusí vytvořit (poločas rozpadu je od půl roka do jednoho roku). Pachatelé jsou převážně cizí osoby a pro rodiče je snadnější řešit situaci bez odborné pomoci. Poločasy rozpadu jsou delší u dívek, neboť dívky jsou zneužívány především členy rodiny a tyto vztahy přežívají až do dospělosti. Rodina nedokáže poskytnout dostatečnou ochranu dítěti či si nedokáže poradit s nastalou situací.²⁶⁵

Syndrom přizpůsobení sexuálnímu zneužití má zcela jinou dimenzi v případě incestního zneužívání. Zde velmi záleží na postoji matky a její míře pomoci v oblasti emocionální a sociální podpory. Z různých výzkumů vyplývá, že sexuálně zneužitě dívky se domnívají, že jejich matka celou dobu věděla o utrpení, kterým dívka prochází, ale tuto skutečnost nechtěla přijmout, nepřipouštěla si ji, tudíž nebyla ochotná dívce pomoci. Z retrospektivních výpovědí dospělých zneužitých žen také vyplynulo, že by

²⁶⁴ VANÍČKOVÁ, E.; PROVAZNÍK, K.; HADJ-MOUSSOVÁ, Z. *Sexuální zneužívání dětí I. díl.*, s. 39

²⁶⁵ BREJCHOVÁ, K., KLIMEŠ, J. Sexuálním zneužíváním trpí dívky i chlapci. *Psychologie Dnes*, s. 19.

oběti byly po letech ochotny pochopit otcovo provinění, možná mu i jeho chování odpustit, ale u matky uváděly naprostý opak. S matkou se většina z respondentek rozešla, přerušily s matkou veškerý kontakt a tíha bolesti a zrady jim nedovoluje zapomenout na bolestnou zkušenost, kterou jim právě matka dokázala způsobit, i když oběti od ní očekávaly pomoc.²⁶⁶

U jednorázového sexuálního zneužití nelze u oběti identifikovat syndrom přízpůsobení, pokud byl pachatel pro oběť cizí osobou.²⁶⁷

4.2.1 Emocionální reakce a změny v chování dítěte

Změny v chování u sexuálně zneužitých dětí se mohou projevovat buďto internalizovaným nebo externalizovaným chováním. Pro *internalizované chování* dítěte jsou typické sklony k izolaci, odmítají komunikovat s ostatními. Děti jsou úzkostné, negativní obraz sebe sama. Častá je i identifikace s rolí oběti, stávají se obětí jiných dalších osob, přijmou roli osoby, která je týraná, zneužívaná a podřizují se agresorovi. Objevují se somatické obtíže (bolesti břicha, hlavy), poruchy příjmu potravy, inklinují k užívání návykových látek, sebepoškozování či suicidní chování. *Externalizované chování* je charakterizováno jako agresivní, nepřátelské, destruktivní, provokativní, násilnické. Také se projevuje negativním postojem vůči druhým. Objevuje se převážně u chlapců, kteří mučí či zabíjejí zvířata. Sexualizované chování je též častým jevem, se sklony k agresi a násilí vůči druhým (identifikuje se s agresorem).²⁶⁸

Emocionální pocity, kterými dítě prochází při sexuálním zneužívání jsou velmi ambivalentní, rozporuplné a zvyšují tak prohlubující se nejistotu a bezmocnost v dítěti. Tyto emocionální ambivalentní pocity mohou být dány tím, že zneužívané dítě se mnohdy dostává do popředí zájmu a pozornosti pachatele. Dítě je vystaveno sexuálnímu zneužívání, ale zároveň se mu někdy dostává určitého ocenění či privilegií, z důvodu uspokojení pachatele. Nejvíce tragickým ambivalentním pocitem je opovrhování sebou samým, ale zároveň cítí potřebu být nevinné. H. Lutter se zabýval

---

²⁶⁶ VANÍČKOVÁ, E.; PROVAZNÍK, K.; HADJ-MOUSSOVÁ, Z. aj. *Sexuální násilí na dětech – výskyt, podoby, diagnostika, terapie, prevence*, s. 68.

²⁶⁷ Tamtéž, s. 69.

²⁶⁸ WEISS, P.; BRICHČÍN, S.; DUNOVSKÝ, J. et al. *Sexuální zneužívání – pachatelé a oběti*, s. 79–80.

touto ambivalencí a uvedl přehled ambivalentních pocitů, které se u dítěte mohou vyskytovat (viz níže).²⁶⁹

Tab. 6 Emocionální ambivalentní pocity zneužitého dítěte ²⁷⁰

EMOCIONÁLNÍ AMBIVALENCE DLE LUTTERA, H.	
jsem zneužíváno	jsem zvýhodňováno
jsem izolováno	jsem středem pozornosti
je se mnou špatně nakládáno	dostávám zvláštní podporu
jsem ponižováno	jsem oceňováno
jsem ohrožováno	musím jiné chránit
musím mlčet	chci křičet
spolupracuji	mělo bych se bránit
jsem ještě malé	jsem už jako velké
jsem bezcenné	jsem odpovědné za rodinu
jsem pomlouváno	jsem očišťováno
chráním ostatní	potřebuji ochranu

Emocionální reakce a změny v chování jsou závislé na věku sexuálně zneužívaného dítěte. S. Braecker (1992) uvádí přehled pocitů a změn chování dle rozmezí věku dítěte. Níže uvedené rozdělení lze použít i pro účely psychologické diagnostiky výskytu sexuálního zneužívání dítěte (včasné detekci). Uvedené reakce a změny chování se mohou i nemusí vyskytnout společně.²⁷¹

Děti do 3 let

Emocionální reakce - příjemné a nepříjemné; přecitlivělost; strach a úzkost; pomatenost a zmatek.²⁷²

Změny v chování - poruchy spaní a nechut' k jídlu; tendence k extrémnímu chování; strach z cizích lidí; útky před určitou osobou; nepřiměřené chování - sexuální hry.²⁷³

²⁶⁹ TÄUBNER, V. *Nejstřeženější tajemství – sexuální zneužívání dětí*, s. 26–27.

²⁷⁰ Tamtéž, s. 26–27.

²⁷¹ Tamtéž, s. 28.

²⁷² Tamtéž, s. 29.

²⁷³ Tamtéž, s. 29.

Děti od 3 do 6 let

Emocionální reakce - příjemné a nepříjemné; přecitlivělost; pomatenost, zmatek; strach a úzkost; pocity studu a hanby, viny; vztek až zuřivost; zvýšená potřeba pocitu ochrany a pomoci, bezmocnost; úzkost; pocity poškození a špatnosti.²⁷⁴

Změny v chování - regresivní chování; dětské žvatlání; pomočování; dumlání prstů; bušení pěstmi; ústupové chování, skrývání se; poruchy spánku a denní snění; agresivní projevy v chování; divoké, nezvladatelné chování; časté a dlouhé sexuální hry; často onanuje i na veřejnosti.²⁷⁵

Děti od 6 do 9 let

Emocionální reakce - ambivalentní pocity proti dospělým; zmatené chápání pohlavní role dospělého a členění pohlavních rolí v rodině; strach a stud, pocity viny; neklidnost a nejistota; návaly vzteku a agresivní výstupy; strach z pošpinění a poškození nedůvěrou.²⁷⁶

Změny v chování - sociálně zaostává za svými vrstevníky; somatické obtíže (bolest hlavy, břicha, rukou, nohou); poruchy spánku, nechut' k jídlu; agresivní chování; záhadné chování; výmluvy a problémy ve škole (záškoláctví); problémy s kázní, snížení sebekázně a sebeovládání; vynucené chování jako neúměrně časté a dlouhé koupání; iniciátor sexuálních praktik se stejně starými dětmi; málo přátel a pozitivních vztahů s ostatními.²⁷⁷

Děti od 9 do 13 let

Emocionální reakce - ambivalentní pocity proti dospělým; návaly vzteku; strach bez zřejmého důvodu; stud a pocity viny; deprese; strach a úzkost ze znehodnocování vlastního sebevědomí a kompetencí; sebedoceňování; suicidní myšlenky.²⁷⁸

---

²⁷⁴ TÄUBNER, V. *Nejstřeženější tajemství – sexuální zneužívání dětí*, s. 28.

²⁷⁵ Tamtéž, s. 28.

²⁷⁶ Tamtéž, s. 28.

²⁷⁷ Tamtéž, s. 29.

²⁷⁸ Tamtéž, s. 29.

Změny v chování - sociální opoždování; neadekvátní vztahy s vrstevníky, málo přátel; problémy ve škole (kázeň, prospěch, docházka); manipulativní chování vůči ostatním; sexuální zneužívání malých dětí; promiskuitní chování.²⁷⁹

Děti od 13 do 15 let

Emocionální reakce - nekoordinované návaly vzteku; pocity studu, hanby a viny; cítí se poškozené, zneužité; ambivalentní pocity vůči dospělým osobám; konfliktní přejímání vlastní pohlavní role; změny sexuálního citění; přecenění své pohlavní role v rodině.²⁸⁰

Změny v chování - destruktivní chování proti sobě (sebepoškozování); sklony k užívání omamných návykových látek (drogy a alkohol); využívání a vydírání jiných, manipulativní chování vůči druhým; převzetí role oběti; vyhýbání se tělesné a emocionální intimitě; promiskuitní chování; suicidní chování.²⁸¹

*„Po každém ataku násilí jsou u většiny sexuálně zneužitých dětí popisovány krátkodobé následky, které bezprostředně navazují na zkušenost se sexuální agresí a odezní po několika hodinách, dnech v závislosti na tom, kdo byl agresorem, na věku dítěte, jeho schopnostech vyrovnávat se se stresem a také podporou okolí. Autoři se shodují na vedoucím znaku u mladších dětí, kterým je **strach**, zatímco u dětí ve věku 14 až 18 let je to **hostilita**.“²⁸²*

U všech věkových kategorií se mohou objevit fyzické, psychosomatické či psychické symptomy.

Fyzické symptomy:

- krevní podlitiny a poranění (na vnitřních stranách stehen, kolem konečníku a vagíny, na erotogenních zónách),
- nemoci pohlavních orgánů, sexuálně přenosné choroby, AIDS,
- poranění v oblasti genitálií (způsobené kousnutím, natržením tkáně),

²⁷⁹ TÄUBNER, V. *Nejstřeženější tajemství – sexuální zneužívání dětí*, s. 29.

²⁸⁰ Tamtéž, s. 29.

²⁸¹ Tamtéž, s. 29.

²⁸² VANÍČKOVÁ, E.; PROVAZNÍK, K.; HADJ-MOUSSOVÁ, Z. aj. *Sexuální násilí na dětech – výskyt, podoby, diagnostika, terapie, prevence*, s. 79.

- škrábance po těle dítěte,
- kožní nemoci,²⁸³
- bolesti při močení,
- bolesti v genitální oblasti,
- krvácení z vaginy anebo z anální oblasti,
- svědění, nezvyklý zápach v genitální oblasti,
- těžkosti při sezení nebo chůzi,
- cizí předměty v močové trubici, měchýři, vagině, konečníku,
- infekce močových cest.²⁸⁴

Psychosomatické symptomy:

- pomočování, inkontinence stolice,
- bolesti břicha, hlavy,
- závratě,
- poruchy příjmu potravy,
- poruchy spánku,
- záchvaty dušnosti,
- konverzní symptomy (ochrnutí, náhlá ztráta řeči).²⁸⁵

Psychosomatické poruchy se neoznačují jasným vymezením třídy onemocnění. Důvodem tohoto nevymezení jsou případy, kdy duševní či duševně zprostředkované vlivy (v tomto případě sexuální zneužití) mají velký vliv na vyvolání poruchy. Dětská populace se v této rovině odděluje od dospělé. Čím mladší je věk dítěte, tím spíše se přetížení organismu vlivem sexuálního zneužití snadno přelévá z jedné oblasti do druhé. Zdrojem těchto poruch jsou nezvládnuté emoce. Příliš silný, často opakující se emoční stres v důsledku zneužívání působí na stav a vývoj osobnosti po stránce prožitkové i fyziologické. Je zde velmi důležitý věk oběti. Mladší oběť zneužití je více unášena svými emocemi, oproti starším dětem. Především se jedná o negativní (záporné) emoce (úzkost, strach, hněv a zármutek). Převážně v incestních rodinách je zneužívané dítě vystaveno emočnímu stresu nejvíce. Duševní tíseň je prohlubována nadměrnými nároky na dítě, které vzhledem ke svému věku není dostatečně zralé. Sexuální

---

²⁸³ TÄUBNER, V. *Nejstřeženější tajemství – sexuální zneužívání dětí*, s. 32.

²⁸⁴ WIRTZ, U. *Vražda duše – incest a jeho terapie*, s. 56.

²⁸⁵ Tamtéž, s. 56–57.

zneužívání (zejména dlouhodobého charakteru) vyvolává citové přetížení, které se projevuje výše zmiňovanými psychosomatickými důsledky. Prožitkový stav „musím a nechci“ vytváří vnitřní konflikt mezi různými vlivy a emocemi, vztaženými k počínání dítěte, k jeho postojům vůči blízkým osobám či k jeho sebepojetí.²⁸⁶

Psychické symptomy:

- nejistota, úzkosti,
- distancování se od vrstevníků,
- předčasné zabývání se sexualitou,
- nadměrná masturbace,
- nápadné používání sexuálních výrazů,
- pokles výkonnosti a koncentrace,
- obava ze samoty,
- letargie, povolnost,
- ztráta sebedůvěry a důvěry,
- sebepoškozující jednání,
- regrese k dřívějšímu dětskému jednání.²⁸⁷

4.2.2 Dívky / ženy jako oběti sexuálního zneužití v dětství

Dívky se vyrovnávají s prožitou traumatizací na první pohled od chlapců lépe, více konformně. Následky jsou všeobecně charakterizovány jako poškození vlastního psychického zdraví (disociace osobnosti) a výskyt somatických stesků.²⁸⁸

Hlavní a přímý důsledek sexuálního zneužívání v dětství incestního typu u žen je deprese, která ženské oběti provází celý život. Tato deprese je podmíněna právě zkušeností se zradou a neposkytnutí pomoci ze strany matky. Zkušenost této zrady je také zodpovědná za sebevražedné chování těchto žen, které byly v dětství vystaveny tělesnému, psychickému i sexuálnímu násilí. Důvodem, proč se lékaři setkávají s těmito ženami ve svých ordinacích, je převážně důsledek traumatu předčasné sexuální zkušenosti, ale i trauma dané syndromem přizpůsobení, ze kterého se u většiny rozvine

---

²⁸⁶ ŘÍČAN, R.; VÁGNEROVÁ, M. *Dětská klinická psychologie*, s. 85–88.

²⁸⁷ WIRTZ, U. *Vražda duše – incest a jeho terapie*, s. 57.

²⁸⁸ VANÍČKOVÁ, E.; PROVAZNÍK, K.; HADJ-MOUSSOVÁ, Z. aj. *Sexuální násilí na dětech – výskyt, podoby, diagnostika, terapie, prevence*, s. 60.

posttraumatická stresová porucha.²⁸⁹ Velký podíl žen, které byly v dětství sexuálně zneužívané, je nacházen mezi prostitutkami, alkoholičkami, toxikomankami, ale i ženami pokoušejícími se o sebevraždu - až 56 % těch, jež se o sebevraždu pokusily jednou a 70 % těch, které to zkusily opakovaně. Tyto ženy se suicidními sklony měly v anamnéze sexuální zneužití.²⁹⁰ Další důsledek zneužití, který se dostavuje u obětí je přetrvávající úzkost (zvýšená tenze a emocionální labilita). Objevují se poruchy příjmu potravy (mentální anorexie a bulimie). Nízké sebehodnocení a poruchy v interpersonálních vztazích, kde mají ženské oběti problémy s navázáním vztahu, udržení si partnerského vztahu či nedokáží plnohodnotně prožívat partnerský vztah. U žen, které nejsou schopny prožít sexuální aktivity, je častější výskyt promiskuitního chování, sexuálních poruch a následně i prostituce.²⁹¹

Výsledky retrospektivní studie dospělých prostitutek, které uvádí Green, jsou zajímavé relativně vysokým počtem prostituujících žen (podíl 36%) ve zkoumaném vzorku, které byly v dětství vystaveny incestnímu sexuálnímu zneužívání.²⁹²

Wirtzová udává své poznatky z vlastní terapeutické praxe s dospělými oběťmi sexuálního zneužití v dětství, převážně ženami. Poukazuje na fakt, že incest nemusí nutně vést k prostitučnímu chování. Na základě jejich zjištění ani na základě žádného výzkumu, který by tuto tendenci jednoznačně potvrzoval, nelze hovořit o kauzální souvislosti mezi incestem a prostitucí. Ohledně prostitučního chování u obětí zneužití je nutno dle Wirtzové vidět i souvislosti a kontext. Děvčata, která utekla z domova, aby tím zamezily dalšímu zneužívání, se uchýlilo k prostituci z důvodu existenčního přežití, nebyly materiálně zajištěné. Dle výpovědí těchto žen se stejně vyvinuly v to, za co už byly dávno považované. Měly pocity naplněného prorocství, které jim stejně určovalo jejich další osud. Jiné ženy začaly prostituovat z úplně jiných důvodů např. z pocitu msty, vychutnávání si vědomí, že muž je v závislé pozici či pocitu kontroly v momentální situaci. Autorka také poukazuje na to, že četnost promiskuitního chování jako následků incestu není v žádném vztahu k mnohem častěji se vyskytujícímu postoji žen, ve kterém odmítají jakoukoliv sexualitu. Promiskuitní chování či vývoj dle jejich zkušeností z praxe bývá omezen na časový úsek pozdní adolescence, příp. rané dospělosti. Dospělé ženy trpí mnohem častěji v sexuální oblasti zábrany a blokacemi,

---

²⁸⁹ VANÍČKOVÁ, E.; PROVAZNÍK, K.; HADJ-MOUSSOVÁ, Z. aj. *Sexuální násilí na dětech – výskyt, podoby, diagnostika, terapie, prevence*, s. 68–79.

²⁹⁰ WEISS, P.; BRICHČÍN, S.; DUNOVSKÝ, J. et al. *Sexuální zneužívání – pachatelé a oběti*, s. 10.

²⁹¹ VANÍČKOVÁ, E.; PROVAZNÍK, K.; HADJ-MOUSSOVÁ, Z. aj. *Sexuální násilí na dětech – výskyt, podoby, diagnostika, terapie, prevence*, s. 68–79.

²⁹² VANÍČKOVÁ, E.; PROVAZNÍK, K.; HADJ-MOUSSOVÁ, Z. *Sexuální zneužívání dětí I. díl.*, s. 19.

než nutkáním se sexuálně vybit. U některých žen už jen pomýšlení na sexuální sblížení vyvolává pocit hnusu. Některé ženy se mohou projevovat až panickým strachem z mužského pohlaví i ve zcela obvyklých situacích, v případě, že se ocitnou s mužem o samotě (začnou se potit, mají vlhké ruce) např. ve vlaku, ve výtahu či v kanceláři. U jiných není neobvyklé, že jejich první sexuální partner (zneužívající osoba např. otec), byl prvním a zároveň posledním mužem v jejich životě. Jako důsledek traumatu si raději volí doživotní celibát, poněvadž pouze totální sexuální abstinence jim dává pocit jistoty a pocit ochrany.²⁹³

Američtí autoři zkoumali problémy obětí incestního zneužívání ve vztahu k plnění rodičovské role u dospělé populace. Incestní vztah byl typu otec - dcera. Porovnávali výpovědi rodičovských postojů k vlastním dětem, uváděné ženami (matkami) s těmito rizikovými faktory v anamnéze: matky byly v dětství obětí incestu; matky, které měly otce alkoholika a dále matky bez rizikových faktorů v dětství. Výsledky výzkumu vypověděly, že oběti incestního zneužívání jsou významněji nejisté v rodičovské roli, projevují se menším smyslem pro rodičovskou zodpovědnost, jsou signifikantně nezralejší ve svých požadavcích na děti a vykazují i menší emocionální podporu svým partnerům.²⁹⁴

Také mezi psychiatrickými pacientkami všech diagnóz, především s diagnózou deprese, hraničních poruch osobnosti a poruch příjmu potravy je vyšší počet zneužívaných dívek, než v obecné populaci.²⁹⁵

4.2.3 Chlapci / muži jako oběti sexuálního zneužití v dětství

Dříve se odborníci domnívali, že chlapci jsou méně traumatizováni sexuálním zneužitím, než dívky. Tyto domněnky byly založeny na nedostatku informací o chlapeckých obětech a jejich zkušenostech. Výzkumy jasně potvrzují, že chlapci se s tímto traumatem vyrovnávají také dlouho. Míra vyrovnání se s traumatem je do značné míry závislá na věku oběti a stupni použitého násilí. Díky prožitému traumatu se projevují agresivně, špatně se adaptují.²⁹⁶

---

²⁹³ WIRTZ, U. *Vražda duše – incest a jeho terapie*, s. 73.

²⁹⁴ WEISS, P.; BRICHČÍN, S.; DUNOVSKÝ, J. et al. *Sexuální zneužívání – pachatelé a oběti*, s. 11.

²⁹⁵ Tamtéž, s. 10.

²⁹⁶ VANÍČKOVÁ, E.; PROVAZNÍK, K.; HADJ-MOUSSOVÁ, Z. aj. *Sexuální násilí na dětech – výskyt, podoby, diagnostika, terapie, prevence*, s. 60.

U chlapců jsou časté pocity znehodnocení, objevuje se negativní vztah k sexu, abúzus alkoholu, drog, homosexuálně prostituční chování. V dospělém věku jsou často mezi nimi jedinci, kteří nutkavě kontrolují své okolí. Také se v anamnéze objevuje agresivita a kriminální delikty. Mnozí sexuální delikventi bývali v dětství vystaveni sexuálnímu zneužití (dle různých výzkumů se rozsah obětí pohybuje mezi 35–92%). Mohou se též objevit projevy sexuální agrese, které jsou projekováním násilníka (zneužívající osoby) z vlastního dětství. Muži opakují vzorce násilného chování, kterým jim bylo ublíženo, ztotožňují se s pachatelem a chovají se stejně.²⁹⁷

Sexuolog Kurt Freund se zabýval otázkou vlivu pohlavní sedukce, svedení, usměrnění či precipitaci homosexuální či heterosexuální orientace u adolescentů ve svém díle „Homosexualita u muže“. Použil výraz „prehomosexuální“ či „pregay“. Freund se zabýval otázkou ne pevně zakotvené sexuální orientace ve vztahu k sexuálnímu zneužití chlapců. Na základě svých výzkumů dospěl k závěru, že kritický věk chlapců je mezi 11–13 lety. „*Vznik homosexuality přičítal svedení staršími homosexuály (bez prokazatelné vstřícné motivace ze strany objektů svedení)*.“²⁹⁸ Tyto poznatky jsou akceptovány i jinými autory, kteří prováděli výzkumy s většími počty respondentů. Z tohoto Freundova závěru se dá spekulovat o možnosti, že pokud je prehomosexuální adolescent zneužit homosexuálním jedincem, může dojít k upevnění či vyvolání jeho sexuální orientace tzn. homosexuální. Také by se mohlo předpokládat, že pokud by takovýto prehomosexuální jedinec byl zneužit ženou, nabízí se možnost navrácení či obrácení jeho sexuality do sféry heterosexuální.²⁹⁹

Někteří autoři uvádějí, že pokud jsou chlapci zneužíváni ženami, může se vytvořit tendence k nenávisti vůči ženám. V případě zneužívání chlapce vlastní matkou je situace poněkud jiná. Chlapec je na matku silně fixován a odpoutání od matky je velmi problematické, často nereálné. Manželství, která posléze tito muži uzavírají, končí neúspěchem. Projevují se u nich ambivalentní vztahy pocitu viny a touhy, náklonnosti a nenávisti, které komplikují rozvoj intimního hlubšího vztahu k jiné ženě.³⁰⁰

---

²⁹⁷ VANÍČKOVÁ, E.; PROVAZNÍK, K.; HADJ-MOUSSOVÁ, Z. aj. *Sexuální násilí na dětech – výskyt, podoby, diagnostika, terapie, prevence*, s. 78.

²⁹⁸ KRIZEK, O. G. O sexuálním zneužívání dospívajících ženami. *Psychologie Dnes*, s. 21.

²⁹⁹ Tamtéž, s. 21.

³⁰⁰ TÄUBNER, V. *Nejstřeženější tajemství – sexuální zneužívání dětí*, s. 55.

Sexuální zneužívání u chlapců má závažnější následky pro jejich další vývoj obzvláště v případech, kdy bylo provázeno násilím. U chlapců při zneužívání dochází k erekci a výronu semene, to je pro ně samotné matoucí. Cítí se zneužíván, ale tělo se cítí spokojené, uvolněné. Z tohoto důvodu se za sebe stydí, viní sami sebe z toho, co se jim děje. V případě, že je chlapec zneužíván homosexuálním jedincem, cítí se znepokojen s vývojem své další sexuální pohlavní orientace do budoucna, neboť svět vnímá podle vnějších heterosexuálních zkušeností. Trápí ho tyto pocity a z tohoto důvodu se snaží na své okolí zapůsobit jako heterosexuální jedinec, ale neúměrně. Někdy může zahájit svůj sexuální život velmi brzy s dívkami, neboť se snaží udržet si svou heterosexuální orientaci.³⁰¹ Také chlapce můžou trápit myšlenky, zda si je pachatel nevybral právě proto, že je považoval za homosexuální.³⁰²

Zneužití chlapci mívají problémy s navazováním vztahů. Od mužského pohlaví se čeká aktivita a iniciativa k navázání kontaktu s ženami, která je doprovázena pocity sebejistoty a důvěry. Vzhledem k sexuálnímu zneužívání byla tato sociální dovednost narušena, vztah zneužívání mezi pachatelem a obětí byl degradován na pocity užitku a uspokojení. Tento vzorec sociálního chování nelze aplikovat v normálních vztazích. Chlapec je fixován na sexualitu, která pak způsobuje silné bloky v jednání a navazování sexuálních vztahů s jinou osobou, než je pachatel. Oběť se nemohla naučit sociální dovednosti, vztahující se k navázání zdravého sexuálního vztahu s osobou druhého pohlaví. Díky sociálnímu učení, které u těchto dětí probíhá především formou nápodoby pachatele, je pro život tento vzorec chování nepoužitelný. Chlapec se v dospělosti dostává neustále do komplikací, pokud chce s jinými lidmi navázat vztah, a to vše díky sociálním dovednostem, které jsou fixovány na pachatele. Této problematice se věnoval M. C. Baumann (1985), který určil u chlapeckých obětí šest typů životních stylů, které oběť volí v budoucnu:

- 1) Typ „*Skála*“ - tento typ muže má nějaké vztahy, ale tyto vztahy nejsou emocionálně hluboké. Má snahu důvěřovat, ale zároveň pociťuje strach.
- 2) Typ „*Pojď blíž, ale ne příliš*“ - tento typ muže má neustále potřebu se ochraňovat. Dokáže se intimně zapojit, ale přitom současně pociťuje úzkost, z důvodu možných následků své projevené intimity. Obává se sám sebe

---

³⁰¹ TÄUBNER, V. *Nejstřeženější tajemství – sexuální zneužívání dětí*, s. 36–37.

³⁰² WIRTZ, U. *Vražda duše – incest a jeho terapie*, s. 72–73.

i možnosti, že selže. Má obavy, že jeho selhání může druhá osoba, k níž cítí vztah, zneužít.

- 3) Typ „*Pevně se něčeho držet*“ - tento muž touží po lásce a zoufale ji vyhledává. Chce cítit v druhém jistotu a oporu. Prezентuje se jako nezávislý, ale objevují se nereálná očekávání od druhých osob ze svého okolí, na kterých mu záleží (partnerka, přátelé). Snaží se vehementně být stále středem pozornosti.
- 4) Typ „*Nezasloužím si nic lepšího*“ - muž je trvale přesvědčen o vině, cítí se zmaten a předurčen k odpykávání své viny. Necítí potřebu vyhledávat vztahy. Má pocit, že jeho život je celoživotní pokání.
- 5) Typ „*Hypersexuální*“ - muž tohoto typu mísí sexualitu s intimitou dohromady. Všechny své vztahy sexualizuje. Navazuje vztahy se sexuálním podtextem a u druhého je hledá také.
- 6) Typ „*Moc a kontrola*“ - tento muž chce za každou cenu být pánem situace a hraje ve vztahu dominantní roli. Snaží se ovládat druhé stejným způsobem, jakým byl ovládán v dětství on. Toto chování může vyústit i v týrání či trýznění druhých. Snaha o dominanci a kontrolu se rozvine převážně v případech, kdy nenachází odpor, orientuje se převážně na slabší jedince.³⁰³

Mezi sexuálně zneužitými dospělými jedinci je významný rozdíl ve vztahu k pohlaví. Ženy, které byly v dětství sexuálně zneužité se stejného násilí dopouštějí pouze ve výjimečných případech. Spíše se vyskytuje situace, kdy si vybírají za partnera muže, který bude páchat sexuální zneužívání na jejich dětech. Mužské oběti se projevují opačným způsobem. Často sami zneužívají své vlastní děti a mladistvé.³⁰⁴

Mužské oběti incestu se stávají nápadnými často až v pozdější době. Chlapci, kteří se vyhýbají sportovním aktivitám např. ve škole, kde je nutné společné převlékání či společné sprchování působí možná zvláště, ale víc nápadně se neprojevují. Jiná je ale situace např. v armádě. Zde se již mužské oběti projevují až panickými reakcemi, mají nevysvětlitelné absence a dochází u nich i k pokusům o sebevraždu. Traumatické zážitky jim způsobuje fyzická blízkost ve společných ložnicích, sprchách aj., objevují se sexuální vtipy a narážky na homosexuály atd. Tyto stimuly jsou pro oběť nesnesitelné, neboť mu ve vzpomínkách vrací již prožité trauma. Přátelská neškodná

---

³⁰³ TÄUBNER, V. *Nejstřeženější tajemství – sexuální zneužívání dětí*, s. 37– 38.

³⁰⁴ VANÍČKOVÁ, E.; PROVAZNÍK, K.; HADJ-MOUSSOVÁ, Z. *Sexuální zneužívání dětí II. díl.*, s. 59.

gesta, vyplývající ze snahy o sblížení od svých kolegů, jsou těmito oběťmi nesprávně dešifrovány a oběť je odráží s necitelnou agresivní prudkostí. Už jenom samotná povaha armádního klimatu v oběti vyvolává dřívější mocenskou převahu rodiče nad dítětem.³⁰⁵

Browneová a Finkelhor (1986) poukazují na skutečnost, že ne každé zneužití musí nutně vést k traumatizaci oběti. „*Bezprostřední následky ve formě klinicky významnějších příznaků lze pozorovat pouze u 20–40 % zneužitých dětí a i v dospělosti lze zjistit vážnější psychopatologii pouze u necelé pětiny z nich.*“³⁰⁶

4.3 Rodina sexuálně zneužitého dítěte a sociální prostředí

Obětí sexuálního zneužití je primárně dítě, které bylo napadeno, sekundárně však trpí i celá jeho rodina. Až 60 % rodičů prochází velkým stresem v následujících třech letech. Matky se vyznačují vyšší emocionální labilitou, což je dáno pocitem svého selhání v rodičovské roli a ochraně dítěte. Důsledky jsou ale zřetelné u obou rodičů, jejich pojetí sebe sama jako rodičů se mění. Rodina prochází psychickým šokem, hledá příčiny svého selhání. Důležitý je postoj či způsob, jakým se rodina s traumatem vyrovnává. Stejně tak jsou důležité i postoje okolí rodiny, ve kterém rodina žije. Může se totiž stát, že okolí viní převážně rodiče z nedostatečně poskytnuté ochrany dítěti. Tím okolí způsobuje rodičům další trauma. Pokud je sociální klima určováno silnými předsudky, negativní postoje a hodnoty jsou silně prezentovány ve vztahu k sexualitě, může se situace rodičů, rodiny i dítěte ještě zhoršovat.³⁰⁷

Výskytem sexuálního zneužití je zasažena nejen oběť a rodina, ale také širší veřejnost - přímé sociální okolí zneužitého dítěte. I zde se může projevit sekundární traumatizace u komunity, v níž rodina a dítě žije. U rodin, které mají děti a jsou v blízkém sousedství či okolí rodiny (případně společnosti), postižené zneužitím dítěte, se dají vysledovat zvýšené obavy, umocněné mediálním uveřejnění případu.³⁰⁸

³⁰⁵ WIRTZ, U. *Vražda duše – incest a jeho terapie*, s. 73.

³⁰⁶ WEISS, P. et al. *Sexuální zneužívání dětí*, s. 27.

³⁰⁷ VANÍČKOVÁ, E.; PROVAZNÍK, K.; HADJ-MOUSSOVÁ, Z. *Sexuální zneužívání dětí II. díl.*, s. 27–28.

³⁰⁸ Tamtéž, s. 28.

Také velmi záleží na tom, zda byl pachatelem osoba dítěti neznámá či osoba známá, případně osoba důvěrně blízká, pocházející z okruhu rodiny.

4.3.1 Pachatel neznámý

V případě, že čin spáchala osoba, která byla pro oběť naprosto cizí, okolí s dítětem solidarizuje a pachatele odsuzuje. Členové rodiny (hlavně matka) i širší okolí dítěte oznámení činu schvaluje a dítě cítí velkou oporu od svých rodičů. V této situaci má dítě vysokou šanci se s traumatem rychleji vyrovnat, minimalizují se důsledky zneužití. Oba rodiče se snaží o dítě výrazněji pečovat, poskytují mu pocit ochrany a bezpečí. Dítě si je vědomo své nevinou a ví, že zlo, které na něm bylo spácháno není jeho zásluhou. Zneužití cizí osobou je z hlediska vyrovnávání se s traumatem časově omezené, takže traumatizace dítěte, pocity bezmoci a strachu mají rovněž kratší dobu svého trvání.³⁰⁹

4.3.2 Pachatel pochází z okolí dítěte

V těchto případech bývá pachatelem např. soused, pedagog, vedoucí dětského tábora či trenér. Tato osoba není nikterak spřízněná s rodinou oběti. Projevy solidarity jsou pořád ještě na vysoké úrovni, ale může se objevovat nedůvěra k výpovědi oběti. Někdy se stává, že pachatelovi blízcí či přátelé vykonávají na rodičích oběti či oběti samotné nátlakové akce. Žádají rodinu, potažmo oběť, aby záležitost vyřídili v klidu (neoznámením případu policii) a dali věci do pořádku. Např. manželka pachatele se snaží manipulovat převážně s matkou oběti, v tom smyslu, že přijde o živitele, co s ní i jejími dětmi bude apod. Zneužitě dítě se dostává pod větší tlak z obou stran. V případě zneužití jim známou osobou se rodiče ještě nejprve ujíší o pravdivosti tvrzení svého dítěte, než celou věc nahlásí na policii. Už tento fakt bývá pro oběť traumatickou událostí, která v důsledku ještě více umocňuje následky sexuálního zneužití.³¹⁰

---

³⁰⁹ TÄUBNER, V. *Nejstřeženější tajemství – sexuální zneužívání dětí*, s. 57.

³¹⁰ Tamtéž, s. 58.

4.3.3 Pachatel pochází z okruhu rodiny

Situace, kdy dítě bylo zneužito někým z rodiny je jistě nejtěžším traumatem, které dítě může utrpět. Dítě se také spoléhá na pomoc matky, která ovšem buď pomůže ve smyslu, že dítě častěji sleduje a snaží se zjistit, co vlastně je pravdivého na tvrzení dítěte nebo ze strachu ztráty živitele rodiny, rozpadu rodiny, ostudy či pomsty pachatele se postaví proti dítěti a tvrzení dítěte odmítne jako falešné a nesmyslné. Matka se rozhodne mlčet a neposkytne dítěti tolik potřebnou pomoc a pocit bezpečí. Současně se snaží dítě zmanipulovat, aby o celé záležitosti mlčelo.³¹¹ V těchto případech je dítě zcela odkázáno na libovůli pachatele a může být sexuálně zneužíváno dlouhodobě, i několik let. V těchto případech má sexuální zneužívání nejtragičtější následky.

Může nastat ale i zcela opačná situace, že se matka rozhodne celou situaci řešit a dítěti se snaží pomoci. V případě oznámení případu na policii se rodina většinou rozpadne a dítě si tento rozpad klade za vinu. Jindy se matka může stavět k dítěti negativně a obviňovat ho z případného provokování pachatele, který situaci neustál. Členové rodiny trpí pocity hanby a studu, cítí se společensky vyloučení.³¹²

4.4 Falešná obvinění sexuálního zneužití

Falešná obvinění jsou dle kriminologických statistik i některých autorů velmi vzácná a tvoří pouze několik málo procent, ze všech nahlášených případů sexuálního zneužívání. Falešná obvinění se někdy vyskytují v těchto situacích:

- rozvod rodičů (kdy jeden rodič využívá dítě k osočení druhého rodiče, např. z důvodu získání dítěte do své péče),
- v situacích hromadného zneužívání (např. ve školkách, kde je více dětí zneužito a nezneužité děti se vžijí do role oběti),
- útoku na rodiče (objevuje se převážně u starších dětí, které chtějí profitovat z možných výhod či se pouze rodičům mstít).³¹³

---

³¹¹ TÄUBNER, V. *Nejstřeženější tajemství – sexuální zneužívání dětí*, s. 59.

³¹² Tamtéž, s. 59.

³¹³ WEISS, P. et al. *Sexuální zneužívání dětí*, s. 14.

At' už se jedná o falešné či skutečné obvinění ze zneužití, dítě musí nutně projít psychologickým, psychiatrickým, sexuologickým a tělesným vyšetřením, které je pro něj také traumatickým zážitkem. Na základě výzkumných zpráv je patrný i vliv věku dítěte a výskytu pravděpodobnosti neopodstatněného obvinění ze zneužití. Vzrůstající věk dítěte zvyšuje možnost výskytu falešného obvinění. U dětí do 6 let věku je pravděpodobnost tohoto jevu 2%, u dětí nad 10 let vzrůstá již na 10%.³¹⁴

4.5 Prevence sexuálního zneužívání dětí

Řada autorů uvádí výsledky různých výzkumů, z nichž je patrné, že nejúčinnější formou ochrany dítěte před sexuálním zneužitím je jeho dostatečná informovanost. Informované dítě dokáže rozpoznat záměry případného pachatele, ale i pokud je dostatečně vycvičeno v oblasti sexuální výchovy, dokáže se samo adekvátně bránit v nastalé situaci či přiměřeně zareaguje. Dítě musí být systematicky informováno v rámci preventivního programu. Nahodilé informace děti matou a jsou nebezpečné také proto, že nedostatek informací a zvědavost dítěte v oblasti sexuality mohou být zneužity pachateli, aby se k dětem mohli přiblížit. Někteří autoři se shodují na tom, že sexuální výchova by měla být realizována současně jak ve škole, tak i v rodině.³¹⁵

Předcházení sexuálnímu zneužívání dětí je složitý a dlouhodobý proces. Angažovanost odborníků je jistě na místě, převážně z oblasti policie, státních zástupců a soudů, pedagogů, tak i nestátní a dobrovolné sféry, charitativní oblasti i občanů. Jako klíčová se jeví role rodičů či členů rodiny a školy. Dle Weisse jsou objekty sexuálního zneužívání převážně děti, které postrádají řádnou rodinnou výchovu a dozor, chybí u nich sdílnost k vlastním rodičům. Toulání se po večerech pro dnešní děti není neobvyklou realitou a z tohoto důvodu se mohou stát snadnou obětí trestného činu. V případě, že selhává role rodiny v informovanosti dítěte a pokulhává i sexuální výchova, je na řadě převážně škola (výchovní poradci či pedagogové). Dítě se musí naučit odhadovat rizika při kontaktu s neznámou osobou, která požaduje pomoc či nějakou službu. Musí ji umět slušně, ale rázně odmítnout.³¹⁶

---

³¹⁴ VYKOPALOVÁ, H. *Sociálně patologické jevy v současné společnosti*, s. 44–45.

³¹⁵ VANÍČKOVÁ, E.; PROVAZNÍK, K.; HADJ-MOUSSOVA, Z. *Sexuální zneužívání dětí II. díl.*, s. 61.

³¹⁶ WEISS, P.; BRICHČÍN, S.; DUNOVSKÝ, J. et al. *Sexuální zneužívání – pachatelé a oběti*, s. 26–27.

Prevence se obecně dělí na tři typy a těmi jsou: *primární, sekundární a terciární*.

Primární prevence

Cílem primární prevence je snížení pravděpodobnosti výskytu sexuálního zneužití. Tato prevence je zaměřena převážně na cílové skupiny, které jsou specifikovány jako možné potenciaální oběti (převážně děti do 15 let věku), skutečné oběti nebo osoby, které mohou dítě nějakým způsobem připravit na obranu, ochránit dítě nebo léčit. V cílové skupině by měly být zahrnuti dle některých autorů i samotní pachatelé, případně potenciaální pachatelé.³¹⁷ Täubner pod primární prevencí zařazuje i přípravu budoucích rodičů a pedagogů v oblasti sexuální výchovy s následnou aplikací v programech sexuální výchovy ve školách či mediálně zaměřenou osvětovou činnost. Obsahem sexuální výchovy by měly být konkrétní vědomosti, informace, postoje, dovednosti a chování, jež by mělo dítě pochopit vzhledem ke svému věku a aktivně v případě ohrožení tyto informace aplikovat v rámci situace. Většina autorů se shoduje na tom, že sexuální výchova by měla být zahájena již v předškolním a mladším školním věku, s přihlédnutím na přiměřenost sdělovaného obsahu informací, ale současně za stavu nesnižování její účinnosti a rozsáhlosti.³¹⁸

Sekundární prevence

Cílem sekundární prevence z pedagogického hlediska je již vytypování rizikových skupin obyvatelstva a rizikových životních situací, za nichž dochází k sexuálnímu zneužívání dětí. Především se zde jedná o snižování rizik u obyvatelstva (možných pachatelů a možných obětí) a eliminaci rizikových situací. V některých ohledech se strategie primární a sekundární prevence mohou prolínat.³¹⁹

Někteří autoři tento typ prevence považují ještě stále jako primární a sekundární prevenci charakterizují již jako výskyt nežádoucího jevu (uplatňuje se tam, kde k útoku na dítě došlo a usiluje se o stav bezpečí dítěte).³²⁰

---

³¹⁷ TÄUBNER, V. *Nejtřeženější tajemství – sexuální zneužívání dětí*, s. 63.

³¹⁸ TÄUBNER, V. Prevence sexuálního zneužívání. In *Sexuální zneužívání – pachatelé a oběti*, s. 42–43, s. 48–49.

³¹⁹ Tamtéž, s. 43.

³²⁰ MATĚJČEK, Z.; DYTRYCH, Z. *Děti, rodina a stres – vybrané kapitoly z prevence psychické zátěže u dětí*, s. 21.

Terciární prevence

Uplatňuje se v případech, kdy ke zneužití již došlo a je zde snahou prevence zamezit opakování sexuálního násilí či sexuálního zneužívání vůči dítěti či tento stav poškození dítěte minimalizovat. Do této prevence spadají telefonní linky pomoci a různé pomáhající organizace či svépomocné terapeutické skupiny, věnující se eliminaci důsledků sexuálního zneužívání.³²¹ Zde hraje též významnou roli sociální pracovník, který by se měl snažit o včasnou detekci či na základě upozornění na možné zneužívání, situaci prozkoumat a zhodnotit, případně vyvodit adekvátní opatření, vyplývající ze situace, ve které se dítě nachází a snažit se o zamezení dalšího poškozování dítěte.

4.6 Sociální práce a role sociálního pracovníka

Dlouholetá praxe státních orgánů sociálně-právní ochrany dětí (dále jen OSPOD) v našich podmínkách je taková, že bývá většinou navrženo předání dítěte do ústavní péče. Oproti tomu stojí některé nestátní organizace (např. občanské sdružení Élektra), které propagují jako cíl své intervence podporu poskytovanou převážně rodině, ve které k sexuálnímu zneužití došlo (především oběti a matce, v případě incestu) či „sanaci“ rodiny čili rodinných vztahů. Ústavní výchova by měla být nařizována především a jen v těch případech, kdy je výchovné působení na dítě v rodině vážně ohroženo a jiná již provedená opatření nevedla k nápravě. Matoušek jmenuje další opatření, kterými jsou:

- napomenutí,
- dohled,
- omezení a uložená povinnost využít pomoci odborného poradenského zařízení,
- v případě rozhodnutí soudu o nařízení ústavní výchovy by mělo být ještě před tímto rozhodnutím prozkoumáno, zda by se dítě nedalo umístit do náhradní rodinné péče.³²²

---

³²¹ TÄUBNER, V. Prevence sexuálního zneužívání. In *Sexuální zneužívání – pachatelé a oběti*, s. 43.

³²² MATOUŠEK, O.; KOLÁČKOVÁ, J.; KODYMOVÁ, P. et al. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*, s. 31–32.

V případě neziskových organizací, které se snaží o alternativní intervenční postupy bývá práce těchto zařízení do značné míry komplikovaná. Většinou při realizaci naráží na překážky ze strany státních orgánů a stále převládá uplatňování OSPOD nejméně náročného vyřešení případů sexuálního zneužití formou umístění dětí do ústavů. Právní normy sice zdůrazňují, že pracovníci OSPOD by měli být aktivními vyhledávači těchto případů, působit na rodiče způsobem, aby bylo dosaženo plnění povinností, vyplývajících z rodičovské zodpovědnosti, pomáhat rodině a poskytovat jim podporu a pomoc, případně poradenskou činnost. Bohužel praxe je rozdílná od běžných teoretických základů či právních norem. Personální zajištění OSPOD je značně nedostačující, aby mohl být tento ideál realizován u každého jednotlivého případu.³²³

Poskytované služby v intervenci by měly zahrnovat cíleně všechny zúčastněné osoby v případě sexuálního zneužití:

- a) *Ohrožené dítě* (zde sociální pracovník musí být obzvláště obezřetný ve svém rozhodování, zda má být dítě odejmuto z rodiny; za konečný verdikt je odpovědný soud, ale ten většinou akceptuje návrh sociálního pracovníka), a péče o něj bývá realizována formou individuální terapie, případně formou docházení do stacionářů krizových center.³²⁴
- b) *Péče poskytovaná obětem v dospělosti* mívá charakter svépomocných skupin (skupinové a individuální terapie), případně návštěvy zdravotnických zařízení (převážně typu psychologických, psychiatrických či sexuologických), a to z důvodu možných psychických problémů (deprese, úzkost, poruchy v sexuální oblasti).³²⁵
- c) *Péče orientovaná na rodinu* je zaměřena na znovuobnovení zdravých přirozených vztahů v rodině.
- d) *Práce s pachateli deliktů* je do značné míry závislá na tom, zda byl pachatel nepodmíněně odsouzen k trestu odnětí svobody, či v případě deviantních pachatelů, zda bylo uloženo soudem nařízené ústavní léčení. V situaci nařízeného ústavního léčení se pracuje s motivací pachatele, aplikují

---

³²³ MATOUŠEK, O.; KOLÁČKOVÁ, J.; KODYMOVÁ, P. et al. *Sociální práce v praxi: specifikum různých cílových skupin a práce s nimi*, s. 32.

³²⁴ Tamtéž, s. 33–34.

³²⁵ Tamtéž, s. 34.

se vzdělávací moduly, behaviorální terapie (nácvik chování) a techniky prevence recidivujícího chování.³²⁶

V některých případech u vysoce společensky nebezpečných deviantních pachatelů bývá navržena kastrace. Je pouze na rozhodnutí pachatele, zda tento chirurgický zákrok podstoupí a riziko recidivy bývá uváděno kolem 5%. Ambulantní forma léčení se u těchto vysoce rizikových osob neosvědčila, není zde možnost dohledu a kontroly.

U pachatelů, kteří páchají sexuální násilí na dětech bývá často odborníky i veřejností konstatováno, že jim bývá poskytována lepší péče a pomoc, oproti obětem sexuálního zneužití. Do jisté míry jsou tyto argumenty oprávněné, ale již se následně nevěnuje pozornost pachatelům, kteří si svůj trest vykonají, případně je ukončena jejich nařízená léčba.

V souvislosti s těmito pachateli, kteří jsou po léčebném pobytu propuštěni z ústavního léčení (např. když podstoupí kastraci a po ní se následně uvažuje o propuštění) je i zde místo pro sociální práci. Tito lidé většinou nemohou najít adekvátní či jakoukoliv jinou pracovní příležitost. Většinou nemají zázemí, kam se mohou z ústavu vrátit, poněvadž rodina je často zavrhnula a nechce s nimi mít již nic společného. Tito jedinci pak ztrácejí smysl života, poněvadž jsou přesvědčeni, že je po propuštění z léčení „venku“ nečeká nic dobrého. Často mají suicidní myšlenky a nejednou je i zrealizují. Sociální pracovník by se u těchto lidí měl snažit o podporu a obnovu sociálního fungování (plnohodnotné zapojení a integraci do společnosti), včetně pomoci při uplatnění na trhu práce a případně pomoci při řešení bytové situace.

Úloha sociálního pracovníka v případě sexuálního zneužívání bývá obvykle zaměňována či slučována s úlohou psychiatra, psychologa či rodinného terapeuta. Z tohoto pohledu bývají nesprávně spojovány i zásady v přístupu k intervencím, ale i předmět či obsah intervencí samotných. Cíle výše uvedených odborníků se liší od sociálního pracovníka v tom, že neléčí sexuálně zneužitě dítě a preventivně nezamezuje rozvoji následků sexuálního zneužití, ale primárně se snaží poskytovanou intervencí o uvedení dítěte do bezpečného prostředí. Vítková, J. rozlišuje širší a užší pojetí role sociálního pracovníka následovně:

---

³²⁶ MATOUŠEK, O.; KOLÁČKOVÁ, J.; KODYMOVÁ, P. et al. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*, s. 35.

- v užším pojetí je role sociálního pracovníka dána § 37 zákona o rodině č. 94/1963 Sb., který určuje sociálního pracovníka jako opatrovníka, který má hájit zájmy dítěte, jsou-li jakýmkoliv způsobem poškozovány. V tomto případě se sociální pracovník dostává do role prostředníka, který je přítomen v jednání mezi členy rodiny a je také nápomocen rodině v komunikaci s institucemi či úřady;
- v širším pojetí je postavení sociálního pracovníka dáno koordinovaností poskytované péče, která se zaměřuje na komplexní posouzení a hodnocení situace zneužitého dítěte, hodnocení rodinných vztahů a klimatu v rodině, včetně životních a sociálních potřeb, v nichž se dítě nachází. Taktéž je v kontaktu s odborníky (policisty, psychology, psychiatry, pediatry) a dalšími specialisty, se kterými společně hodnotí a zajišťuje adekvátní péči.³²⁷

Jeho postavení je tedy takové, že je součástí či členem interdisciplinárního týmu, který se snaží poskytnout dítěti komplexní a ucelenou péči, s ohledem na jeho individuální situaci. „*Samotný sociální pracovník se snaží o identifikaci a posouzení míry závažnosti obtíží a schopnosti dítěte nebo jeho rodiny se s nimi vyrovnat samostatně nebo s pomocí příslušného specialisty.*“³²⁸

---

³²⁷ VÍTKOVÁ, J. Možnosti sociální práce se sexuálně zneužívaným dítětem. *Sociální práce*, roč. 2003, č. 2, s. 75.

³²⁸ Tamtéž, s. 75.

Závěr

Diplomová práce si kladla za cíl podrobně seznámit čtenáře s problematikou sexuálního zneužívání v dětství, se zdůrazněním vlivu důsledků na další vývoj života oběti. Mým cílem bylo též zodpovědět adekvátně na otázky, které jsem položila v úvodní části práce. Dle mého názoru jsem tyto otázky, vztahující se k pachatelům, obětem i rodinám obětí, zodpověděla dosti srozumitelným způsobem a snad jsem přispěla ke změně náhledu na tento jev, převážně v kontextu s pachateli těchto sexuálně motivovaných činů. Sexuálně motivované delikty na dětech nepáchají pouze deviantní (pedofilní) jedinci, ale spíše nedevariantní pachatelé a sexuální násilí se odehrává ve značné míře v rodinách, kde by to společnost nejméně očekávala. O to smutnější je fakt, že incestní zneužívání mává dlouhého trvání, mnohdy bývá rodinným tajemstvím a obětem se pomoci nedostává. Každý čtenář, který vezme tuto práci do rukou, snad začne „vidět a slyšet“ a nebude pouze pasivním pozorovatelem mediálních případů, jak tomu v našich podmínkách bývá. Tyto informace mu mohou pomoci vytvořit si ucelený a objektivní náhled na problematiku syndromu CSA. Díky těmto poznatkům může lépe rozpoznat sexuální zneužívání ve svém okolí. Jeho všímavostí může dojít k odhalení a ukončení dětského trápení.

Domnívám se, že čtenáře zaujmou především dopady na oběti, které byly vystaveny sexuálnímu zneužití. Je dle mého názoru až zarážející, jak malá je míra informovanosti o důsledcích sexuálního zneužití. Jistě nacházíme různé obecné informace o postižení dítěte jak po psychické (převážně emoční), tak i fyzické stránce. Ale méně už o souvislostech či podrobnostech, které se k důsledkům vztahují a ovlivňují tím kvalitu života oběti.

Důsledky sexuálního zneužívání u oběti určují faktory, které se do jisté míry podílejí na závažnosti psychického i fyzického poškození. Nejdůležitějším faktorem je bezpochyby forma sexuálního zneužívání, kterou bylo dítě zneužito. Zda se jednalo o bezdotykové (nekontaktní) či dotykové (kontaktní) sexuální zneužívání, posléze zda došlo k penetraci či nikoliv. Také je důležité, zda dítě dalo k sexuálnímu zneužívání souhlas či nikoliv. Menší psychické následky zanechá občasné letmé dotknutí na těle dítěte či poplácání po hýždích a samozřejmě větší poškození, jak po psychické tak fyzické stránce, plyne z penetrativního sexuálního napadení.

Dalším určujícím faktorem je míra použitého násilí vůči dítěti. K překonání odporu dítěte se muži častěji uchylují k násilí (vyjma pedofilních jedinců, kteří se do duše

dítěte svým nezpochybnitelným nadáním obratně vetřou), zatímco ženy používají různé formy přemlouvání. Násilníci v pravém slova smyslu bývají sexuální agresori, kteří ve většině případů netrpí žádnou sexuální deviací.

Věk dítěte je dalším faktorem, který má bezpochyby velký vliv na závažnost důsledků sexuálního zneužití. Malé dítě nechápe, co se s ním děje a je zmatené, v jeho chování je patrný strach a úzkost. Starší dítě již většinou ví, v jaké situaci se ocitlo a demonstruje svůj prožitek spíše nepřátelským až agresivním projevem chování.

Osoba pachatele je také velmi důležitým faktorem, který se podílí na míře závažnosti důsledků sexuálního zneužití. V případě, že je dítě vystaveno intrafamiálnímu zneužívání, jsou následky převážně po stránce psychické mnohem větší, než u extrafamiálního zneužití. Pokud je dítě zneužíváno blízkou osobou, cítí se zrazeno, bezmocné, stigmatizované a traumatizované. Může se u dítěte projevit syndrom přizpůsobení se sexuálnímu zneužití i posttraumatická stresová porucha. Zcela jiná je situace, pokud je dítě zneužito cizí osobou a jedná se pouze o jednorázový akt, ale i zde závisí na míře použitého násilí a způsobu zneužití. V případě opakovaného dlouhodobého zneužívání ať již členem či členy rodiny nebo cizí osobou jsou následky o to tragičtější. Čím závislejší emoční vztah je u dítěte k pachateli incestu, tím častěji se vyskytují závažnější formy sexuálního zneužití. Dítě bývá i sekundárně viktimizováno po odhalení zneužívání a následném vyšetřování případu.

Každý případ je zcela specifický, kombinace mnoha faktorů a činitelů zanechávají následky zneužití v různém rozsahu a každé dítě může postihnout jinou mírou závažnosti. Sexuální zneužívání může mít závažné důsledky nejenom pro život a zdraví oběti v dospělosti, ale i pro její děti a budoucího partnera.

Zřejmě nejdůležitějším preventivním krokem k eliminaci výskytu tohoto jevu a ochraně dětí je poskytnutí dostatečné informovanosti všem dětem. Pouze informované dítě, které je dostatečně poučeno o svém těle (přiměřeně svému věku), sexuální výchově a možnosti rizikových nebezpečných situací, se může adekvátně bránit nebo pachatele rázně odmítnout. Pokud našim dětem neřekneme, čeho se mají vyvarovat a jak se zachovat v případě nebezpečné situace, sami v podstatě zvyšujeme riziko možnosti sexuálnímu zneužití. Je jistě pravda, že se někdy poučené dítě, znalé rizikových situací, opravdu stane obětí sexuálního činu. Ale také je pravdou, že je lepší těmto rizikům preventivně předcházet, než řešit následné pokusy o zneužití nebo

dokonaný sexuální čin. Bývá zvykem české společnosti, že pokud se nás problém přímo netýká nebo se v okolí žádná nebezpečná událost neodehraje, tak to neřešíme. Zbystříme až po uveřejnění nějaké závažné kauzy. V pohotovosti jsou pak ti rodiče, kteří se nacházejí v okolí spáchaného deliktu. Mají tendenci k vyšší ostražitosti, např. začnou vodit dítě osobně do školy a ze školy, ačkoliv předtím to nepovažovali za důležité. Oproti tomu ostatní, nezainteresované osoby, sedící u televizních přijímačů, si povzdychnou, soucítí s obětí, ale to je asi tak vše, co udělají. Z tohoto důvodu by primární prevence neměla zahrnovat pouze děti, ale i rodiče, potažmo celou společnost. Je jisté, že dnešní rodina podceňuje význam sexuální výchovy svých dětí (buď neví, jakou formou informace dítěti sdělit nebo to nepovažují za důležité, případně sexuální výchova je pro rodinu tabu). Do jisté míry je to dáno i tím, že sami rodiče nebyli v dětství poučeni od svých rodičů či pedagogů v sexuální výchově. Pokud ano, tak pouze zběžně a převážně v oblasti sexuálního dospívání. Bohužel to není jistě jen chyba rodičů, ale svou roli zde hraje i selhávání pedagogů. Zejména starší pedagogové na základních školách nepřisuzují této výchově zásadní význam. Pro zdravý start dítěte do sexuálního života jsou tyto informace nezbytné a nutné k jejich ochraně před sexuálním zneužitím. Je nutné osvětově působit i na celou veřejnost, se snahou o vytvoření takového společenského klimatu, které by působilo proti vzniku sexuálního zneužití. Na druhé straně je také nezbytné zkvalitnit péči o oběti zneužití a účinněji jim pomáhat. Z tohoto důvodu by měl být i sociální pracovník odborně vzdělán v této problematice a mohl tak v krizové intervenci adekvátně a účinně poskytovat pomoc. Šance, že se sociální pracovník ve svém působení v sociální oblasti setká se sexuálním zneužitím dítěte, je více než pravděpodobná.

Seznam použitých zdrojů

- BARTUNKOVÁ, I., et al. *Komerční zneužívání dětí v České republice, Sborník konference konané ve dnech 6. - 7. listopadu 2001.* Pořádané organizacemi Friedrich Ebert, Stiftung, La Strada, Karo a Enya: vydal Friedrich Ebert Stiftung, e. V., zastoupení v ČR. 2002. ISBN (neuvedeno)
- BENTOVIM, A. *Týrání a sexuální zneužívání v rodinách.* 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 1998. ISBN 80-7169-629-3
- BLATNÍKOVÁ, Š. *Pachatelé komerčního sexuálního zneužívání dětí.* 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009. [cit. 2011-01-24]. ISBN 978-80-7338-091-5. Dostupné na WWW: <<http://www.ok.cz/iksp/docs/366.pdf>>.
- BREJCHOVÁ, K., KLIMEŠ, J. Sexuálním zneužíváním trpí dívky i chlapci. *Psychologie Dnes.* Praha: Portál, 2004, roč. X, č. 4, ISSN 1212-9607
- BRICHČÍN, S, KOLÁŘSKÝ, A., NETÍK, K. et al. *Sexuální delikventi z pohledu psychiatrické sexuologie.* 1. vyd. Praha: Psychiatrické centrum Praha, 1996. ISBN 80-85121-16-6
- CLARK, R. E.; CLARK, J.F. *The Encyclopedia of Child Abuse.* 3rd ed. New York: Facts On File, Inc., 2007. ISBN 13: 978-0-8160-6677-3
- DRAPELA, V. J. *Přehled teorií osobnosti.* 4. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-766-3
- DUNOVSKÝ, J. Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě – možnosti socializačního působení ... *Prevence úrazů, otrav a násilí,* 2005, č. 2. ISSN 1801-0261
- DUNOVSKÝ, J.; DYTRYCH, Z.; MATĚJČEK, Z. et al. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě.* 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 1995. ISBN 80-7169-192-5
- GJURIČOVÁ, Š.; KOCOURKOVÁ, J.; KOUTEK, J. *Podoby násilí rodině.* 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2000. ISBN 80-7021-416-3
- GÖDTEL, R. *Sexualita a násilí.* 1. vyd. Praha: Český spisovatel, 1994. ISBN 80-202-0512-8
- HANUŠOVÁ, J. *Sexuální zneužívání.* 1. vyd. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2005. ISBN neuvedeno
- HANUŠOVÁ, J. Sexuální zneužívání in. *Sborník studií – Děti a jejich problémy I.* 1. vyd. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2005. ISBN 80-239-4482-7
- HANUŠOVÁ, J.; HANUŠ, P; KOVAŘÍK, J. et al. Sexuální zneužívání dětí – oběti a pachatelé. *Prevence úrazů, otrav a násilí,* 2005, č. 1, ISSN 1801-0261

- HORT, V., HRDLIČKA, M., KOCOURKOVÁ, J. et al. *Dětská a adolescentní psychiatrie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-472-9
- Komerční sexuální zneužívání dětí – dokumenty* [online]. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, [cit. 2010-09-29]. sekce Bezpečnost a prevence. Dostupné na WWW: <<http://www.mvcr.cz/clanek/komercni-sexualni-zneuzivani-deti-dokumenty.aspx?q=cHJuPTE%3d>>.
- KOVAŘÍK, J.; DUNOVSKÝ, J.; FLEKKOEY, M.G. et al. *Dětská práva, právní povědomí, participace dětí a sociální služby*. 1. vyd. České Budějovice: Zdravotně sociální fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, 2001. ISBN 80-7040-531-7
- KOVÁŘ, P. et al. *Sexuální agrese – znásilnění z pohledu medicíny a práva*. 1. vyd. Praha: Maxdorf, 2008. ISBN neuvedeno
- KRIZEK, O. G. O sexuálním zneužívání dospívajících ženami. *Psychologie Dnes*. Praha: Portál, 2004, roč. X, č. 7-8. ISSN 1212-9607
- Kyberšikana a její prevence – příručka pro učitele*. vyd. 1. Člověk v tísni a Statutární město Plzeň, 2009. ISBN 978-80-86961-78-1
- MALÁ, E.; RABOCH, J.; SOVÁK, Z. *Sexuálně zneužívané děti*. 1. vyd. Praha: Psychiatrické centrum Praha, 1995. ISBN 80-85121-99-9
- MARTINKOVÁ, M. *Špatné zacházení s dětmi a mladistvými v rodině – kriminologická analýza vybraných pravomocně ukončených trestních věcí v roce 1994*. 1. vyd. Praha: Kufr, 1997. ISBN 80-86008-33-9
- MAŠÁT, V.; PÖTHE, P.; LENORÁKOVÁ, S. *Prevence sexuálního zneužívání mentálně postižených dětí a mládeže*. 1. vyd. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, 2000. ISBN 80-7040-460-4
- MATĚJČEK, Z.; DYTRYCH, Z. *Děti, rodina a stres – vybrané kapitoly z prevence psychické zátěže u dětí*. 1. vyd. Praha: Galén, 1994. ISBN 80-85824-06-X
- MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-549-0
- MATOUŠEK, O.; KOLÁČKOVÁ, J.; KODYMOVÁ, P. et al. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-002-X
- MATOUŠEK, O.; KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 2. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-771-X
- Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. Praha: MPSV, © 2010 [cit. 2011-01-19]. Dostupné na WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/7260msmt.cz>>.

- Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. Praha: MPSV, © 2010 Posl. úpravy 15.11.2010. [cit. 2010-12-07]. Dostupné na WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/9830.mpsv.cz>>.
- MITLÖHNER, M. *Komerční sexuální zneužívání dětí - rozbor české právní úpravy*. [online]. © 2001 – 2005. Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu. [cit. 2010-09-27]. Dostupné z WWW: <<http://www.planovanirodiny.cz/view.php?cislocclanku=2006030801> >.
- MUFSONOVÁ, S.; KRANZOVA, R. *O týrání a zneužívání*. Praha: Lidové noviny, 1996. ISBN 80-7106-194-8
- NOVOTNÁ, V.; FEJT, V. *Sociálně-právní ochrana dětí*. 1. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2009. ISBN 978-80-86723-77-8
- NOVOTNÁ, V.; ŠEVČÍK, D.; VANÍČKOVÁ, E. et al. *Sborník vybraných přednášek z IX. konference Společnosti sociálních pracovníků. Násilí v rodině a jeho důsledky*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 1999. ISBN 80-85529-56-4.
- RODRIGUEZ, A. *Handbook of Child Abuse and Neglect*. 1st. ed. b.m. Vienna: Hans Huber Publishers, 1977. ISBN 0-87488-648-1
- ŘÍČAN, R.; VÁGNEROVÁ, M. *Dětská klinická psychologie*. 1. vyd. Praha: Avicenum, 1991. ISBN 80-201-0131-4
- Slovník cizích slov*, Praha: Encyklopedický dům, 1998. ISBN 80-90-1647-8-1
- Světová deklarace sexuálních práv* [online]. První český zdravotnický portál: [cit. 2010-09-29]. sekce Sex a zdraví – Sexuální zdraví. Dostupné na WWW: <<http://www.medicina.cz/>>
- Světová asociace pro sexuální zdraví*. Otevřená encyklopedie [online]. [cit. 2010-09-30]. Dostupné na WWW: <http://en.wikipedia.org/wiki/World_Association_for_Sexual_Health>.
- TÄUBNER, V. *Nejstřeženější tajemství – sexuální zneužívání dětí*. 1. vyd. Praha: Trizonia, 1996. ISBN 80-85573-72-5
- VANÍČKOVÁ, E.; PROVAZNÍK, K.; HADJ-MOUSSOVÁ, Z. aj. *Sexuální násilí na dětech – výskyt, podoby, diagnostika, terapie, prevence*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-286-6
- VANÍČKOVÁ, E.; PROVAZNÍK, K.; HADJ-MOUSSOVÁ, Z. *Sexuální zneužívání dětí I. díl*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 80-7184-479-9
- VANÍČKOVÁ, E.; PROVAZNÍK, K.; HADJ-MOUSSOVÁ, Z. *Sexuální zneužívání dětí II. díl*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1999. ISBN 80-7184-878-6

- VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. rozš. a přeprac. vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-802-3
- VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I. – dětství a dospívání*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-0956-0
- VÍTKOVÁ, J. Možnosti sociální práce se sexuálně zneužívaným dítětem. *Sociální práce*, roč. 2003, č. 2, s. 70 – 83. ISSN 121-6204
- VORNIK, B.; GOVORUN, T. Sociologická studie sexuálně viktimizovaných adolescentů. In. *Sexuální zneužívání dětí a sexuální násilí. Sborník z konference East-West*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 1997. ISBN 80-85529-31-9
- VYKOPALOVÁ, H. *Sociálně patologické jevy v současné společnosti*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2001. ISBN 80-244-0337-4
- WEISS, P. *Sexuální deviace – klasifikace, diagnostika a léčba*. 1. vyd. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-634-9
- WEISS, P. et al. *Sexuální zneužívání dětí*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2005. ISBN 80-247-0929-5
- WEISS, P.; BRICHČÍN, S.; DUNOVSKÝ, J. et al. *Sexuální zneužívání – pachatelé a oběti*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2000. ISBN 80-7169-795-8
- WILMES, D. J. *Parenting for prevention - for parents, teachers and other concerned adults*. 1st. ed. Minneapolis: Johnson Institute Books, 1988. ISBN 0-935908-46-3
- WIRTZ, U. *Vražda duše – incest a jeho terapie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7178-975-5
- ZVOLSKÝ, P.; FALTUS, F.; HERMAN, E. et al. *Speciální psychiatrie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-203-6

Seznam zkratek

CAN	- Child Abused and Neglected
CSA	- Child Sexual Abuse
CSEC	- Commercial Sexual Exploitation of Child
MKN	- Mezinárodní klasifikace nemocí
MPSV ČR	- Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky
NCCAN	- National Center on Child Abuse and Neglect
OSN	- Organizace spojených národů
(O)SPOD	- (orgány) sociálně-právní ochrany dětí
WAS	- The World Association of Sexual Health

ABSTRAKT

VACHOVÁ, P. *Problematika sexuálního zneužívání v dětství*. České Budějovice 2011. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra psychologie. Vedoucí práce PhDr. Jan Polivka.

Klíčová slova: sexuální zneužívání, syndrom CSA, právní normy, formy sexuálního zneužití, parafilní devianti / delikventi, sexuální agresori / nedevariantní pachatelé, rizikové dítě, riziková rodina, incest, statistické údaje, situace v České republice, vliv důsledků sexuálního zneužití, sociální pracovník, prevence.

Diplomová práce se zabývá problematikou sexuálního zneužívání v dětství. Práce je rozdělena do čtyř hlavních kapitol. První a druhá kapitola charakterizuje vývoj postavení dítěte od dob minulých po současnost, zejména po stránce právní. Dále se autor věnuje samotnému pojmu sexuálního zneužívání dětí a údajům výskytu sexuálního zneužívání v kontextu s jinými státy. Popisuje různé názory autorů na sexuální zneužívání dětí a uvádí specifické formy zneužití (kontaktní a nekontaktní). Třetí kapitola pokračuje již specifickými rizikovými faktory, které se vyskytují u dětí, pachatelů (agresorů) a rodin. Autor se zaměřuje na pachatele (deviantní a nedevariantní) a jejich míru nebezpečnosti. Uvádí výsledky výzkumů realizovaných v ČR a statistické údaje, vyplývající z OSPOD MPSV ČR. Poslední čtvrté kapitole připisuje autor velký význam, poněvadž pojednává o důsledcích vyplývajících ze sexuálního zneužití v dětství. Tento traumatický zážitek může mít zásadní vliv pro další vývoj a kvalitu života oběti. Práce se uzavírá možnostmi preventivních působení a rolí sociálního pracovníka v procesu odhaleného případu sexuálního zneužití dítěte.

ABSTRACT

Problems of Sexual Abuse in Childhood

Key words: sexual abuse, CSA syndrome, legal standards, forms of sexual abuse, paraphilia deviants / delinquents, sexual aggressors / non-deviant perpetrators, child at risk, families at risk, incest, statistical data, the situation in the Czech Republic, the impact of sexual abuse, social worker, prevention.

The thesis concentrates on the issue of sexual abuse in childhood. The work is divided into four main chapters. The first and second chapter characterizes the development of a role of child from past to the present, particularly in legal terms. The author's focus is dedicated to the term definition of sexual child abuse, data and incidence of sexual abuse in context with other countries. Supported by viewpoint of other authors, a description of different views on sexual abuse of children is presented with specific forms of abuse (contact and non-contact). The third chapter deals with specific risk factors, related to children, the perpetrators (aggressors) and families. Author's focus is on the offender (deviant and non-deviant) and their degree of threat. The data is supported by research results published in the Czech Republic and statistical data from OSPOD MLSA. The last, fourth chapter is considered by the author to be of a great importance as it discusses the implications derived from sexual abuse in childhood. This traumatic experience may have crucial impact on further development and quality of life of the victim. The work is concluded with offers of preventative methods and the role of social worker in the process of uncovering a case of sexual abuse of a child.